

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ
2008 ЖЫЛҒЫ
ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБІ

АЛМАТЫ
2009 жыл

Пайдаланылатын қысқартулар тізімі

Қазақстан Республикасының Президенті	Президент
Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі	Ұлттық Банк
Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі	Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі
Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры	Ұлттық қор
Қазақстан Республикасы Үкіметі	Үкімет
Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі	Қаржы министрлігі
Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі	Әділет министрлігі
Қазақстан Республикасы Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі	Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі
Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігі	Мемлекеттік қызмет істері агенттігі
Қазақстан Республикасы Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігі	Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігі
Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі	Статистика агенттігі
Тәуелсіз мемлекеттер достастығы	ТМД
Еуразия экономикалық қоғамдастығы	ЕурАзЭҚ
Бірыңғай экономикалық кеңістік	БЭК
Шанхай ынтымақтастық ұйымы	ШЫҰ
Халықаралық қаржы ұйымдары	ХҚҰ
АҚШ долл.	долл.

МАЗМҰНЫ

	Бет
КІРІСПЕ	4
I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	7
1.1. Экономиканың нақты секторы	7
1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі	9
1.3. Салық-бюджет саласы	10
1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш	13
1.5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету	15
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ, АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ	18
2.1. Ақша-кредит саясаты	18
2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару	23
2.3. Валюталық реттеу және бақылау	26
III. ЭМИССИЯЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫМЫ	31
3.1 Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары	31
3.2 Қолма-қол ақша айналымы	32
IV. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ	33
4.1. Валюта нарығы	33
4.2. Банкаралық ақша нарығы	35
4.3. Депозит нарығы	35
4.4. Кредит нарығы	37
4.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы	38
V. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ	41
5.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі	42
5.2. Банкаралық клиринг жүйесі	43
5.3. Төлем құралдары	44
VI. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ	47
VII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ	50
7.1. Халықаралық ынтымақтастық	50
7.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі	53
VIII. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУ	57
IX. АКТИВТЕРДІ СЕНІМГЕРЛІК БАСҚАРУ БОЙЫНША КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР	60
9.1. Ұлттық қорды басқару	60
9.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет	62
X. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ	63
10.1. Ұйымдық құрылым	63
10.2. Адам ресурстары саласындағы саясат	63
10.3. Ақпарат технологияларын дамыту	66
10.4. Ішкі аудит	70
10.5. Қаржы-шаруашылық қызмет	70
СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР	73
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК	100

КІРІСПЕ

2008 жылы әлемдік экономика 1930-шы жылдардан бері дамыған қаржы нарықтарындағы ең айтарлықтай қаржы күйзелісі жағдайында елеулі құлдырау кезеңіне аяқ басты. ХВҚ бағалауы бойынша жаһандық экономикалық өсу 2007 жылғы 5,2%-дан 2008 жылдың қорытындысы бойынша 3,2%-ға дейін бәсеңдеді.

Осындай жағдайда Қазақстан Республикасының экономикалық дамуы 2008 жылы өсу қарқынының бәсеңдеуімен сипатталды. 2008 жылы нақты ЖІӨ өсуі 3,3% құрады.

Қазақстан Республикасының макроэкономикалық дамуы 2008 жылы банк секторының кредиттік қызметі стагнациясымен, бірқатар салаларда өндірістің төмендеуімен, тұтынушылық сұраныстың бәсеңдеуімен қоса жүретін экономикалық белсенділіктің азаюы жағдайында жүрді. Мұндай дамудың негізгі факторлары әлемдік қаржы дағдарысының тереңдеуі салдарынан әлемдік экономиканың өсу қарқынының айтарлықтай бәсеңдеуі, сондай-ақ Қазақстан Республикасының экономикасындағы өткен жылдары жинақталған жүйелік проблемалардың асқынуы болды. Бұл 2008 жылы Қазақстан Республикасы экономикасының барлық секторларында 2007 жылмен салыстырғанда даму динамикасының бәсеңдеуіне әкеліп соқтырды.

2007 жылғы тамызда АҚШ-тың бірінші сыныпты емес ипотекалық кредиттер нарығындағы күйреуден басталған қаржы дағдарысы кейінгі жылда одан әрі тереңдей түсті және 2008 жылдың қыркүйегінде қарқынды жаңа кезеңге аяқ басты. Оның әсері бүкіл ауқымды қаржы жүйесінде сезілді. Компаниялардың төлем қабілеттілігіне қатысты алаңдаушылықтың күшейе түсуі нәтижесінде АҚШ-тың және Еуропаның бірқатар ірі қаржы мекемелерінің қаржылық проблемаларын шешу жөнінде шұғыл шаралар қабылданды. Атап айтқанда, АҚШ-тың және Еуропаның реттеуші органдары ірі ауқымды өтімділік беруді, әлсіз мекемелерді санациялау мақсатында шұғыл араласуды, салымдарды сақтандыру лимитін ұлғайту жөнінде және АҚШ-та жуырда қабылданған, банктерден сәтсіз активтерді сатып алу үшін мемлекет қаражатын пайдалану туралы заңнаманы қоса алғанда нарықтарды тұрақтандыру жөнінде төтенше шараларды қабылдады.

Шығындардың өсуі, активтер бағасының төмендеуі және экономикалық құлдыраудың тереңдей түсуі сияқты факторлардың қабаттасып келуі қаржы жүйесінің ауқымды бөлігінің жұмысына қатысты барған сайын айтарлықтай алаңдатушылық тудырды. Қазіргі уақытта орын алып отырған заем қаражаты үлесінің қысқару үрдісі қарқындай түсті және реттілігі бұзылды, мұның өзі қаржы ұйымдарының акциялары бағасының күрт төмендеуінен, дефолттан қорғауға байланысты қаржыландыру құны мен шығынның артуынан, сондай-ақ активтер бағасының төмендеуінен көрінді.

Өтімділікпен шиеленісті жағдайды еңсеруге және қаржылық қиыншылықты басынан кешіріп отырған ұйымдардың проблемаларын шешуге бағытталған бытыраңқы әрекеттер нарыққа қатысушылардың сенімін қалпына келтіруге мүмкіндік бермеді, себебі бұл шаралар кеңінен таралған әрі тереңдеп кеткен проблемаларды шеше алмады.

2008 жылдың екінші жартысындағы әлемдік нарықтағы мұнай бағасының қарқынды өзгеруі әлемдік экономикалық дағдарыстың күшею факторларының бірі болып табылды. Мұнайдың бағасы 2008 жылы жазда бір баррель үшін 145,7 АҚШ долл. жетіп, 2008 жылдың соңғы апталарында жазғы бағамен салыстырғанда 110 долларға төмендеуді көрсетіп, бір баррель үшін 37,9 АҚШ долл. дейін төмендеді.

Мұнай өндірудің азаюына байланысты және мұнай бағасын тұрақтандыру үшін қабылданған барлық шаралар тиімсіз болды және мұнайдың бағасы 2008 жылдың соңғы күніне дейін түсті. Мұнай бағасының күрт құлдырауына негізгі себеп әр түрлі елдердегі экономиканың өсу қарқындарының бәсеңдеуі салдарынан мұнайға сұраныстың қысқаруы болды.

ХВҚ сарапшыларының болжамдары бойынша, 2009 жылы әлемдік экономиканың өсу қарқындарының (-1,3%-ға) төмендеуі байқалатын болады. Кіріс деңгейі жоғары елдерде ЖІӨ-нің өсуі 2008 жылы 0,9% құрады, ал 2009 жылы көрсетілген елдердің ЖІӨ (-3,8%-ға) қысқарады. Сонымен бірге дамушы елдердің экономикасы 2008 жылы 6,1%-ға өсті, ал 2009 жылы өсу 1,6%-ды құрайды.

Өтімділіктің әлемдік дағдарысы сыртқы қарыз алуға рұқсаттың дамушы нарықтардың көбі үшін, оның ішінде Қазақстан үшін де іс жүзінде жабылуына әкеліп соқтырды. Ахуал 2008 жылдың екінші жартыжылдығында бұрынғыдан да күрделі болды, әлемдік тауар нарықтарындағы «баға көпіршігі» қазақстандық экспорттың негізі болып табылатын азық-түлік, шикізат тауарлары мен металл бағасының күрт төмендеуін тудыра отырып, жарылып тынды.

Сыртқы қарыз алуға рұқсаттың шектелуіне және олардың құнының қымбаттауына байланысты қазақстандық банктер 2008 жылы өтімділіктің қажетті деңгейін ұстап тұру мақсатында, өз кезегінде, берілетін кредиттер бойынша пайыздық ставкаларды көтеруге және кредиттер беру бойынша талаптарды қатаңдатуға мәжбүр болды. Бұл ішкі экономиканы, экономиканың жекелеген салаларына да, сол сияқты халыққа да кредит беруді қысқартуға әкеліп соқтыратын негізгі фактор болып табылды. 2008 жылы экономикаға кредиттердің көлемі 2,7%-ға ұлғайды.

Қаржылық тұрақсыздық жағдайында инвесторлардың дүрбелеңді көңіл-күйлерінің сақталуына қарамастан, тұтастай алғанда банк жүйесінің депозиттік базасы құрылымының тұрақтылығымен және салыстырмалы алғанда оң динамикамен сипатталады. Резиденттердің депозиттерінің көлемі 2008 жылы 39%-ға өсті.

Алайда депозиттік база банктерді қорландыру көзі ретінде барынша әлсіз күйінде қалуда. Мәселен, халықтың депозиттері 2008 жылы 2,8%-ға ұлғайды.

Жақын жылдары сақталатын нақты және банктік секторлардағы күрделі ахуал мемлекеттік органдар тарапынан белсенді шаралар қабылдауды талап етеді.

Осы мақсатта Президенттің тапсырмасы бойынша Үкіметтің, Ұлттық Банктің және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің Экономиканы және қаржы жүйесін тұрақтандыру жөніндегі 2009-2010 жылдарға арналған бірлескен іс-қимылдар жоспары әзірленді.

Ұлттық Банк 2008 жылы қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында банктерге қысқа мерзімді теңгедегі өтімділіктер беру, сондай-ақ банктерді қайта қаржыландыру жүйесін жетілдіру жөніндегі шараларды қабылдады. Кері РЕПО операцияларын жүргізу кезінде кепілдікті қамтамасыз ету тізбесі кезең-кезеңімен кеңейтілді. Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағалы қағаздарынан басқа оған мыналар енгізілді: шет мемлекеттердің бағалы қағаздары, халықаралық қаржы ұйымдарының бағалы қағаздары, отандық ұлттық компаниялардың бағалы қағаздары, банктердің борыштық облигациялары және еурооблигациялары, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ-ның агенттік борыштық бағалы қағаздары.

2008 жылғы 1 шілдеден бастап ресми қайта қаржыландыру ставкасы жылдық 11,0%-дан жылдық 10,5%-ға дейін төмендетілді. 2009 жылғы 1 қаңтардан бастап қайта қаржыландыру ставкасы жылдық 10%-ға дейін төмендеді.

2008 жылы банктерге арналған ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері екі рет төмендеді: шілдеде – ішкі міндеттемелер бойынша 6%-дан 5%-ға дейін және өзге де міндеттемелер бойынша 8%-дан 7%-ға дейін, қарашада – тиісінше 2%-ға және 3%-ға дейін.

Ұлттық Банк жеке тұлғалардың салымдары бойынша кепілдік берілген өтеу сомасын 700 мың теңгеден 5 млн. теңгеге ұлғайту шеңберінде Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қорының жарғылық капиталын 100 млрд. теңгеге дейін ұлғайтты.

Тұтастай алғанда, күрделі макроэкономикалық ахуалға, банк секторындағы ахуалға қарамастан, 2008 жылға арналған инфляция бойынша Ұлттық Банктің мақсатты бағдарлары төтеп берді. Жылдық инфляция 2008 жылы 9,5% деңгейінде қалыптасты, бұл 2008-2009

жылдарға арналған ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарында айқындалған 7,5-9,5% болжамды дәлізге сәйкес келеді.

І. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

1.1. Экономиканың нақты секторы¹

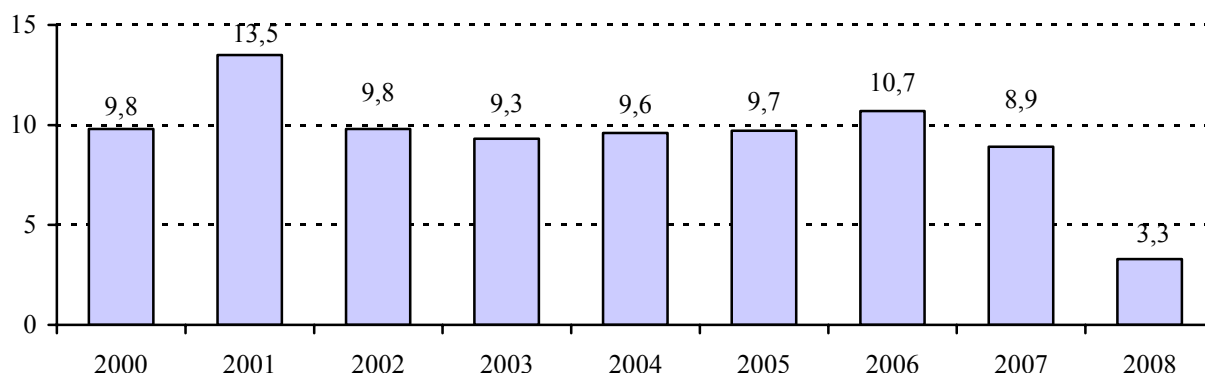
Қазақстанның макроэкономикалық дамуы 2008 жылы алдыңғы жылдары жинақталған тәуекелдерді іске асырудың көрінісі болды. Бұл ретте тәуекелдер қаржылық секторда да, сондай-ақ нақты секторда да көрінді. Ахуал 2008 жылы әлемдік экономиканың бәсеңдеуімен, сондай-ақ әлемдік тауар нарықтарында 1-жартыжылдықта бағаның айтарлықтай өсуімен және 2-жартыжылдықта бағалардың бұрын-соңды болмаған төмендеуімен күрделілене түсті. Елдегі экономикалық өсу сақталғанына қарамастан, оның қарқыны айтарлықтай төмендеді.

ЖІӨ-нің ағымдағы бағалармен көлемі 2008 жылы 15,9 трлн. теңгеге жетті. ЖІӨ нақты өсуі 2007 жылмен салыстырғанда 3,3% құрады (1.1.1-сурет).

1.1.1-сурет

Нақты ЖІӨ-нің динамикасы, 2000-2008 жылдар

өткен жылға %-бен

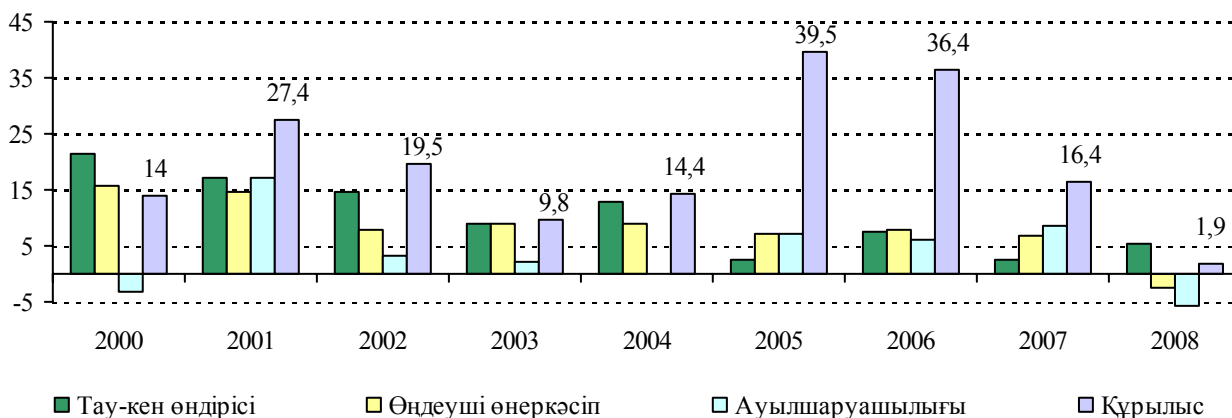

2008 жылы ЖІӨ-нің өсу қарқынының айтарлықтай бәсеңдеуіне ауылшаруашылығында және өнеркәсіптің өңдеу саласында өндіріс көлемінің тиісінше 5,5%-ға және 2,9%-ға төмендеуі себепші болды. Құрылыс көлемі 1,9%-ға (2007 жылы 16,4%), өнеркәсіп – 2,2%-ға өсті, оның ішінде тау-кен өндіру – 5,6%-ға, электр энергиясын және газды өндіру мен бөлу 6,4%-ға ұлғайды (1.1.2-сурет).

1.1.2-сурет

2000-2008 жылдардағы экономиканың жекелеген салаларындағы өндірістің нақты көлемі индексінің динамикасы

өткен жылға %-бен

¹ Статистика агенттігінің деректері бойынша

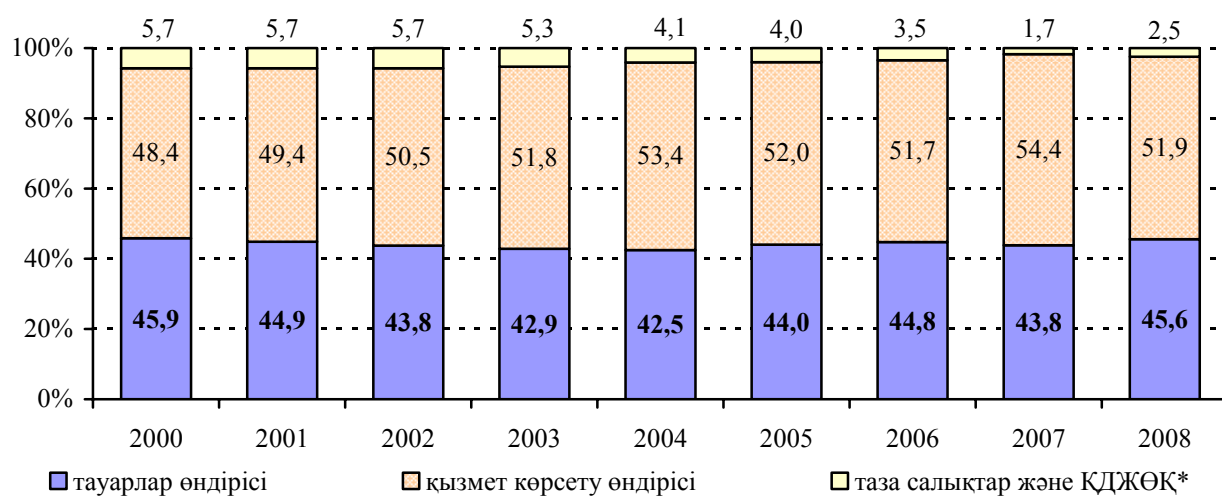
ЖІӨ өндірісіндегі негізгі үлесті өнеркәсіп (31,6%) құрайды, оның құрылымында 2008 жылы тау-кен өндірісі саласының үлесі 4,9 пайыздық тармаққа өсіп, 58,7% құрады, ал өңдеуші саланыкі 40%-дан 36%-ға дейін төмендеді. 2000 жылы осы салалардың үлесі жуықтап алғанда тең және тиісінше 45,5% және 45,3% болды.

Қызмет көрсету өндірісі қонақ үйлер мен мейрамхана сияқты салалардың – 12,8%-ға, байланыс – 10,4%-ға, көлік – 7%-ға өсуімен және қаржы қызметінің 0,5%-ға төмендеуімен сипатталды.

ЖІӨ құрылымында көп үлес бұрынғыша қызмет көрсетуге (51,9%) тиесілі болды, бұл ретте 2002 жылдан бері олардың үлесі тұрақты түрде ЖІӨ өндірісінің жартысынан асады (1.1.3-сурет).

1.1.3-сурет

Жалпы ішкі өнімнің құрылымы, 2000-2008 жылдар

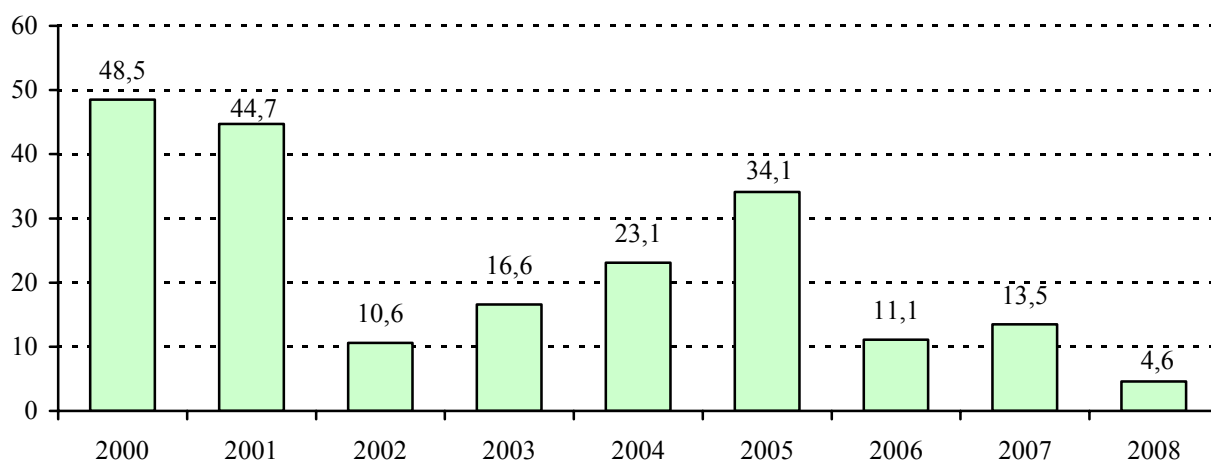
* ҚДЖӨҚ – қаржы делдалдығының жанама өлшенетін қызметтері

2008 жылы негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны 2007 жылғы 13,5%-дан 4,6%-ға дейін төмендеді (1.1.4-сурет). Кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігінің төмендеуі өз кезегінде ел экономикасының өсу қарқынының бәсеңдеуіне ықпалын тигізді.

1.1.4-сурет

Негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны, 2000-2008 жылдар

өткен жылға %-бен

Негізгі капиталға қаражат салудың негізгі көздері шаруашылық жүргізуші субъектілердің меншікті қаражаты (42,7%) мен шетелдік инвестициялар (23%) болды.

Бюджет қаражатының үлесі – 19,9%, заем қаражатының үлесі 14,4% болды. Инвестициялар салу үшін басым салалар жылжымайтын мүлікпен операциялар (негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлемінің 23,6%-ы), мұнай және табиғи газ өндіру және осы салаларда қызмет көрсету (21%), көлік және байланыс (17,4%), өңдеуші өнеркәсіп (8,9%).

2008 жылы бағалауды есепке алғанда құрылыс жұмыстары (қызмет көрсету) көлемінің өсу қарқыны төмендеп, 2007 жылғы деңгейден 1,8%-ға ғана асты. Тұрғын үй салуға қаражат 2007 жылға қарағанда 16,1%-ға аз жіберілді. Бұл ретте жалпы алаңы 6832 мың шаршы метр тұрғын үй пайдалануға берілді, бұл 2007 жылғы деңгейден 2,3% көп.

Көлікпен жүк тасымалдау көлемі 2008 жылы 3,2%-ға өсті, байланыс кәсіпорындары көрсеткен қызметтер көлемі 10,4%-ға, оның ішінде халыққа көрсетілген қызмет 11,1%-ға өсті.

Экономикалық белсенді халықтың саны 2008 жылы 8,4 млн. адам болды, бұл алдыңғы жылға қарағанда 2,3% көп. Экономикада жұмыспен қамтылған халық саны 2008 жылы 3%-ға, 7,9 млн. адамға дейін өсті. Жұмыссыздар саны 6,6%, 557,7 мың адамға дейін қысқарды. **Жұмыссыздық деңгейі** 2008 жылы 6,6% деңгейінде болды, бұл ретте соңғы 8 жыл ішінде оның тұрақты төмендеуі байқалып отыр (2000 жылғы 12,8%-дан).

2008 жылы **орташа айлық номиналдық жалақы** экономика бойынша 60 734 теңге болды, бұл 2006 жылғы деңгейден 14,1%-ға жоғары. Нақты көрсеткішпен жалақы 2,5%-ға төмендеді. Жалдамалы қызметкерлер еңбекақысының 2008 жылы өсу қарқыны алдыңғы жылмен салыстырғанда бәсеңдеді, ал экономикалық қызметтің кейбір түрлері бойынша төмендеді (І бөлімнің 1.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.1.1-сурет). Ауылшаруашылығы қызметкерлерінің жалақысы 27,6%-ға, сауда – 22,5%, өнеркәсіптің өндіру салалары – 21,9%, көлік және байланыс – 17,6%, құрылыс – 15%, денсаулық сақтау – 8,5%, білім беру – 8,3%, мемлекеттік басқару – 3,5%-ға өсті, қаржы қызметінде – 8,4% төмендеді.

Халықтың орташа жан басына шаққандағы номиналдық ақшалай кірістері 2008 жылы 30509 теңге болды, бұл 2007 жылға қарағанда 20,9%-ға жоғары. Ақшалай кірістер нақты көрсеткішпен 3,4%-ға өсті.

1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі

2008 жылы мониторингке қатысушы кәсіпорындардың саны 1533-тен 1662-ге дейін, оның ішінде орташа және ірілері 992-ден 1044-ке дейін өсті. Кәсіпорындардың жүргізілетін пікіртерімдерге ерікті қатысуы жағдайында мұндай ұлғаюға мониторинг нәтижелері бойынша кәсіпорындарға жіберілетін талдау материалдарын жетілдіру арқылы Ұлттық Банктің мониторингіне кәсіпорындардың қатысуға қызығушылығының артуы есебінен қол жеткізілді. Кәсіпорындарды мониторингке қатысу үшін іріктеу кәсіпорындарды таңдау репрезентативтігі есебінің негізінде экономиканың салалық және аймақтық құрылымы есепке алына отырып жүргізілді. Мониторингке қатысушы кәсіпорындардың өнімін (жұмыстарын, қызметтерін) сатудан түскен кіріс 2008 жылы 9354,8 млрд. теңгеге жетті, бұл экономика бойынша өнімді сатудан түскен жалпы кірістің 49,4%-ға жуығын құрайды.

Кәсіпорындардың тоқсан сайынғы пікіртерім нәтижелері 2008 жылы қалыптасқан экономикалық ахуал және экономиканың нақты секторындағы негізгі үрдістер туралы мынадай қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

2008 жыл ішінде тұтастай алғанда экономика бойынша байқалған дайын өнімге деген сұраныстың өсу қарқынының төмендеуі 4-тоқсанда сұраныстың айтарлықтай төмендеуіне ауысты, мұны пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 37,2%-ы атап көрсетті (І бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.2.1-сурет). Бұл ретте сұраныс «электр энергиясын, газды және суды өндіру мен бөлу» салаларын қоспағанда, барлық салалар бойынша төмендеді. Осының салдарынан ел экономикасы бойынша кәсіпорындардың дайын өніміне бағаның өсу қарқыны 2008 жылдың 2 және 3 тоқсандарында төмендеді. 2008 жылы баға 4-тоқсанда алғаш рет төмендеді (І бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.2.2-сурет).

Дайын өнімге деген сұраныс пен оның бағасының динамикасы кәсіпорындардың іскерлік белсенділігінен және қаржылық жай-күйінен көрінді: жылдың аяғына қарай активтер айналымдылығы айтарлықтай төмендеді (2008 жылдың 2-тоқсанындағы 22%-дан 2008 жылдың 4-тоқсанында 16,5%-ға дейін). Кәсіпорындардың айналым активтерін меншікті қаражаты есебінен басым қаржыландыру үрдісі сақталды, мұны кәсіпорындардың 80% жуығы атап көрсетті.

2008 жылдың 1-3 тоқсандарында шикізат пен материалдар бағасының өсу қарқынының айтарлықтай өзгеруі байқалған жоқ. 2008 жылдың 4-тоқсанында бағаның өсу қарқыны айтарлықтай бәсеңдеді: шикізат пен материалдар бағасының өсуін бағалаған кәсіпорындар саны 25,5 пайыздық тармаққа азайды (2008 жылдың 1-тоқсанындағы 70,9%-дан 2008 жылдың 4-тоқсанында 40,3%-ға дейін) (І бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 1.2.3-сурет), бұл 2008 жылдың 3 және 4 тоқсандарында сату рентабельділігінің (салық салғанға дейін) төмендеуіне әсер етті.

Елдің экономикасы бойынша сату рентабельділігі 2008 жылдың 3 және 4-тоқсандарында негізінен өндіруші және өңдеуші өнеркәсіп есебінен (тиісінше 4,5% және 13,4%) төмендеді. Бұл ретте осы кезеңде сату рентабельділігі (салық салғанға дейін) жоғары (40%-дан жоғары) кәсіпорындардың үлесі (тиісінше 19,9%-ға және 17,7%-ға дейін) азайды және зиян шеккен кәсіпорындардың үлесі (тиісінше 15,9%-ға және 18,1%-ға дейін) өсті. Басқа салалармен салыстырғанда өндіруші сала бұрынғыша инвестицияларды жүзеге асыру үшін неғұрлым тартымдырақ болып қала береді: 2008 жыл ішінде сату рентабельділігі 60,6-73,3% шегінде болды.

2008 жылдың 3-тоқсанында шетел валютасымен алынған кредиттер бойынша пайыздық ставкалар біршама төмендегеннен кейін жылдың аяғына қарай 14,2% дейін өсті. 2008 жылғы 3 және 4-тоқсандарда теңгемен алынған кредиттер бойынша пайыздық ставкалар аз ғана төмендеді (тиісінше 16,3% және 16%-ға дейін) (І бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 1.2.4-сурет), соның салдарынан кредит алған кәсіпорындардың үлесі өсті (2-тоқсандағы 25,3%-дан 3 және 4-тоқсандарда тиісінше 26,4%-ға және 26,9%-ға дейін). Бұл ретте неғұрлым өсу өнеркәсіпте, құрылыста және саудада байқалды (І бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 3-қосымша, 1.2.5-сурет).

2008 жылдың ішінде кәсіпорындардың басым көпшілігі теңгенің АҚШ долларына, еуроға және Ресей рубліне қатысты бағамының өзгеруінен теріс ықпалды сезінген жоқ. Тек 4-тоқсанда ғана теңгенің еуроға және АҚШ долларына теріс әсерін байқаған кәсіпорындар үлесінің біршама ұлғайғандығы байқалды. Сонымен бірге шаруашылық қызметіне теңгенің Ресей рубліне қатынасы бойынша өзгеруі оң ықпал еткен кәсіпорындар саны ұлғайды (8,8%-ға дейін).

1.3. Салық-бюджет саласы²

2008 жылғы 1 қаңтардан бастап қосылған құн салығының ставкасы 1%-ға төмендеді, осылайша, ҚҚС ставкасы 13%-ды құрады. Бұл өзгеріс, заңнама деңгейінде қосылған құн салығы ставкасын кезең-кезеңмен азайту көзделген Қазақстан Республикасы Президентінің 2006 жылғы 1 наурыздағы Жолдауын іске асыру мақсатында қабылданды: 2006 жылы ҚҚС ставкасы 15%-ды, 2007 жылы - 14%-ды, 2008 жылы - 13%-ды құрады, ал 2009 жылғы қаңтардан бастап күшіне енген «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 99-IV кодексіне сәйкес ҚҚС ставкасы 12%-ды құрайды.

2008 жылғы мамырда Қазақстанда мұнай және мұнай өнімдері экспортына баж енгізілді, оны есептеу мұнайдың әлемдік бағаларына негізделді. Баж келісімшарттарында кеден режимінің тұрақтылығы туралы ережелер көзделгендерін қоспағанда, мұнай

² Қаржы министрлігінің деректері бойынша

экспортерлерінің барлығына қолданылады.

2008 жылдың қорытындылары бойынша мемлекеттік бюджеттің кірістері 2007 жылмен салыстырғанда 39,7% ұлғайды және 4034,4 млрд. теңгеге жетті немесе ЖІӨ-нің 25,4 % болды (2007 жылы – ЖІӨ-нің 22,5%-ы). Кірістердің түсу жоспарының орындалуы 99,6% болды. Бағалау бойынша, экспорттық бажды есептемегенде мемлекеттік кірістердің орындалуы жоспардан 326,3 млрд. теңгеге ауытқи отырып, 91,9% пайызды ғана құрайтын, ал 2007 жылы өсім қарқыны 1,5%-ды ғана құрайтын еді. Осылайша, Үкіметтің 2008 жылдың мамырынан бастап мұнайға экспорттық кеден бажы ставкасын енгізу туралы шешім қабылдауы бюджетті 310,3 млрд. теңгеге толықтыруға мүмкіндік берді.

Кірістер құрылымында салық түсімдері 19,7%-ға, ЖІӨ-нің 17,7%-ына дейін ұлғайды (2007 жылы – ЖІӨ-ге 18,5%). Түсімдердің неғұрлым көп өсімі халықаралық саудаға және сыртқы операцияларға салынатын салықтар бойынша – 2,8 есе белгіленді, бұл экспорттық кеден бажын ендірумен байланысты.

Корпоративтік және жеке табыс салығы бойынша түсімдер тиісінше 21,4%-ға және 21,0%-ға ұлғайды. Қосылған құнға салық бойынша түсімдер 1,9%-ға өсті, әлеуметтік салық бойынша 15,1%-ға азайды, акциздер бойынша түсімдер сондай-ақ 3,8%-ға азайды, бұл осы салықтар бойынша ставкалардың азаюымен де, сол сияқты тұтынушылық кірістердің және тиісінше сұраныстың да жалпы бәсеңдеуімен байланысты болды.

Салықтық емес түсімдер 2008 жылы 52,7%-ға азайды және ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 2006 жылғы деңгейге – 0,54% қайтып келді. Бұл мемлекеттің меншігіндегі акциялардың мемлекеттік пакеттеріне дивидендтер түсуінің (55,5%), мемлекеттік меншіктен түскен кірістердің (25,1%), сондай-ақ бюджет қаражатын банк шоттарына орналастырғаны үшін сыйақылардың (мүдделердің) (34,8%) азаюымен байланысты болды. Сонымен бірге салықтық емес түсімдер көлемі 2008 жылға жоспарланған деңгейден 30%-ға асып кетті.

Ұлттық қордан трансферттердің көлемі 2008 жылы 1 072,4 млрд. теңгені, оның ішінде кепілдік берілген трансферт – 461,4 млрд. теңгені құрады, мақсатты трансферт – 607,5 млрд. теңгені, 2006 жылы аударылмаған трансферт сомасы – 3,5 млрд. теңгені құрады.

«Бюджеттік кредиттерді өтеу» бабы бойынша түсімдер 2008 жылы 2007 жылмен салыстырғанда 38% азайды.

Капиталды сатудан түсімдер 2008 жылы жерді және материалдық емес активтерді сатудан түскен түсімдердің айтарлықтай - 61,3%-ға қысқаруы есебінен 38,6%-ға, ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 0,4%-ға дейін азайды (2007 жылы - ЖІӨ-ге 0,7%).

Мемлекеттік бюджеттің шығындары 2008 жылы 3 394,1 млрд. теңге немесе ЖІӨ-ге 21,3% болды (2007 жылы – ЖІӨ-ге 21,0%). Бұл ретте шығындар бойынша қаржыландырудың 2008 жылға арналған жылдық жоспары 98,6% орындалды.

Басым дәрежеде мынадай баптар бойынша шығындар «өнеркәсіп, сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі» - 1,2%, «ауыл шаруашылығы, су, орман, балық шаруашылығы, айрықша қорғалатын табиғи аумақтар, қоршаған ортаны және жануарлар әлемін қорғау, жер қатынастары» (шығындар көлеміндегі үлесі 5,0%), «борышқа қызмет көрсету» (шығындар көлеміндегі үлесі 2,8%), «жалпы сипаттағы мемлекеттік қызмет көрсету» (шығындар көлеміндегі үлесі 6,6%) шығынның жалпы көлемін құрай отырып, ұлғайды. Әлеуметтік салаға арналған шығыстардың ішінде білім беруді қаржыландыру 16,9%-ды, денсаулық сақтау – 10,7%-ды, әлеуметтік қамсыздандыру және әлеуметтік көмек көрсету 18,3%-ды құрады.

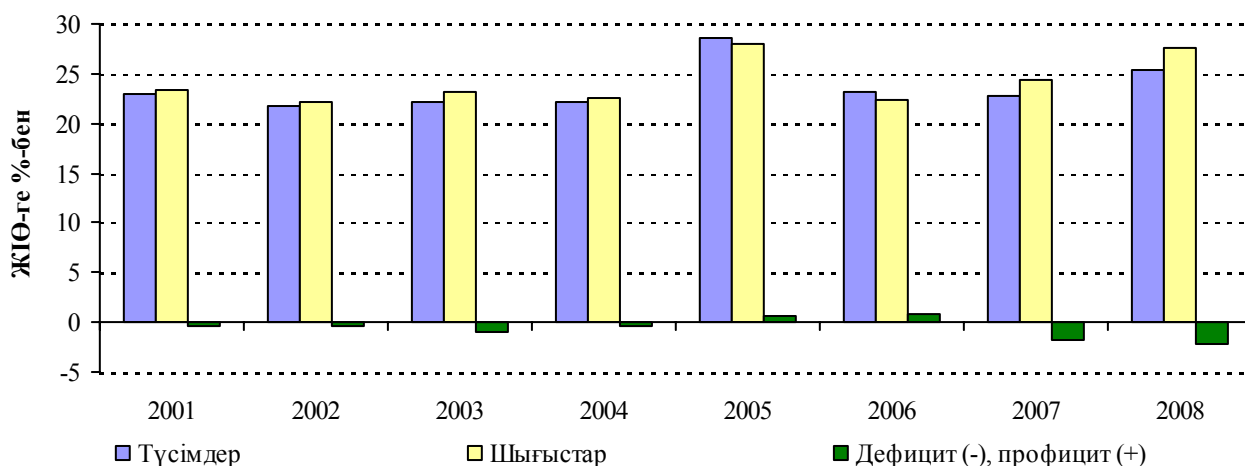
2008 жылы берілетін бюджеттік кредиттер 2,9 есе ұлғайды, бұл ретте бұрын берілген кредиттер бойынша өтеу шотына түсімдер айтарлықтай – 38,1%-ға азайды. Таза бюджеттен кредиттеу көлемі 5,2 есе, ЖІӨ-ге 0,27%-ға дейін өсті.

Мемлекеттік бюджеттің қаржы активтерін сатып алуға шығыстары 2,2 есе өсті, ал оларды сатудан түскен түсімдер 50,6%-ға қысқарды. Нәтижесінде осы операциялар бойынша сальдо 2,2 есе, ЖІӨ-ге 5,9%-ға дейін өсті.

2008 жылы мемлекеттік бюджет 333,2 млрд. теңге (ЖІӨ-ге – 2,1%) мөлшеріндегі дефицитпен орындалды, 2007 жылы дефицит 215,3 млрд. теңгені құрады (1.3.1-сурет).

1.3.1-сурет

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, 2001-2008 жылдар

Республикалық бюджеттің кірістері 2008 жылы 3 317,6 млрд. теңге немесе 2007 жылмен салыстырғанда 49,3%-ға артық болды.

Республикалық бюджетке салықтық түсімдер 27,3%-ға өсті, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер – 4,2%-ға өсті. Салықтық емес түсімдер 2007 жылмен салыстырғанда 57,3%-ға, ресми трансферттер түсімдері – 2,8 есе азайды.

2703,6 млрд. теңгеге жеткен республикалық бюджет шығындарының өсуі, 2007 жылмен салыстырғанда 30,7%-ды құрады, бұл ретте айтарлықтай өсу «ресми трансферттер» (132,9%), «ауыл, су, орман, балық шаруашылықтары және қоршаған ортаны қорғау» (71,1%), сондай-ақ «борышқа қызмет көрсету» (71,1%) баптары бойынша байқалады.

Республикалық бюджетті таза бюджеттік кредиттеу көлемі 2008 жылы 14 есе – (-3) млрд. теңгеден 42,1 млрд. теңгеге дейін, бюджеттік кредиттер көлемінің 41%-ға өсуі есебінен және бюджеттік кредиттерді өтеу бойынша түсімдер көлемінің 68,7%-ға азаюы есебінен өсті. Қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 2007 жылмен салыстырғанда 2,4 есе өсті.

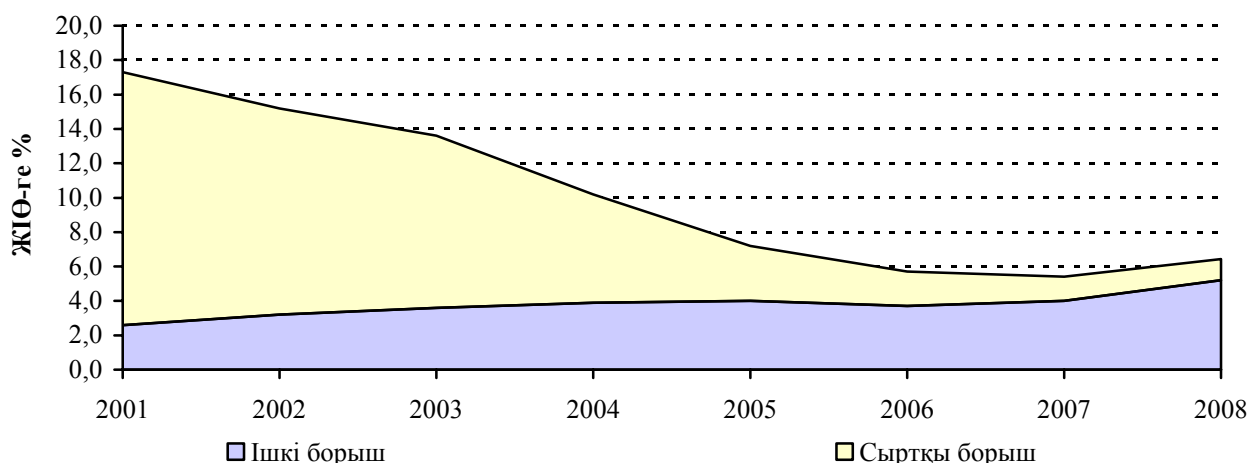
Нәтижесінде республикалық бюджет дефицитпен орындалды, оның мөлшері 327,5 млрд. теңгені құрады (2007 жылы дефицит 212,5 млрд. теңге болды).

Жергілікті бюджеттер 2008 жылы кірістердің 20%-ға ұлғаюы есебінен қалыптасқан 12,8 млрд. теңге дефицитпен орындалды (2007 жылы - профицит 9,1 млрд. теңге), бұл ретте шығын 22,5%-ға ұлғайды, қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 23,6%-ға, таза бюджеттен кредиттеу 10 есе азайды.

Үкіметтің ішкі борышы 2008 жылдың аяғында жыл ішінде 60,3%-ға ұлғайып, 820,2 млрд. теңгені (ЖІӨ-ге 5,2%) құрады (1.3.2-сурет).

Ішкі борыштың өсуі, негізінен, Қаржы министрлігінің берешегі 3,2 есе өскен қысқа мерзімді қазынашылық міндеттемелерінің ұлғаюымен қамтамасыз етілді, ал борыш көлеміндегі олардың үлесі 2008 жылдың аяғында 21,7% құрады (2007 жылы - 10,9%). Ұзақ мерзімді жинақ қазынашылық міндеттемелері бойынша берешек 60%-ға, ұзақ мерзімді қазынашылық облигациялар бойынша – 67%-ға ұлғайды.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің борышы, 2001-2008 жылдар

2008 жылы Үкіметтің сыртқы борышының көлемі 2007 жылмен салыстырғанда 13,1%-ға 1,6 млрд. АҚШ долл. дейін өсті. Мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш 6%-ға қысқарды.

1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш

Қазақстандық экспорттың негізгі тауарларына әлемдік бағасы, инфрақұрылымдық жобаларды шетелдік қаржыландыру көлемі және бар сыртқы борышқа қызмет көрсету Қазақстанның төлем балансы үшін айқындаушы факторлар болып қалуда (I-бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша).

Төлем балансының ағымдағы операциялары шоттарының 2008 жылғы оң сальдосы 7,0 млрд.долл. құрады (2007 жылдың қорытындысы бойынша – дефицит 8,2 млрд.долл.).

Төлем балансы жіктемесі бойынша тауарлар экспорты (кедендік статистика деректеріне түзетуді есепке ала отырып) 72 млрд.долл. құрады және 2007 жылғымен салыстырғанда 49%-ға өсті. Ресми экспорт (кедендік статистика деректері бойынша) 71,2 млрд.долл. жуық болды, оның ішінде 43,5 млрд. долл. мұнай және газ конденсаты экспортына тиесілі (ресми экспорттағы үлес салмағы 61%). Нақты көлемдер қысқарған кезде қара металл экспортының құны баға факторы есебінен 67%-ға өсті, түсті металдар экспорты 3%-ға өсті.

Тауарлар импорты 38,5 млрд. долл. құрады, бұл 2007 жылғыға қарағанда 15,6%-ға көп. 2008 жылы тауар импортының өсу қарқыны төмендегені белгіленді (2007 жылы тауарлар импорты 2006 жылмен салыстырғанда 38%-ға өсті). Ресми импорт 37,9 млрд. долл. құрады, оның 80%-ы аралық өнеркәсіптік тұтыну тауарларына және инвестициялық тауарларға тиесілі. Импорттың төмендеуі негізгі номенклатура бойынша тек қана азық-түлікке жатпайтын тұтыну тауарларының тобы бойынша белгіленді, оларды әкелу 19%-ға азайды. Импорттың неғұрлым өсуі азық-түлік тауарларының тобы бойынша байқалды – 2007 жылмен салыстырғанда 33%. Аралық өнеркәсіптік тұтыну тауарлары импортының құны 30%-ға, инвестициялық импорт 13%-ға өсті.

2008 жылғы 4-тоқсанда энергия тасымалдауыштарға әлемдік бағаның түсуіне қарамастан, тұтастай алғанда 2008 жылы тауарлардың таза экспорты 2007 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 33,5 млрд. долл., ағымдағы операциялар шотының басқа құрамдас бөліктері бойынша ресурстардың нетто-әкетілуін толықтай өтей отырып, 2,2 есе өсті.

Халықаралық қызмет көрсету импортының 5,4%-ға қысқаруы басым жағдайда Теңіз кен орнындағы екінші буын зауыты құрылысының аяқталуымен байланысты. Нәтижесінде халықаралық қызмет көрсету балансының дефициті 18%-ға жуық қысқарды.

Қалыптасып отырған 18,9 млрд. долл. кірістер балансының дефициті, ең алдымен, тікелей шетелдік инвесторларға кірістердің (16,6 млрд. долл.) және банк секторының сыртқы борыштық міндеттемелер бойынша сыйақы төлемдерінің (3 млрд. долл. жоғары) өсуімен байланысты.

2008 жылы қаржылық шоттың операциялары бойынша қаржы ресурстарының нетто-ағыны 2007 жылғы 8,4 млрд. долл. нетто-ағынымен салыстырғанда 1,3 млрд.долл. болды.

2008 жылы банк жүйесінің резидент еместерге берілген борыштық капитал түріндегі шетелдік активтерінің өсуі 1,6 млрд. долл. құрады. Банктердің сыртқы борыштық міндеттемелерінің азаюы 6,5 млрд. долл. құрады, оның ішінде портфельдік инвестициялар бойынша 0,6 млрд. долл., басқа да ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша 2,9 млрд. долл. және қысқа мерзімділері бойынша – 3,0 млрд. долл.

Қазақстанға шетелдік тікелей инвестициялардың таза түсуі 14,5 млрд. долл. астам болды. Қазақстандық резиденттердің еншілес шетелдік кәсіпорындарға инвестициялары көлемінің өсуі жалғасқан кезде тікелей инвестициялау операциялары бойынша оң баланс 10,7 млрд. долл. болды. Шет елдерге тікелей инвестициялар бойынша ресурстардың нетто әкетілуі 3,8 млрд. долл. асты.

Портфельдік инвестициялармен операциялар бойынша капиталдың нетто әкетілуі 9,5 млрд.долл. құрады. Бұл көрсеткішке Ұлттық қор активтерінің 6,4 млрд.долл. өсуі, банк секторының шетелдік портфельдік активтерінің 0,3 млрд. долл. азаюы және жеке банктік емес сектордың шетелдік активтерінің 1,1 млрд. долл. өсуі кіреді.

Айтарлықтай экспорттық кірістер және нақты секторды қаржыландыру көлемі шетел валютасы ұсынысының оған сұраныстан асып кетуіне себепші болды – төлем балансы операциялары бойынша оң сальдо (талдамалық көрсетуде) 2008 жыл үшін 2,2 млрд. долл. болды.

Қазақстан Республикасының жалпы сыртқы борышы 2008 жылдың аяғында ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 81,5% құрай отырып, 107,8 млрд. долл. (2007 жылдың аяғында 96,9 млрд. долл.) бағаланды. Қысқа мерзімді борыштың үлесі (бастапқы өтеу мерзімі 1 жылға дейінгі міндеттемелер) Қазақстан резиденттерінің борыштық міндеттемелері құрылымында 2007 жылғы 12,3 %-бен салыстырғанда 9,9 % болды.

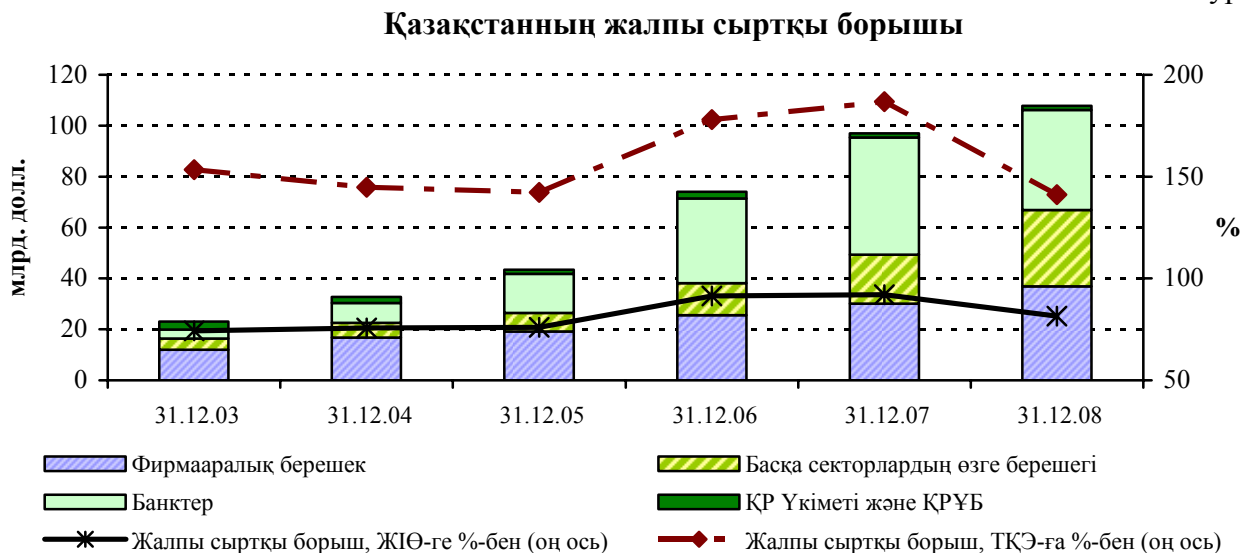
Жалпы сыртқы борыштың жалпы көлемінің 2%-дан азы Үкіметтің және Ұлттық Банктің міндеттемелерін қоса алғанда, мемлекеттік сыртқы борыштың үлесіне тиесілі - 1,7 млрд. долл.

2007 жылдың екінші жартысынан бастап қаржыландыру ағынының күрт қысқаруына және банк секторының сыртқы міндеттемелерін өтеу бойынша айтарлықтай төлемдерге байланысты банк секторы борышының деңгейі 2008 жылдың ортасына дейін іс жүзінде өзгеріссіз қалды. 2008 жылдың екінші жартысынан бастап республика банк секторының сыртқы міндеттемелерінің төмендегенін көрсетеді және 2008 жылдың аяғында 39,2 млрд. долл. немесе жалпы сыртқы борыш көлемінің 36,4% бағаланды (2007 жылдың аяғындағы тиісінше 46 млрд. долл. немесе 47,5%). Банк секторы борышының құрылымында ұзақ мерзімді міндеттемелер басым болды (бастапқы өтеу мерзімі 1 жылдан астам міндеттемелер) – банктердің борыштық міндеттемелері құрылымындағы олардың үлес салмағы 2008 жылдың аяғында 92% (2007 жылдың аяғында 86,6% болды).

Банктік емес жеке сектордың сыртқы борышы бір жылда 17,5 млрд. долл. ұлғайып, 2008 жылдың аяғында 67 млрд. долл. жуық болды. Осы борыштың жартысынан астамы тікелей инвестициялау операцияларымен байланысты міндеттемелерге – фирмааралық берешекке тиесілі. 2008 жылдың аяғындағы жағдай бойынша резидент еместердің алдындағы фирмааралық берешектің көлемі 36,9 млрд. долл. немесе жалпы сыртқы борыш көлемінің 34,2% бағаланды (2007 жылдың аяғында 30,1 млрд. долл. немесе 31,0%).

Аффилиирленбеген кредиторлар алдындағы сыртқы міндеттемелер 2008 жылдың басынан бері 10,7 млрд. долл. өсті және 2008 жылдың аяғында 30 млрд. долл. немесе жалпы сыртқы борыш көлемінің 27,9% құрады, бұл ретте осы соманың төрттен біріне жуығы негізінен сауда кредиттерімен байланысты қысқа мерзімді міндеттемелерге тиесілі болды (1.4.1-сурет).

1.4.1-сурет

2008 жылы елдің орта- және ұзақ мерзімді болашақтағы төлем қабілеттілігі индикаторлары ретінде дәстүрлі қаралатын сыртқы борыштың салыстырмалы түрдегі өлшемдері жақсартылды. Атап айтқанда, соңғы жылдары барынша жоғары болған ЖСБ-тың ЖІӨ-ге қатынасы бір жыл бұрынғы 92,1%-бен салыстырғанда 2008 жылдың аяғында 81,5% болды. Тауарлар және қызмет көрсету экспортының (ТҚЭ) өсу қарқынының ұлғаюы ЖСБ-тың ТҚЭ-на біршама жақсаруын - 141,2% (2007 жылдың аяғында 186,7%) және жалпы сыртқы борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭ-на - 40,8% (2007 жылы 48,3%) біршама жақсаруына себепші болды.

Қазақстанның жалпы сыртқы борышының стандартты көрсетілуі және жалпы сыртқы борышының абсолютті және салыстырмалы өлшемдері 1-бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2 және 3-қосымшаларда келтірілген.

1.5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету

2008 жылы елдің экономикалық өсу динамикасы әлемдік экономикалық өсудің бәсеңдеуі; қазақстандық экспорттың негізгі позицияларына бағаның жоғары құбылмалылығы; қаржы институттарының айтарлықтай зиян шегуі және банкроттығы жағдайында заемшылардың барлық түрлері үшін кредит талаптарының қатайтылуы; инвестициялардың және іскерлік белсенділіктің біртіндеп азаюы ықпалында қалыптасты. Бұл ретте, бір жағынан, 2008 жылдың 3-тоқсанына дейін әлемдік тауар нарықтарындағы жоғары бағаның сақталуы капитал ағындары балансының айтарлықтай жақсаруына және елдің экономикалық өсу қарқынының сақталуына себепші болды. Басқа жағынан, халықаралық қаржы нарықтарындағы өтімділіктің шектелуі, сондай-ақ қарыз алу құнының өсуі қазақстандық банктердің қолданылып жүрген сыртқы міндеттемелерді қайта қаржыландыруы бойынша мүмкіндіктерінің төмендеуін алдын ала айқындады. Шикізат тауарларына әлемдік бағаны айтарлықтай түзетудің аясында инвесторлардың дамушы елдерге қатысты тәуекелдерді қайта бағалауы осы эмитенттердің бағалы қағаздарына инвестицияланған капиталын жаппай алуға әкеліп соқтырды, бұл дефолттың тәуекелін

бағалауға және қазақстандық эмитенттердің бағалы қағаздарының баға өлшемдеріне әсерін тигізді.

Осындай жағдайларда мынадай факторлар 2008 жылы Қазақстанның қаржы тұрақтылығы үшін айқындаушы факторлар болып табылды:

- экономиканың әр түрлі салаларын білдіретін корпоративтік заемшылардың неғұрлым үлкен тобының проблемалары аясында кредиттік портфель сапасының нашарлауы;
- жылжымайтын мүлік нарығындағы одан әрі түзету және жинақталған борышқа, сондай-ақ неғұрлым жоғары инфляциялық шығыстарға қызмет көрсету тарапынан халықтың қаржылық позициясына жүктеме;
- өтімділікті қысқарту, кредит саясатын қатаңдату және кредиттік тәуекелдерді жабу үшін бара-бар резервтерді қалыптастыру қажеттігі жағдайларында банктердің кірістілігі мен оларды капиталдандыру деңгейіне неғұрлым қатаң талаптар қою;
- банктердің кредиттік белсенділіктері қысқаруының экономикалық өсу динамикасына тежеу әсері.

2008 жылы экономикалық өсудің дәстүрлі факторларының үлесі азайған жағдайда жеке инвестициялар мен тұтынудың қысқаруының орнын жабу мемлекеттік шығыстардың ынталандыру саясатының негізгі міндеті болады.

Әлемдік тауар нарықтарының қолайлы баға конъюнктурасы аясында 2008 жылғы 9 айдың ішінде корпоративтік клиенттердің шетел валютасындағы жоғары өтімділігі және жекелеген банктердің сыртқы міндеттемелерді қайта қаржыландыру бойынша мүмкіндіктерінің сақталуы (банктер орташа алғанда 2008 жылы сыртқы қаржы нарықтарында сыртқы борышты өтеу жөніндегі міндеттемелердің 20%-ға жуығын қайта қаржыландырды) банктердің өзінің валюталық өтімділігін қолдауға және биржадағы шетел валютасының артығын сатуға мүмкіндік берді. Бұл жағдайларда валюта нарығының өтімділігі барынша жоғары деңгейде қалды, ал алыпсатарлық сипаттағы жекелеген ірі мәмілелер нарық сипатына айтарлықтай әсер еткен жоқ. Бұл өз кезегінде, Ұлттық Банкке алтынвалюта резервтерін ұлғайту есебінен өткен жылдың ысырабын біртіндеп өтей отырып, теңге бағамының құбылмалылығын шектеуге арналған шығындарды барынша азайтуға мүмкіндік берді. Клиенттердің жоғары валюталық өтімділігі және олардың шетел валютасын ұсынуы да банктердің сыртқы міндеттемелері бойынша төлемдердің шетел валютасындағы ақша нарығының ставкасына жүктемесін алып тастауға мүмкіндік берді. Осы ахуал, сондай-ақ Ұлттық Банк операциялары, тұтастай алғанда қаржы нарығындағы өтімділіктің жалпы деңгейін тұрақтандырды.

Сонымен бірге, елдің төлем балансының айтарлықтай жақсару жағдайындағы елдің халықаралық резервтерінің жеткілікті болу дәрежесі қолайсыз сыртқы факторлардың әсерінен толық мөлшерде бағаланған жоқ. Әлемдік экономиканың бұдан әрі бәсеңдеуі, ірі экономикалық державалардың рецессиясы және әлемдік қаржы институттарының тұрақсыздығы жағдайларында тек қана қаржылық емес, сонымен қатар тауар нарықтарының да қолайсыз конъюнктурасы Қазақстанда экономикалық өсудің бұдан әрі бәсеңдеу тәуекелдерінің күшеюіне және төлем балансын қаржыландырудың тапшылығына әкеліп соқтыруы мүмкін, бұл елдің халықаралық резервтеріне әлеуетті жүктемені ұлғайтады.

Экономикалық конъюнктураның нашарлауы кредиттік нарықтың халықтың тарапынан төлемге қабілетті сұраныстың болмауымен және заемшылар тарапынан қаржылық емес ұйымдардың айналым капиталдарын толықтыруға басым қажеттілікпен сипатталуына әкеліп соқтырды. Осы жағдайларда қорландыру тапшылығының және несие портфелі сапасының нашарлауы салдарынан көптеген банктердің белсенді кредиттік қызметті жүзеге асыру ниетінің азайғаны байқалады. 2008 жылдың аяғында жұмыс істемейтін заемдар деңгейі (олар бойынша қалыптастырылған провизияларды есепке ала отырып, біртектес кредиттерді қоспағанда, 5-ші санатты күмәнді заемдар және үмітсіз заемдар) банктердің кредиттік портфелінің 8%-ына дейін өсті. Бұл ретте 2008 жылы банктердің кредиттік саясатын қатайту жалғасты, бұл кредиттік тәуекелдің өсуін болдырмау

мақсатында сенімсіз клиенттер ағынын шектеу ниетін растайды. Кредиттеу стандарттарын қатайтудың салдарынан жылжымайтын мүлік және құрылыс секторларындағы кредиттеудің, сондай-ақ соңғы жылдары елдің экономикалық өсуіне айтарлықтай ықпалын тигізген шағын кәсіпкерлік субъектілерін кредиттеудің көлемдері біршама азайды.

Банктер өздерінің алдарына портфель сапасының нашарлауына жауап ретінде проблемалы заемшылармен олардың дефолтын болдырмау жөнінде неғұрлым тығыз жұмыс істеу болып табылатын міндет қойды. Стандартты банктік рәсімдермен қатар өз клиенттерінің қаржылық жай-күйіне ай сайынғы мониторингті пайдаланатын банктер саны өсті (тауар-материалдық қорлардың болуын, сату деңгейін, қаржы коэффициенттерін қолдануды тексеру, заемшылардың рейтингі жүйесін жақсарту, кәсіпорынның салалық қатыстылығына байланысты клиенттерге қатысты қаржылық және қаржылық емес ковенантты пайдалану, заемшылардың дефолтына стресс-сынақ) жүргізу. Сонымен қатар, мерзімі өткен заемдар бойынша айыппұлдарды жою тетігі, заемдарға қызмет көрсетудің қолайлы деңгейін ұстап тұру мақсатында салалық лимиттерді және проблемалы заемшылардың қаржылық консалтингін қайта қарау неғұрлым кең қолданылды.

Банктер несие портфелінің сапасын жақсарту бойынша негізгі шаралардың ішінде мыналарды атап көрсетті:

- заемшылардың ағымдағы берешектерін мәжбүрлі түрде қайта құрылымдау;
- бизнестің айқын емес субъектілерін кредиттеуден толық бас тарту;
- клиенттердің қаржылық жай-күйіне мұқият талдау және мониторинг жүргізу;
- проблемалы заемшылармен жұмыс жөніндегі қатаң ережелерді және рәсімдерді реттеу;
- экономиканың тәуекелді салаларын кредиттеуді тоқтата тұру.

Кредиттік портфель сапасының нашарлауы сондай-ақ резервтеуді ұлғайтуға әкеліп соқтырды, бұл кірістілік көрсеткіштерінің төмендеуіне себепші болды. Бұл ретте қалыптастырылған провизиялар көлемінің өсуіне қарамастан, 2008 жылы олардың нақты бірдейлігіне сынақ жүргізген жоқ, өйткені, бұрын атап көрсетілгендей, банктер кредиттерді қайта құрылымдау жөніндегі саясатты белсенді жүргізді. Мұндай жағдайларда, пайыздық кірістердің үлесін қысқарту және пайыздық емес шығыстарды ұлғайту банктерге пайыздық спрэдті ұлғайту есебінен кірістілікті қолдау әлеуетін іске асыруға мүмкіндік берген жоқ.

Банк жүйесінің өтімділік коэффициенттері азаюға тренд болған кезде ахуалға бара-бар деңгейде қалыптасты. Тұтастай алғанда, өтімді активтердің банк жүйесінің жиынтық активтеріндегі үлесі банк активтерінің аз ғана өсуі жағдайында тұрақты болып белгіленді. Валюталық өтімділік коэффициенттерін банктер артығымен орындады, бұл олардың әлеуетті тәуекелдерді бара-бар қабылдауын білдіреді.

Сонымен қатар, банк жүйесіндегі бақыланатын тікелей валюталық тәуекелге қарамастан, теңгенің айырбастау бағамының ауытқуына байланысты банк заемшыларының шетел валютасындағы қысқа позициясының айтарлықтай жанама валюталық тәуекелі (кредиттік тәуекелі) болады.

Атап айтқанда, шетел валютасындағы қаржылық міндеттемелердің қаржы активтерінен асып кетуіне байланысты ірі және орта кәсіпорындардың теріс валюталық позициясы меншікті капиталдың 30%-ын және шетел валютасындағы операциялық қызметтен түскен түсімдердің 40%-ын құрады, бұл ұлттық валютаның айырбастау бағамының құбылмалылығы артқан жағдайда банк жүйесіндегі кредиттік тәуекелдердің өсу әлеуетін айқындайды.

Теңгенің айырбастау бағамының өзгеруіне құрылыс, сауда, ішкі нарықта көрсетілетін қызмет аясындағы кәсіпорындар неғұрлым әлсіз. Сондай-ақ халықтың теріс валюталық позициясы халықтың иелігіндегі кірістің 4,5%-ға жуығын құрайды.

Халықтың нақты көрсеткіштегі кірісінің және банктер тарапынан кредиттеу көлемдерінің азаюы жылжымайтын мүлік бағасының бұдан әрі азаюына сұраныс факторларына қысымды қалыптастырады. Мәселен, 2007 жылғы желтоқсаннан 2008 жылғы

желтоқсанға дейінгі аралықта тұрғын үй бағасының түсуі Статистика агенттігінің деректері бойынша Қазақстан бойынша орташа алғанда 11%-ды, Астанада – 18%-ды, Алматыда – 23%-ды құрады. Бұл ретте халықтың кірісін негізге ала отырып, тұрғын үй бағасының қол жетімділігін есепке алғанда тең деңгейдің бағасы Астана қаласын қоса, Қазақстанда тұтастай алғанда баға деңгейінің тең шамаға жақын екендігін көрсетеді. Алматыда нарыққа барлық қатысушылардың тәртібінің икемді болмауы жағдайында жылжымайтын мүлік бөлігіндегі ахуалды, сондай-ақ нақты баға бағдарларының белгісіздігін және болмауын айқындайтын кейбір түзетуді бұдан әрі жүргізу мүмкіндігі бар. Нарықты жандандыру «күшті ойыншылардың» қайсысы болса да кейінге қалдырылған сұранысты және ұсынысты іске асыруды ынталандыруға қабілетті тиісті баға бағдарын ұсынған жағдайда мүмкін болады. Жылжымайтын мүлік нарығын жандандыруға себепші болатын факторлардың бірі Үкіметтің, Ұлттық Банктің және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің Экономиканы және қаржы жүйесін тұрақтандыру жөніндегі 2009-2010 жылдарға арналған бірлескен іс-қимылдар жоспарын іске асыру шеңберінде құрылыс секторын, ипотекалық кредиттеуді және жылжымайтын мүлік нарығын жандандыру үшін қаржылық ресурстар бөлу болып табылады.

Тұтастай алғанда, экономикалық ахуалды тұрақтандыру үшін Ұлттық Қордың 10 млрд. долл. көлеміндегі қаражатын пайдалану болжанады. Жоспарға іске асырудың мынадай 5 бағыты кіреді:

- 1) қаржы секторын тұрақтандыру – 4 млрд. долл. (480 млрд. теңге);
- 2) тұрғын үй секторын дамыту – 3 млрд. долл. (360 млрд. теңге);
- 3) шағын және орта бизнесті қолдау – 1 млрд. долл. (120 млрд. теңге);
- 4) агроөнеркәсіптік кешенді дамыту – 1 млрд. долл. (120 млрд. теңге);
- 5) инфрақұрылымдық және ұтқыр жобаларды іске асыру – 1 млрд. долл. (120 млрд. теңге).

Тұтастай алғанда, шығыстарды қаншалықты мөлшерде түзету тереңдігі мен ауқымының нақты бағдарларының болмауы жағдайларында, әсіресе бюджеттің мүмкіндіктерін қысқартуды және Ұлттық қор түрінде «қауіпсіздік жастықшасын» пайдалануды ескере отырып, мемлекеттік ресурстарды пайдалану тиімділігіне айрықша назар аударылуы тиіс.

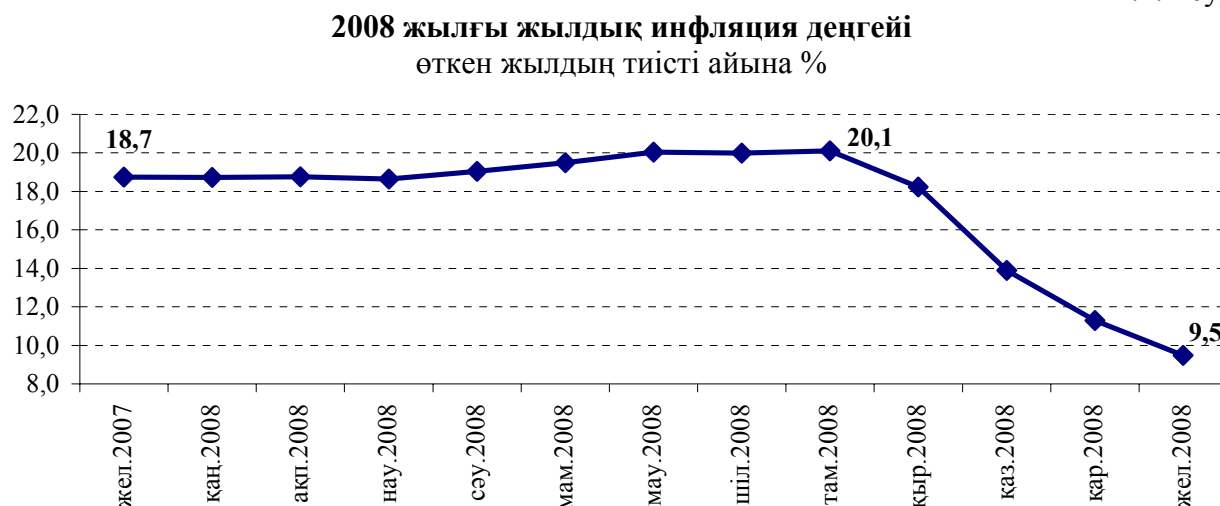
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ, АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ

2.1. Ақша-кредит саясаты

2008 жылы инфляциялық үдерістер түрлі бағыттағы сипатта болды. 1-жартыжылдықта экономикадағы инфляциялық қысымның күшеюі байқалды: Статистика агенттігінің деректері бойынша жылдық инфляция 2007 жылғы желтоқсандағы қорытындылар бойынша 18,8%-дан 2008 жылғы тамыздағы қорытындылар бойынша 20,1%-ға дейін ұлғайды. Осы кезеңде азық-түлікке және энергоресурстарға әлемдік бағаның өсуі, сондай-ақ өндіріс шығыстарының өсуі негізгі инфляциялық факторлар болды.

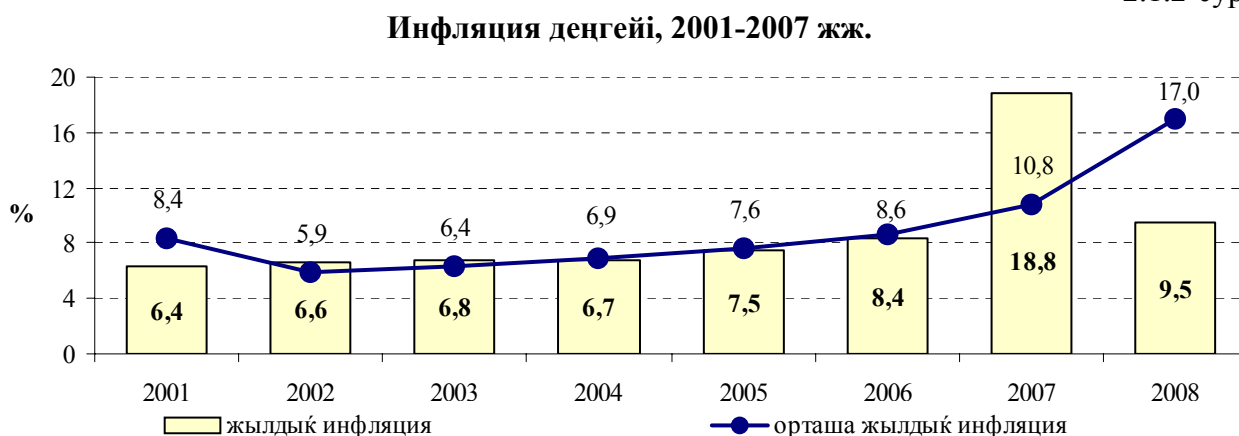
2008 жылғы 2-жартыжылдықта Қазақстан экономикасындағы инфляциялық үдерістер баяулады. Инфляцияның жылдық деңгейі қыркүйекте-желтоқсанда іс жүзінде екі есе төмендеді (2.1.1-сурет). Экономика қарқынының баяулауы, тауар нарықтарында әлемдік бағаның теңдессіз түсуі, банктердің кредиттік қызметінің тұралауы, шектеулі тұтынушылық сұраныс, экономиканың нақты секторында бағаның төмендеуі аясында инфляция баяулады.

2.1.1-сурет

Тұтастай алғанда 2008 жылғы қорытындылар бойынша инфляцияның жылдық деңгейі 9,5% болды. Орташа жылдық инфляция 17,0% болды (2.1.2-сурет).

2.1.2-сурет

2008 жылғы 1-жартыжылдықта әлемдік тауар нарықтарында шикізатқа, азық-түлік және басқа да тауарларға бағаның едәуір өсуі байқалды. Нәтижесінде тауар нарықтарында тұрақсыз «баға» көпіршігі туындады, 2008 жылдың 2-жартысында ол азық-түлік, шикізат тауарларының және металдар бағасының күрт түсуіне әкеліп, жойылды.

Шикізат тауарларына, оның ішінде мұнайға әлемдік бағаның төмендеуі 2008 жылғы тамызда-қазанда Қазақстанның нақты секторындағы кәсіпорындар өнімінің жекелеген түрлеріне бағаның өсуінің баяулауына әкелді. Өнеркәсіп өнімі тұтастай алғанда 2008 жылы 18,6% (2007 жылы – өсуі 31,9%) арзандады. Энергоресурстарға баға 2008 жыл үшін 33,4% (2007 жылы – өсуі 45,9%) төмендеді, оның ішінде мұнай 40,5% (өсуі 52,4), газ конденсаты – 42,4% (өсуі 47,0%) арзандады. Сонымен қатар, табиғи газ 35,7% (7,1%), көмір – 76,3% (3,8%), мұнай өнімдері – 17,0% (14,1%) қымбаттады.

Осы жағдайларда 2008 жылы Ұлттық Банк қаржы жүйесінің тұрақтылығын және баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит саясатын жүргізді. Инфляцияның баяулауын және оны жеделдетуге түбегейлі факторлардың болмауын ескере отырып, негізгі назар ахуалды тұрақтандыруға және банк жүйесіндегі қысқа мерзімді өтімділікті қолдауға аударылды.

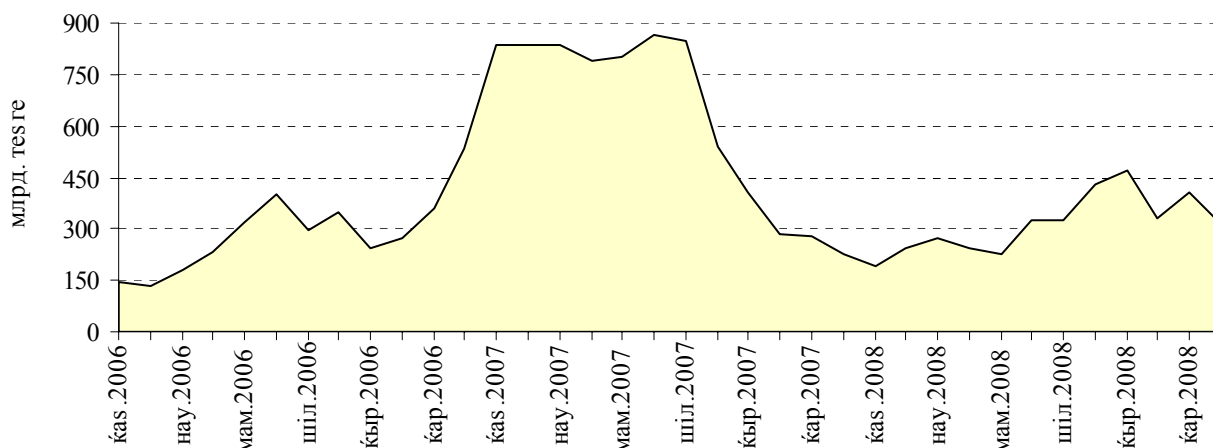
Ақша-кредит саясатының құралдары. 2008 жылы 2007 жылмен салыстырғанда шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 30,7% азайды және 2,9 трлн. теңге болды.

Олардың айналыстағы көлемі 2008 жылы 36,4%-ға, 312,3 млрд. теңгеге дейін өсті (2.1.3-сурет).

2.1.3-сурет

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар

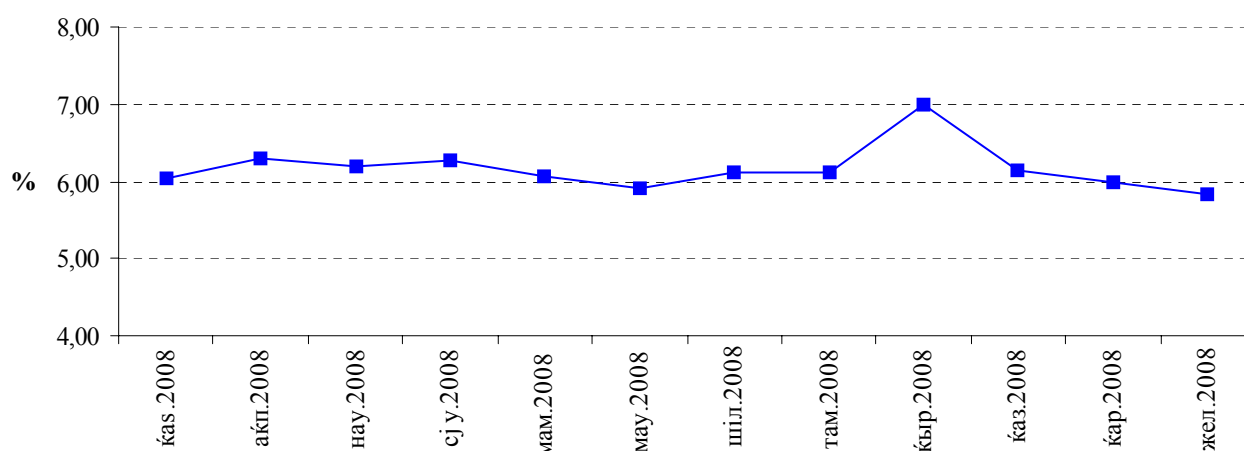
кезең аяғында

Ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2007 жылғы желтоқсанда 5,64%-дан 2008 жылғы желтоқсанда 5,82%-ға дейін өсті (2.1.4-сурет).

2.1.4-сурет

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталары бойынша 2008 жылғы тиімді кірістілік

2008 жылғы шілдеден бастап, айналыс мерзімі 28 күн болатын қысқа мерзімді ноталарды шығарудан басқа, айналыс мерзімі 3 ай, 6 ай және 1 жыл болатын ноталарды шығару жаңартылды.

2008 жылы банктерден 6,1 трлн. теңге сомаға депозиттер тартылды, бұл 2007 жылға қарағанда 46,3% көп. Банктердің Ұлттық Банктегі депозиттер бойынша қалдықтары 2007 жылдың аяғындағы 9,9 млрд. теңгеден 2008 жылдың аяғындағы 33,0 млрд. теңгеге дейін, яғни 3,3 есе өсті.

Қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында банктерге қысқа мерзімді теңгелік өтімділік беру, сондай-ақ Ұлттық Банктің банктерді қайта қаржыландыру жүйесін жетілдіру бойынша шаралар қабылданды.

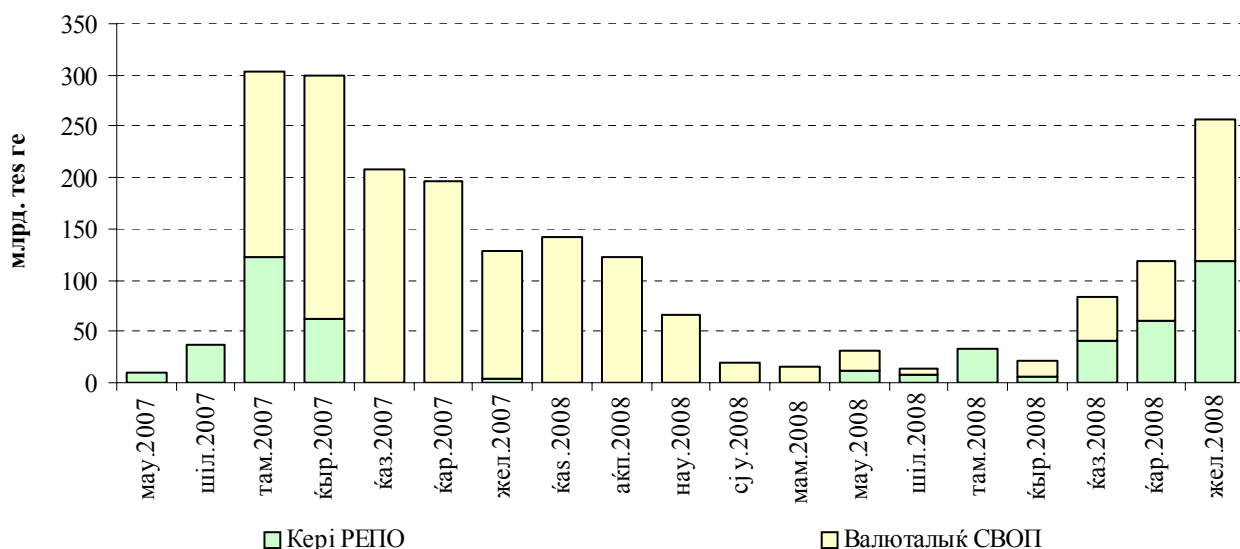
2008 жылы Ұлттық Банк кері РЕПО операцияларын - 862,9 млрд. теңге, СВОП операцияларын - 4 080,5 млрд. теңге көлемінде жүргізді. Осы қайта қаржыландыру операциялары 7 күндік мерзімде өткізілді. 2008 жылғы желтоқсанның аяғындағы жағдай

бойынша банктердің Ұлттық Банктің алдындағы кері РЕПО операциялары бойынша өтелмеген берешектерінің көлемі 118,5 млрд. теңге, СВОП операциялары бойынша – 137,4 млрд. теңге болды (2.1.5-сурет).

2.1.5-сурет

Банктерге берілген қайта қаржыландыру кредиттері бойынша өтелмеген берешектің көлемі

кезең аяғында

2008 жылы кері РЕПО операцияларын жүргізген кезде кепілмен қамтамасыз ету тізбесі кезең-кезеңмен кеңейтілді. Тізбеге Қазақстан Республикасының мемлекеттік бағалы қағаздары, шетелдік мемлекеттердің бағалы қағаздары, халықаралық қаржы ұйымдарының бағалы қағаздары, отандық ұлттық компаниялардың бағалы қағаздары, банктердің борыштық облигациялары және еурооблигациялары, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ агенттік борыштық бағалы қағаздары кіреді.

Ішкі валюта нарығында 2008 жылы Ұлттық Банк көбінесе шетел валютасын сатып алушы ретінде көрінді. 2008 жылы ішкі валюта нарығындағы Ұлттық Банктің нетто-сатып алуы 3,4 млрд. долл. болды.

2008 жылы банктердің өтімділігінің 830,6 млрд. теңгеге толығуы ішкі нарықтағы Ұлттық Банк операцияларының қорытындысы болды (2.1.1-кесте).

2.1.1-кесте

2004-2008 жылдардағы ішкі нарықтағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы

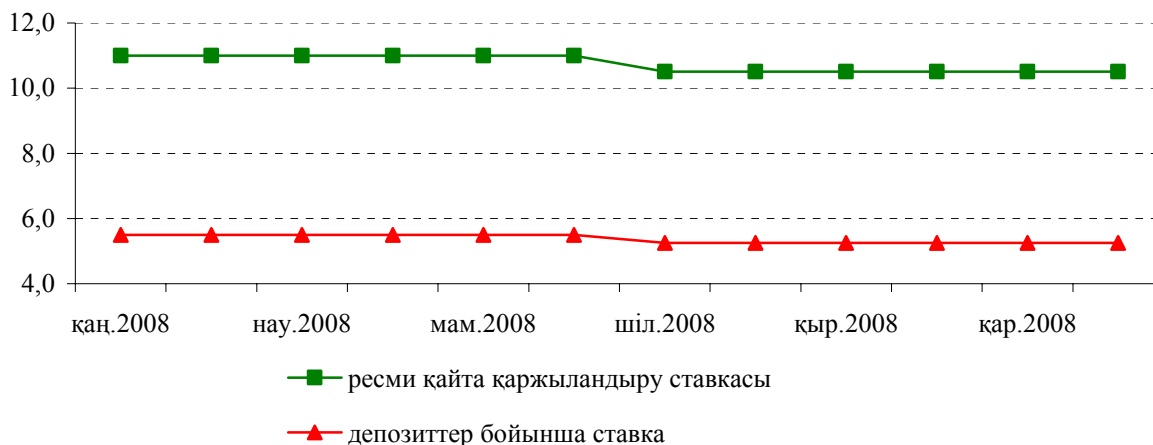
млрд. теңге

	Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы ("-" – алу, "+" – теңгелік өтімділікті ұлғайту)	Ұлттық Банктің валюта нарығына қатысуы ("-" – валютаны нетто-сату, "+" – валютаны нетто - сатып алу)	Өтімділікті таза алу ("-" - өтімділікті алу, "+" - теңгелік өтімділікті ұлғайту)
2004 ж.	-303,5	478,0	174,5
2005 ж.	211,2	-48,6	162,6
2006 ж.	-997,8	1271,0	273,2
2007 ж.	644,5	-771,8	-127,3
2008 ж.	425,8	404,8	830,6

2008 жылғы 1 шілдеден бастап **қайта қаржыландыру ставкасы** жылдық 11,0%-дан жылдық 10,5%-ға дейін төмендетілді, тиісінше, банктерден тартылатын депозиттер бойынша ставка Ұлттық Банкте 5,5%-дан 5,25%-ға дейін төмендеді (2.1.6-сурет).

2.1.6-сурет

2008 жылғы Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар

2008 жылы банктерге арналған ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері екі рет төмендеді. Олардың 2008 жылғы 29 шілдеден бастап банктің ішкі міндеттемелері бойынша 6%-дан 5%-ға дейін және банктің өзге де міндеттемелері бойынша 8%-дан 7%-ға дейін төмендеуі, бағалау бойынша шамамен 90 млрд. теңгені босатты. Ең төменгі резервтік талаптардың одан әрі 2008 жылғы 18 қарашадан бастап 2% және 3% дейін төмендеуі, тиісінше банктердің өтімділігін 350 млрд. теңгеге толықтырды.

2008 жылы вексельдер қайта есептеуге қабылданған жоқ. Ұлттық Банктің портфелінде 2009 жылғы 1 қаңтарда вексельдер болған жоқ. Бұл ретте вексельдерді қайта есепке алу туралы бас келісім екінші деңгейдегі 9 банкте қолданылады. 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша бірінші класты эмитенттер болған жоқ.

Таратылған «Көмірбанк» ААҚ салымшыларының талаптарының құқықтарын сатып алу үшін «Қазақстан Халық Банкі» АҚ ұсынған банктік заем бойынша борыш сомасы 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 2,1 млрд. теңге болды. Осы берешек баланстан тыс шотта есепте тұр.

Ақша агрегаттары. 2008 жылы ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы жоғары емес өсу көрсеткіштерін көрсетті.

2008 жылы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері ағымдағы бағамен 12,6%, 19,4 млрд. долл. дейін ұлғайды.

Таза валюта қорлары (ЕАВ) 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда ішкі валюта нарығында валюта сатып алу, Ұлттық қордың активтерін Ұлттық Банктің валюта активтеріне қайта айырбастау, сондай-ақ банктердің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың және Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету бойынша операциялардың төмендеуіне қарамастан Ұлттық Банктегі Үкіметтің шоттарына валютаның түсуі нәтижесінде 13,1% ұлғайды. Алтынмен активтер жүргізілген операциялар және оның әлемдік нарықтардағы бағасының 4,4% ұлғаюы нәтижесінде 8,0% өсті.

Елдің халықаралық резервтері тұтастай алғанда, Ұлттық қордың ақшасын қоса алғанда (27,5 млрд. долл.), 2008 жылы 22,6% ұлғайды және 47,4 млрд. долл. болды.

2008 жылы Ұлттық Банктің таза ішкі және сыртқы активтерінің ұлғаюы **ақша базасының** 4,2%, 1525,2 млрд. теңгеге (2007 жылы – тарылуы 2,5%) дейін кеңеюіне себепші болды.

Тар ақша базасы, яғни екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін есептегенде ақша базасы 2,6%, 1 492,2 млрд. теңгеге дейін тарылды.

2008 жылы Ұлттық Банктің таза ішкі активтері 38,2% ұлғайды. Олардың құрылымында Үкіметке таза талаптар Үкіметтің шоттарындағы қалдықтардың төмендеуі есебінен 133,5% өсті, қаржы ұйымдарына талаптар – екінші деңгейдегі банктерге қайта қаржыландыру кредиттерін беру нәтижесінде 53,7% өсті; қалған экономикаға талаптар 1,6%, Ұлттық Банктің басқа да таза ішкі активтері – 7,1% өсті.

2008 жылы ақша базасының неғұрлым тарылуы (17,3%) қарашада байқалды, ақша базасының ең көп кеңеюі желтоқсанда (17,5%) орын алды.

2008 жылы банк жүйесіндегі таза сыртқы активтердің ұлғаюы **ақша массасының** 35,4%, 6267,2 млрд. теңгеге дейін ұлғаюының негізгі факторы болды.

Банк жүйесінің таза сыртқы активтері құрылымында 2008 жылғы желтоқсанда 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері – 12,6%, банктердің таза сыртқы активтері – 40,8% ұлғайды. Банктердің сыртқы активтерінің ұлғаюы резидент еместер алдындағы міндеттемелердің қысқаруына байланысты (14,9%).

Банк жүйесінің ішкі активтері құрылымында Үкіметке талаптар 47,1%, банктік емес қаржы ұйымдарына талаптар 31,0% ұлғайды, ал қаржылық емес ұйымдарға талаптары 16,3%, ал үй шаруашылықтарына талаптар – 7,8% төмендеді.

Ақша массасының кеңею қарқынының (35,4%) нақты ЖІӨ өсу қарқынынан (24,6%) артық болуы экономиканы монеталандыру деңгейінің 2007 жылдың аяғында 36,3%-дан 2008 жылдың аяғында 39,4%-ға дейін өсуіне әкелді.

Ақша мультипликаторы ақша базасының кеңею қарқынымен салыстырғанда ақша массасы өсуінің басым қарқыны нәтижесінде 2007 жылғы желтоқсанда 3,16-дан 2008 жылғы желтоқсандағы 4,11-ге дейін ұлғайды. Ақша мультипликаторының өсуі резервке алу коэффициентінің төмендеуіне себепші болды, бұған, өз кезегінде ең төменгі резервтік талаптар нормативтерінің төмендеуі ықпал етті.

Ақша массасының құрылымында айналыстағы қолма-қол ақша (M0) 2008 жылы 16,0%, 857,8 млрд. теңгеге дейін, ал резиденттердің депозиттері – 39,1%, 5 409,4 млрд. теңгеге дейін өсті. Ақша массасының құрылымында депозиттер үлесінің ұлғаюының оң үрдісі айналыстағы қолма-қол ақшамен салыстырғанда резиденттер депозиттерінің басымдықпен өсу қарқынының салдары бойынша сақталды. 2008 жыл бойы осы көрсеткіш 84,0%-дан 86,3%-ға дейін өсті.

Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі жалақы төлемдерінің өсуіне және жеке тұлғалардың мерзімді салымдарды алуына байланысты.

Сондай-ақ, 2008 жылы айналыстағы қолма-қол ақшаның (M0) өсу қарқыны 2007 жылы 23,1%-дан 2008 жылы 16,0%-ға дейін қысқарды. Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуін ұстап тұрған факторлардың арасында банктердің кредиттік белсенділігін, банктердің кассаларына тауарларды, жұмысты және қызмет көрсетуді сатудан түскен түсімдерді, сондай-ақ халықтың мерзімді депозиттеріне қолма-қол ақшаның түсуін атап айтқан жөн.

2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару

Алтынвалюта активтері көрсеткіштерінің динамикасы. Ұлттық Банктің жалпы алтынвалюта активтерінің жалпы көлемі 2008 жылдың аяғында 19,4 млрд. долл. болды, бұл 2007 жылғы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда 1,8 млрд. долл. көп. Жалпы алтынвалюта активтерінің (бұдан әрі – АВА) көлемінің өзгеруіне еркін айырбасталатын валютадағы активтердің 1,6 млрд. долл. ұлғаюы әсер етті, қымбат металдармен активтер 148,1 млн. долл. ұлғайды.

2008 жылы активтердің валютадағы бөлігінің өзгеруі Қаржы министрлігінің пайдасына мұнайгаз секторының компанияларынан салықтарды төлеу түрінде 7,9 млрд. долл. сомасында шетел валютасындағы түсімдерге байланысты болды. Бұл ретте 4,9 млрд.

долл. мөлшердегі түсімдердің бір бөлігі Ұлттық қордың тұрақтандыру портфеліне айырбасталды.

2008 жылы Ұлттық Банктің ішкі нарықта шетел валютасын нетто-сатып алу көлемі 3,4 млрд. долл. болды, оның 2,3 млрд. долл. Ұлттық қорға сатып алынды.

Ұлттық Банк 2008 жылы екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі міндетті резервке алу шоттарынан 2,7 млрд. долл. сома қаражатын есептен шығаруды жүзеге асырды.

Ұлттық Банк сондай-ақ Қаржы министрлігінің жалпы сомасы 129,4 млн. долл. сыртқы борышы бойынша төлемдерін жүзеге асырды.

2008 жылы Ұлттық Банк резидент банктерге валюталық өтімділікті ұсыну бойынша СВОП операцияларын жүзеге асырды, бұл алтынвалюта активтерінің валюталық бөлігінің өзгеруіне ықпал етті. 2008 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша валюталық СВОП операциялары бойынша ашық позиция 943,2 млн. долл. болды.

Осылайша, 2008 жылы Ұлттық Банк жүргізген операциялардың қорытындылары бойынша таза алтынвалюта активтері 2008 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 1,8 млрд. долл. ұлғайды және 19,4 млрд. долл. болды (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 2.2.1-кесте).

Ұлттық Банктің және Ұлттық қордың алтынвалюта активтерін басқару. Активтердің кірістілігін арттыру мақсатында ақша нарығындағы қалдықтарды автоматты қайта инвестициялау бағдарламалары бойынша шетелдік банктермен келісімдер жасалып, қолданылып жүр.

2008 жылы Ұлттық қордың активтерін сыртқы басқарушылардың қызметінің инвестициялық стратегияның шектеулеріне сәйкес болуына жүйелі мониторинг жүргізілді.

Ұлттық Банк Басқармасының 2006 жылғы 27 қазандағы №105 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтынвалюта активтерін басқару бойынша инвестициялық стратегияның және Ұлттық Банк Басқармасының 2006 жылғы 25 шілдедегі №65 қаулысымен бекітілген Ұлттық қордың инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесінде белгіленген талаптарды сақтауға бақылау күн сайын жүзеге асырылды.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің және Ұлттық қордың дербес және сыртқы басқарудағы активтерінің кірістілігін есептеу күн сайын жүзеге асырылды.

Ұлттық Банк ай сайын Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін және Ұлттық қордың активтерін қайта бағалау үшін нарықтық бағалар мен пайыздық ставкаларды ұсынды.

Әлемдік қаржы нарықтарында қалыптасқан ахуалға байланысты Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін мемлекеттік бағалы қағаздар сияқты барынша сақталған активтер үлесін ұлғайту жағына қайта құрылымдау жүргізілді. Кредиттік тәуекелді барынша азайту мақсатында портфельдердің кредиттік сапасы жақсарды, сондай-ақ, шетелдік нарықтарда ахуалдың нашарлауына жауап қайтару шеңберінде Ұлттық Банк уақтылы мынадай шараларды қабылдады:

1. Алтынвалюта активтермен және Ұлттық қордың активтерімен мәмілелерді жасау үшін барынша қауіпсіз қарсы әріптестерді сақтап, тізімін қайта қарады;

2. қарсы әріптестердің кредиттік рейтингтерінің нашарлауына байланысты кредиттік тәуекелдерді болдырмау үшін депозиттерді орналастыру бойынша операциялар жасауды тоқтата тұрды.

Әлемдік қаржы нарықтарының ағымдағы конъюнктурасы Ұлттық Банктің Ұлттық қордың активтерін тұрақтандыру портфелінде сақтау жөніндегі шешімінің дұрыстығын растады. Инвестициялық операцияларды жүзеге асыру ережесінің бұзылуына қарамастан 2008 жылы активтерді тұрақтандыру портфелінен жинақтау портфеліне аудару жүргізілген жоқ. Осы шешім активтерді акцияларға одан әрі инвестициялауды болдырмауға, және тиісінше, 762 млн. долл.³ астам қаражатты Ұлттық Қор үшін сақтауға мүмкіндік берді.

³2008 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша

Бұдан басқа, 2008 жылы тұрақтандыру портфелінде жинақталған активтер бойынша 2,40% мөлшерінде оң кірістілік алынды, ал жинақтау портфелінің кірістілігі 4,58% теріс мөлшерде қалыптасты. Ұлттық Банк жинақтау портфелінің тоқсан сайынғы ребалансингін (мынадай эталондық салмаққа келтіру: 75% облигациялар және 25% акциялар) жүргізген жоқ, бұл жаңа қаражатты акцияларға инвестициялауды болдырмауға және тиісінше, Ұлттық қордың 265 млн. долл. жуық сомаға активтерін сақтауға мүмкіндік берді.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін және Ұлттық қордың активтерін басқару процесін жетілдіру мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Инвестициялық Комитеті туралы ережені бекіту туралы» 2007 жылғы 18 маусымдағы №121 қаулысымен бекітілген Ұлттық Банктің Инвестициялық Комитеті жұмыс істейді.

2008 жылы Fixed Income – Goldman Sachs Asset Management мандатымен Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін сыртқы басқарушысымен инвестициялық басқару жөніндегі келісім бұзылды. (Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі және Goldman Sachs Asset Management International арасында жасалған 2001 жылғы 13 қыркүйектегі № 483 Инвестициялық басқару жөніндегі дискрециялық келісімді бұзу туралы» 2008 жылғы 11 ақпандағы № 6 қаулысына сәйкес).

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқарудың тиімділігін арттыру мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтынвалюта активтерін басқару бойынша инвестициялық стратегияны бекіту туралы» 2006 жылғы 27 қазандағы № 105 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2008 жылғы 22 қыркүйектегі №81 және 2008 жылғы 5 желтоқсандағы №104 қаулылары қабылданды.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқару нәтижелері. Алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелі. АВА инвестициялық портфелінің (ИП) нарықтық құны 2008 жылдың басында 5,8 млрд. долл., ал 2008 жылдың аяғында – 6,0 млрд. долл. болды. 2008 жылы АВА ИП-де АҚШ долларында есептелген инвестициялық кіріс (іске асырылған және іске асырылмаған) пайда болды, ол 237,9 млн. долл. болды.

2008 жылы валюталар себетінде көрсетілген АВА инвестициялық портфелінің кірістілігі 7,40% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 3,74% болған кезде үстеме кірістілік 36 базистік тармақ болды.

2008 жылы АҚШ долларында көрсетілген АВА инвестициялық портфелінің кірістілігі 4,09% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 3,74% болған кезде үстеме кірістілік 35 базистік тармақ болды.

Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтынвалюта активтерін басқару бойынша инвестициялық стратегияны бекіту туралы» 2006 жылғы 27 қазандағы № 105 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» 2008 жылғы 22 қыркүйектегі № 81 қаулысына сәйкес инвестициялық портфельдің долларлық қосалқы портфелінің эталоны «ML US Treasuries and Agencies 1-5 years»-дан «ML US Treasuries, 1-3 year»-ға өзгерді.

Абсолюттік кірістілік портфелі. Алтынвалюта активтерінің абсолюттік кірістілік портфелінің нарықтық құны жылдың басында 370,5 млн. долл., ал 2008 жылдың аяғында – 391,1 млн. долл. болды.

Алтынвалюта активтерінің абсолюттік кірістілік портфелінің кірістілігі 2008 жылы 5,55% болды. Эталондық кірістілік 3,06% болған кезде үстеме кірістілік 249 базистік тармақ болды.

Инвестициялық кіріс (іске асырылған және іске асырылмаған) есепті кезең үшін 20,6 млн. долл. болды.

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі. Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелінің нарықтық құны 2008 жылдың басында 9,4 млрд. долл., 2008 жылдың аяғында – 9,9 млрд. долл. болды.

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі ақша-кредит саясатын жүргізуге арналған және барлық ағындар және түрлі төлемдер де ол арқылы жүзеге асырылады. Осы портфель алтынвалюта активтері портфельдерінің кірістілігін бағалауға қосылмайды және эталондық портфелі жоқ.

Алтын портфелі. Алтынвалюта активтерінің алтын портфелінің нарықтық құны 2008 жылдың басында 1,8 млрд. долл., ал 2008 жылдың аяғында – 2,0 млрд. долл. болды.

Портфельдің көлеміне сыртқы нарықта жалпы көлемі 141 унция алтынды нетто-сатып алу ықпал етті. (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 2.2.2-кесте).

2.3. Валюталық реттеу және бақылау

2007 жылғы 1 қаңтардан бастап капитал қозғалысының валюталық операцияларын жүргізуге арналған валюталық шектеулерді алып тастау арқылы ағымдағы операциялар ғана емес, күрделі операциялар бойынша да теңгенің толық айырбасталуына қажетті жағдайлар жасалды. Халықаралық операцияларға валюталық шектеулердің болмауы Қазақстанның әлемдік экономикаға одан әрі шоғырлануына және оның халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыруға арналған негізгі талаптарының бірі болып табылады. Сонымен қатар экономиканың ашықтығы және капитал қозғалысының еркін болуы экономиканың сыртқы күйзелістерге осалдығын ұлғайтады.

Бүгінгі күні валюталық реттеу режимдеріне валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты қызметті лицензиялау, ірі валюталық операциялар туралы тіркеу және хабарлау жатады. Валюталық реттеу режимдерінің талаптары барынша маңызды валюталық операциялардың сипаты және көлемі туралы шынайы ақпарат жинақтауды алдына мақсат етіп қояды. Осы ақпарат базасында жүргізілетін мониторинг елдің экономикалық дамуының деректерімен салыстыруда капитал ағындарында ел үшін теріс үрдістерді уақтылы анықтауға, макроэкономикалық ахуал үшін тәуекелдерді бағалауға және тиісінше, осындай тәуекелдерді барынша азайту үшін барабар шараларды әзірлеуге мүмкіндік береді.

Қазақстандық экономика үшін тауарлар экспорты елге шетел валютасы түсуінің маңызды көзі болып табылатындығын ескере отырып, валюталық заңнамада қайтару талабы – елге сыртқы сауда операциялары нәтижесінде алынған қаражатты қайтару сақталды. «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының шеңберінде қайтару талабын бақылау тетігі – экспорттық-импорттық валюталық бақылау көзделген.

Қаржы нарықтарында дағдарысты құбылыстардың дамуы жүйелік тәуекелдерге барабар ықпал ету шараларын тиімді қабылдауға арналған дамушы құралдарға ие болу мемлекеттік реттеушілер үшін барынша маңызды екендігін көрсетеді. «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Заңымен сыртқы күйзелістерге жауап ретінде валюталық шектеулерді уақытша енгізу мүмкіндігі белгіленді. Елдің экономикалық қауіпсіздігіне және оның қаржы жүйесінің тұрақтылығына қауіп төнген жағдайда Президент валюталық операцияларды жүргізуге арнайы рұқсат режимін енгізуге құқылы. Заңда белгіленген арнайы рұқсат режимін енгізу талаптары дағдарыс шешілгеннен кейін осы тетікті қолданудың және ырықтандырылған валюталық режимге қайтып оралудың айрықшалылығын ескертеді.

Қазақстан қабылдаған валюталық режимді ырықтандыру және құрылған валюталық реттеу және валюталық бақылау жүйесі қойылған мақсатқа қол жеткізуді – капитал ағындарына бақылауды жоғалтпай халықаралық бизнесті жүргізуге кедергі болатын валюталық шектеулердің күшін жоюды қамтамасыз етті. Сонымен қатар, қолданылып жүрген валюталық заңнама шеңберінде жұмыс практикасы, бір жағынан, валюталық реттеу талаптарын одан әрі жұмсарту мүмкіндігін, екінші жағынан, дағдарысты ахуалда қабылдануы мүмкін қайтару талаптары мен шараларын барынша нақты қалыптастыру, сондай-ақ валюталық заңнаманың нормаларын сақтамағаны үшін жауапкершілікті көздейтін нормалардың пәрменділігін күшейту қажеттілігін көрсетті. Осыған байланысты, 2008 жылы

«Кейбір заңнамалық актілерге валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері бойынша толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» заң жобасы әзірленді.

Валюталық реттеу режимдерінің талаптарын жеңілдету және валюталық бақылау рәсімдерін оңтайландыру мақсатында заң жобасы мыналарды көздейді:

1) лицензиялау режимінен қолма-қол шетел валютасымен бөлшек сауданы жүзеге асыру және қызмет көрсету бойынша қызметті алып тастау. Қазіргі уақытта қызметтің осы түрлері бажсыз сауда дүкендерінде, сондай-ақ тауарларды сату және халықаралық тасымалдаулар кезінде жол жүруде жолаушыларға қызмет көрсету кезінде жүзеге асырылады. Олардың шектеулі көлемдері болуына, жергілікті сипатта екендігіне және кедендік аумақта (кедендік бақылау режимі) кедендік бақылауда болуына байланысты лицензиялау талабы валюталық реттеу контекстінде ең аз тәуекелмен күшін жоюы мүмкін;

2) Ұлттық Банктің шетелдік банктерде резидент жеке тұлғалар үшін банк шоттарын ашу туралы хабарламауы талабының күшін жою. Шетелдік банктердегі резидент жеке тұлғалардың меншікті шоттарынан (меншікті шоттарына) аударымдар көлемі туралы осындай аударымдарды жүзеге асыратын уәкілетті банк хабарлайды;

3) тіркеуге, хабарлауға және мәміле паспортын ресімдеуге тиісті мәмілелер үшін ең аз шекті мәндерді ұлғайту мүмкіндігі, сондай-ақ заң аясындағы нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізу арқылы операциялардың жекелеген түрлерін тіркеуге немесе хабарлауға жататын капитал қозғалысының операциялары тізбесінен алып тастау. Бұл Ұлттық Банктің экономикалық ахуалдың өзгеруіне және валюталық операциялар көлемінің өсуіне жедел жауап қата отырып бұдан әрі валюталық режимдерді ырықтандыру бойынша шараларды жүзеге асыруға құқылы екендігін білдіреді;

4) мерзімдік есептерді ұсыну түрінде хабарлауға тиісті шарттар бойынша хабарлау нысанын белгілеу, онда кезең үшін жүргізілген валюталық операциялар бойынша ақпарат көрсетіледі. Мұндай хабарлау нысаны, ең алдымен банктерге және бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушыларына қолданылады. Қаржы мекемелерін электронды есептілік жүйесімен толық қамтуды ескере отырып, хабарлаудың осындай нысанын енгізу хабарлау режимінің талаптарын орындауға арналған рәсімдерді жеңілдетеді және шығасыларын қысқартады;

5) репатриациялау мерзімін айқындауды нақтылау, оның ішінде сыртқы сауда келісімшартының тарабы ретінде резидентке сыртқы сауда келісімшарттарының талаптарына қарай репатриациялау мерзімін дербес есептеу құқығын беру;

6) Қазақстандық банктерде түсімді шоттарға есептеуді болжамайтын, бірақ қайтару талабын орындауға теңестірілетін жағдайлардың толық тізбесі.

Заң жобасы валюталық операциялар бойынша Қазақстан Республикасының қауіпсіздігіне қатерді жою үшін енгізілуі мүмкін уақытша шектеулер тізбесін нақтылайды және кеңейтеді. Халықаралық бәсекеге қабілеттілікті бағалау шеңберінде елге берілетін рейтингтерді ескере отырып, арнайы валюта режимнің тетіктерін қолдану ерекшелігі барынша нақты айтылған, ол енгізілетін уақыт кезеңі және ырықтандырылған валюталық режимге қайтып оралудың міндеттілігі келісілген.

Бұдан басқа, валюталық заңнаманың талаптарын сақтамағаны үшін жауапкершілікті көздейтін нормалардың пәрменділігін күшейту мақсатында, заң жобасы шетелден ұлттық және шетел валютасындағы қаражатты қайтармағаны үшін, сондай-ақ арнайы валюталық режимді бұзғаны үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікті қолданудың нақтылануын көздейді.

Жоғарыда аталған өзгерістерді енгізу валюталық операциялар мониторингінің тиімділігі үшін зиянсыз валюталық реттеу талаптарын одан әрі жұмсартуға арналған заңнамалық негізді; репатриациялау талабының және валюталық бақылауға байланысты басқа да әкімшілік рәсімдердің орындалуына бақылауды оңтайландыруды қамтамасыз ету; валюталық шектеулерді енгізу бөлігінде дағдарысқа қарсы шаралар қабылдаудың әлеуетін және пәрменділігін күшейтеді.

Селективтік бақылау жүйесін ендіру валюталық бақылау саласындағы басым бағыт болып табылады. 2007 жылғы қаңтардан басталған кезеңде жүргізілген сыртқы экономикалық операциялар туралы ақпараттық базаны жетілдіру жұмысы валюталық операцияларды жүргізудің рұқсат етілген тәртібінен кейінгі мониторинг және селективтік бақылау жүйесіне тиімді өту негізін қамтамасыз етті. 2008 жылғы қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексіне өзгерістер валюталық заңнаманы бірнеше рет елеулі бұзушылықтар үшін ғана жауапкершілікті қолданудың негіздерін салды.

Сонымен қатар, заңнаманы және қолда бар ақпараттық базаны жетілдіру арқылы бұдан әрі осы бағытта жұмысты жүргізу қажет. Осыларды ескере отырып, Қазақстан Республикасы Әкімшілік кодексінің, Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерге және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдарға санкциялар және ықпал ету шараларын қолдану ережесіне өзгерістердің жобаларын қарау кезінде тәртіп бұзушылықтардың жүйелілігі, валюталық операциялар бойынша шынайы емес не мерзімін бұза отырып берілген есептілік көлемінің маңыздылығы, валюталық операция сомасы сияқты нақты айқындалған өлшемдерге байланысты жауапкершілікті тарту бойынша нақты ұсыныстар дайындалды.

Валюталық реттеу режимдері. Валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты қызметті лицензиялау шеңберінде 2008 жылы шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыруға 70 лицензия берілді.

Валюталық операцияларды тіркеу шеңберінде 2008 жылы 2580 тіркеу куәліктері берілді, оның ішінде:

717 – резиденттердің резидент еместерді кредиттеуі бойынша;

1513 – резидент еместердің резиденттерді кредиттеуі бойынша;

204 – резидент еместердің Қазақстанға тікелей және портфельдік инвестициялары бойынша;

123 – резиденттердің шекарадан тыс тікелей және портфельдік инвестициялары бойынша;

23 – капитал қозғалысының басқа да операциялары бойынша.

Валюталық операциялар туралы хабарлама шеңберінде 2008 жылы 1387 хабарлау туралы куәлік берілді, оның ішінде:

662 – резидент еместердің банктерді кредиттеуі бойынша;

22 – резидент еместердің Қазақстанға тікелей және портфельдік инвестициялары бойынша;

69 – резиденттердің шетелдегі тікелей және портфельдік инвестициялары бойынша;

7 – туынды қаржы құралдарымен операциялар бойынша;

30 – капитал қозғалысының басқа да операциялары бойынша;

597 – резиденттердің шетелде шоттар ашуы бойынша.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылау. Ұлттық Банктің экспорттық-импорттық валюталық бақылау саласындағы қызметі 2008 жылы экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың жетілдірілген нұсқасын одан әрі іске асыруға бағытталды.

2007 жылдың басынан бастап валюталық түсімді сыртқы сауда келісімшарттарында айқындалған мерзімдерге байланысты қайтару талабы белгіленді, бұл валюталық операцияларды жүзеге асыру тәртібін айтарлықтай жеңілдетті және сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардың валюталық заңнама талаптарын орындауға шығасыларын қысқартты.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың осы сызбасында сыртқы сауда мәмілелерін паспорттау рәсімдері жеңілдетілді, артық әкімшілік кедергілер және төрешілдік ауыртпалық элементтері алынып тасталды. Экспортерлер немесе импортерлер қызмет көрсетуші банкке өтініш берген кезде мәміле паспорты ресімделеді және мәміле паспортын

ресімдеу бойынша міндеттемелер сыртқы сауда операцияларын жүргізуге қосымша талаптар мен жағдайлар жасамайды.

Жүйені жеңілдету Ұлттық Банктің, тиісті мемлекеттік органдардың құзыреті шегінде салық және кеден органдарының тарапынан бақылауды барынша тығыз үйлестірумен қатар жүреді. 2008 жылғы қыркүйекте Астана қаласында Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитетімен ақпарат алмасу мәселелері жөнінде жұмыс кездесуі өткізілді, ал 2008 жылғы желтоқсанда Қаржы министрінің «Валюта түсімінің түсуі туралы қорытындының нысанын бекіту туралы» бұйрығы келісілді, ол Қазақстан Республикасының жаңа Салық кодексінің қабылдануына байланысты әзірленді.

Валюталық операцияларды жүргізудің рұқсат етілген тәртібінен кейінгі мониторинг жүргізу және селективтік бақылау жүйесіне тиімді өтуді қамтамасыз ету мақсатында Ұлттық Банк сыртқы экономикалық операциялар бойынша ақпарат базасын одан әрі жетілдіру жұмысын жүргізді. Ұлттық Банктің филиалдарымен ресімделген мәміле паспорттары, міндеттемелерді орындаудың ұзақ мерзімін белгілеу себептерін талдау және банктердің олардың клиенттері жіберген валюталық заңнаманы бұзушылықтар бойынша хабарламаларын қарау нәтижелері бойынша ақпарат алмасу мақсатында автоматтандырылған ақпарат жүйесін пысықтау аяқталды. Қазіргі уақытта осы бағдарламалық өнім валюталық бақылау мақсаты үшін ақпарат көзі болып қана табылмайды, сондай-ақ валюталық реттеу және бақылау шараларының тиімділігіне талдау жүргізу, сондай-ақ төлем балансын талдау кезінде қолданылады.

2008 жылғы 12 айдағы ақпараттық база шеңберінде Ұлттық Банктің филиалдарына валюталық заңнаманы бұзу мәніне қарау үшін 4787 хабарлама түсті.

Валюталық заңнаманы бұзушылықтар саласындағы әкімшілік іс жүргізу. Ұлттық Банк валюталық заңнама саласында әкімшілік құқық бұзушылықтарды анықтау және болдырмау бойынша жұмысты жалғастыруда.

Бүгінгі күні валюталық операциялар және капитал ағындары бойынша ақпарат базасын жасау және осы база негізінде валюталық операцияларға талдама мониторингін жүргізу валюталық реттеудің басымдық берілген міндеті болып табылады.

Статистикалық мониторинг шеңберінде валюталық операцияларды уақтылы, толық және шынайы есепке алуды қамтамасыз ету мақсатында, оның ішінде сыртқы сектордың статистикасын қалыптастыру мақсатында тіркеу куәліктерін және хабарлау туралы куәліктерді алуға өтініш беру мерзімдерін бұзғаны үшін, шынайы емес ақпарат бергені үшін, сондай-ақ валюталық операциялар бойынша есептілікті уақтылы ұсынбағаны үшін әкімшілік жауапкершілік көзделеді.

Ұлттық Банк 2008 жылы валюталық заңнама және статистикалық есепке алу саласында әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы 3 659 іс қозғады, бұл 2007 жылмен салыстырғанда 5 есе көп (755 іс).

Іс жүргізу санының ұлғаюы 2008 жылғы 1 қаңтардан бастап валюталық операциялар бойынша ақпаратты және құжаттарды беру мерзімін бұзғаны, шынайы емес ақпарат бергені үшін жауапкершілікті көздейтін Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексіне өзгерістердің күшіне енуіне байланысты. Бұл ретте айыппұл санкциялары қайта жасалған құқық бұзушылықтарға салынады, ал алғашқы рет жасалған құқық бұзушылықтар үшін алдын алу мақсатында ескерту жасалады.

2008 жылы Ұлттық Банк 3 515 әкімшілік іс бойынша жаза қолданды, бұл 2007 жылмен салыстырғанда 5 есе ұлғайды, олардың көп бөлігі ескерту түрінде әкімшілік жаза қолдану болып табылады – 3 068 іс.

2007 жылы салынған айыппұлдардың жалпы сомасымен салыстырғанда, 2008 жылы салынған айыппұл санкцияларының жалпы сомасы 1,5 есе: 410 іс бойынша 36,7 млн. теңгеден 444 іс бойынша 53,6 млн. теңгеге дейін ұлғайды.

Бұдан басқа, 2008 жылы 137 іс бойынша іс жүргізу тоқтатылды, 1 іс қарау үшін сот органына жіберілді, оның нәтижелері бойынша 0,2 млн. теңге сомаға айыппұл түрінде жаза қолданылды. 2008 жылдың аяғында 6 іс қарауда болды.

Сонымен қатар, 2008 жылы Ұлттық Банктің валюталық заңнама саласында әкімшілік құқық бұзушылық туралы істерді қарау жөніндегі қызметі нәтижелерінің бірі республикалық бюджетті 53,8 млн. теңге сомаға толықтыру, сондай-ақ алдын алу сипатындағы елеулі жұмыс болды.

Валюталық бақылау мәселелері бойынша инспекциялау. Ұлттық Банк, тиісті тоқсанға арналған Инспекциялау жоспарларын кейіннен бекіту үшін келісу және дайындау арқылы тексерулер жүргізу бойынша Ұлттық Банк филиалдарының қызметін жоспарлаудан басқа, филиалдар ұсынған тексерулер материалдарының, сондай-ақ «Экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинақтау және талдау» ААШЖ-не енгізілетін деректердің негізінде бақылауды және жүргізілген тексерулердің нәтижелеріне талдауды жүзеге асырды.

Валюталық заңнамада әр түрлі шектеулердің қысқартылғанын және тұтастай алғанда валюталық операцияларды жүзеге асыру тәртібінің жеңілдетілуін ескере отырып, валюталық операциялар саласындағы Ұлттық Банк жүзеге асыратын тексерулердің сипаты талдау міндеттеріне, сондай-ақ валюталық бақылау агенттерінің Ұлттық Банкке беретін ақпаратының уақтылы және шынайы болуына қарай бағытталды. Тексерулерді жүзеге асырудың жаңа әдістері статистикалық мониторинг, валюталық мониторинг жүйелері, шетел валютасына сұраныс пен ұсыныс көздері туралы есептерді, экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинау арқылы алынатын ақпаратты, сондай-ақ валюталық заңнама шеңберінде ұсынылатын басқа материалдарды және ақпаратты неғұрлым толық зерттеу мен талдауға негізделеді.

Осы жағдайлар Ұлттық Банк жүргізетін тексерулер санының жыл сайын қысқаруына әкелді. Мәселен, 2006 жылмен салыстырғанда жүргізілген тексерулер саны 11,3%-ға, 805-тен 714 тексеруге дейін қысқарды. 2007 жылмен салыстырғанда 2008 жылы жүргізілген тексерулер саны 3 есе, яғни 714-тен 238 тексеруге дейін азайды.

Ұлттық Банк (филиалдары және орталық аппарат) 2008 жылы валюталық заңнаманы сақтау мәселелері бойынша екінші деңгейдегі банктерге, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдарға, басқа да заңды тұлғаларға барлығы 238 тексеру жүргізді, оның ішінде 234 жоспарлы және 4 жоспардан тыс тексеру.

Үкімет «Шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін тексеруге мораторий жариялау туралы» 2008 жылғы 21 ақпандағы №178 қаулыны қабылдады.

Осы қаулыға сәйкес 2008 жылғы 21 ақпан - 2008 жылғы 31 желтоқсан аралығында шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін тексеру тоқтатылды. Осыған байланысты 2008 жылғы ақпаннан бастап Ұлттық Банк валюталық заңнаманың талаптарын сақтау мәселелері бойынша уәкілетті ұйымдарға және өзге де тұлғаларға (ірі кәсіпкерлік субъектілер болып табылатын банктерді қоспағанда) жүргізілетін тексерулерді тоқтатты.

Жүргізілген тексерулердің нәтижелері бойынша филиалдар қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын жүргізу тәртібін бұзуды анықтау бойынша санкциялар мен ықпал ету шараларын қолданды, қалған бұзушылықтар бойынша материал қарау және тиісті шаралар қабылдау үшін Ұлттық Банктің орталық аппаратына жіберілді.

Есепті кезеңде тексеру барысында анықталған бұзушылықтар бойынша ескертулерден басқа 6,2 млн. теңге сомаға дерлік айыппұл түрінде әкімшілік жазалар қолданылды.

Бұдан басқа 91 ықпал ету шарасы қолданылды, оның 21 – жазбаша ескертулер, 56 – міндеттеме-хаттарды талап ету түрінде және 14 – жазбаша нұсқама беру түрінде.

Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарын оқыту және олардың қызметін үйлестіру. 2008 жылы экспорттық-импорттық валюталық бақылау мәселелері бойынша аумақтық филиалдар үшін семинар өткізілді. Екінші деңгейдегі банктерді көрнекі тексерулер практикасы жалғасу үстінде. Мәселен, 2008 жылы Алматы қаласында Ұлттық Банктің

орталық аппаратының, Оңтүстік Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан, Қостанай, Жамбыл, Павлодар филиалдарының қызметкерлерін тарта отырып, 4 банкке тексеру жүргізілді. Ұлттық Банктің филиалдарына практикалық көмек көрсету, қолданылатын бизнес-процестерді талдау мақсатында, валюталық бақылау саласында жұмысты оңтайландыру мақсатында сапарға бару жалғасты.

Аумақтық филиалдардың әкімшілік іс жүргізу саласындағы функцияларын бірегейлендіру мен оңтайландыру және тексеруді жүзеге асыру мақсатында Ұлттық Банктің Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексінің нормаларын қолдану жөніндегі әдістемелік ұсынымдары, Қазақстан Республикасының валюталық заңнамасының талаптарын сақтау мәселелері бойынша тексеру жүргізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдары әзірленді.

III. ЭМИССИЯЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫМЫ

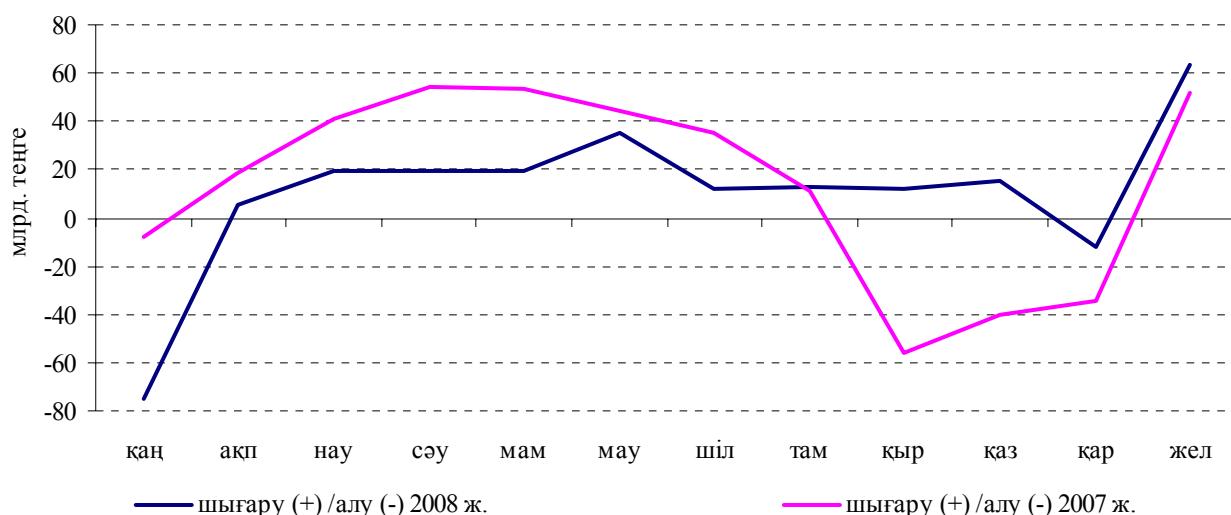
3.1 Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары

2008 жыл өткен жылмен салыстырғанда экономика субъектілерінің қолма-қол ақшаға деген қажеттілігінің қысқаруымен сипатталды (3.1.1-сурет).

2008 жылы Ұлттық Банктің резервтік қорынан айналысқа 1 239,3 млрд. теңге сомасында қолма-қол ақша шығарылды, бұл 2007 жылы шығарылғаннан (1 322,9 млрд. теңге) 83,5 млрд. теңгеге (6,3%) аз. Қолма-қол ақшаны айналыстан алу көлемі 2007 жылғы көлеммен (1 150,1 млрд. теңге) салыстырғанда 37,7 млрд. теңгеге (3,3%) қысқарып, 1 112,4 млрд. теңгені құрады. Осылайша, эмиссиялық нәтиже 126,9 млрд. теңге мөлшерінде оң болып қалыптасты, бұл 2007 жылғы осы көрсеткіштен 26,6% (172,8 млрд. теңге) төмен.

3.1.1-сурет

2007-2008 жылдары эмиссиялық нәтиженің өзгеру динамикасы

2008 жылғы эмиссиялық көрсеткіште байқалған өзгерістерге 2007 жылдың аяғында басталған қаржы нарығындағы тұрақсыз жағдай әсер етті. Екінші деңгейдегі банктердің жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарынан беру көлемінің (595,0 млрд. теңгеге) және жеке тұлғаларға заемдар беру көлемінің (203,2 млрд. теңгеге) азаюы және тұтастай алғанда кассалық айналымның кіріс бөлігінің өсу қарқынының шығыстардың өсу қарқынымен салыстырғанда басып озуы айналысқа қолма-қол ақша шығарудың қысқаруында көрінді.

Барлық облыстардағы аймақтар бойынша Алматы қаласын, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарын қоспағанда, оң эмиссиялық нәтижелер белгіленді. Барынша

эмиссияланатын облыстар Қарағанды (62,7 млрд. теңге), Қызылорда (61,0 млрд. теңге), Шығыс Қазақстан (55,1 млрд. теңге) және Алматы (52,5 млрд. теңге) облыстары болып табылады.

2007 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда эмиссиялық нәтиженің төмендеуі Қарағанды, Қызылорда, Солтүстік Қазақстан және Алматы облыстарын қоспағанда, көптеген облыстарда байқалады. Алматы қаласында және Жамбыл облысында қолма-қол ақшаны айналыстан алу тиісінше 0,7 млрд. теңге және 8,9 млрд. теңге сомаға қысқаруы, ал Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша 22,2 млрд. теңге сомаға өсуі байқалды.

3.2 Қолма-қол ақша айналымы

2008 жылы екінші деңгейдегі банктердің кассалық айналымы республика бойынша тұтастай алғанда ұлғайды. Екінші деңгейдегі банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша айналымының көрсеткіштері банктердің кассаларынан берілетін сомадан (3,1%) банктердің кассасына түсетін қолма-қол ақша көлемінің (3,4%) өсуін сақтап отыр.

2008 жылы банктердің кассаларына қолма-қол ақшаның түсу көлемі 2007 жылмен салыстырғанда 324,6 млрд. теңгеге ұлғая отырып, 10 013,7 млрд. теңгені құрады. Қолма-қол ақша беру көлемі 314,9 млрд. теңгеге ұлғая отырып, 10 349,4 млрд. теңгені құрады. 3.2.1-кестеде (ІІІ бөлімнің 3.2-бөлімшесіне 1-қосымша) көрсетілгендей, айналымның ұлғаюы негізінен экономикада байқалып отырған инфляциялық үдеріс есебінен кассалық айналымның кіріс бөлігінің бес бабы бойынша орын алды. Қолма-қол ақша беру баптарында тауарларға, қызмет көрсетулерге және жұмыстарға ақы төлеуге, сактандыру ұйымдарына, жеке және заңды тұлғалардың салымдары бойынша шоттарынан және заемдардан қолма-қол ақша беру азайды.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті 2007 жылғы 96,6% қарағанда 96,8% болып іс жүзінде өзгерген жоқ.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша қаражаты түсуінің негізгі үлесін мына түсімдер құрайды:

- тауарларды, қызмет көрсетулерді және орындалған жұмыстарды сатудан – 2 368,3 млрд. теңге немесе банктердің кассаларына қолма-қол ақша түсімдерінің жалпы көлемінің төрттен бір бөлігі. Ұлғаю 4,3% (97,2 млрд. теңге) құрады;

- жеке тұлғалардың депозиттері бойынша шоттарға - 8,4% (154,0 млрд. теңге) төмендеп, 1 688,8 млрд. теңге (үлеспен көрінісі - 16,9%);

- шетел валютасын сатудан - 3,4% (59,4 млрд. теңге) төмендеп, 1 682,0 млрд. теңге.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша түсу баптары арасында едәуір қысқару жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға және шетел валютасын сатудан болатын түсімдерге, сондай-ақ ҚҚС ставкасының және басқа да салықтардың азаюынан туындаған салықтарға, алымдарға және кедендік төлемдерге - 22,8 млрд. теңге немесе 17,0% келеді.

2008 жылғы касса айналымының шығыс бөлігінің көрсеткіштерін 2007 жылғы көрсеткіштермен салыстыру банктердің касса айналымдарының шығыс бөлігінің басым баптары мыналар болып табылатындығын көрсетеді:

- банкоматтарды толықтыру үшін беру – 2 188,9 млрд. теңге, немесе банктердің кассаларынан қолма-қол ақша берудің жалпы көлемінен 21,1%. Ұлғаю 39,0% (613,8 млрд. теңге) құрады.

- жеке тұлғалардың депозиттері бойынша шоттардан беру - 1 819,6 млрд. теңге (үлеспен көрінісі - 17,6%). Алайда осы бап бойынша 23,7% (565,0 млрд. теңге) мөлшерінде төмендеу байқалды;

- тауарлар, қызмет көрсетулер және орындалған жұмыстар үшін ақы төлеуге қолма-қол ақша беру – 1 605,1 млрд. теңге немесе банктердің кассаларынан қолма-қол ақша берудің жалпы көлемінен 15,5%. 2007 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда азаю 30,0 млрд. теңгені немесе 1,8% құрады. Кредит нарығында ресурстардың болмауынан туындаған іскерлік

белсенділіктің төмендеуі тауарлар, жұмыстар және қызмет көрсетулерді сату көлемінде көрінді.

Есептік кезеңде банктердің кассалық айналымында кредиттеудің шектелуіне байланысты салымдар бойынша шоттардан да, сол сияқты жеке және заңды тұлғаларға заем берудің де айтарлықтай төмендегені, сондай-ақ ауылшаруашылығы өнімін сатып алу бағасының өсуімен түсіндірілетін ауылшаруашылығы өнімдеріне ақы төлеуге берудің 29,5% ұлғаюы ерекше сипатқа ие болды.

IV. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ

4.1. Валюта нарығы

2008 жылы валюта нарығындағы ахуал теңгенің айырбас бағамының салыстырмалы түрде тұрақтылығымен ерекшеленді.

2008 жылғы 1, 2 және 3-тоқсан бойы ішкі валюта нарығындағы ахуал шетел валютасына ұсыныстың сұраныстан шамалы асуы жағдайында қалыптасты. Шетел валютасы ағынының негізгі көздері экспорттық валюта түсімі болды. Банк секторының сыртқы қарызға алуы бастапқы екі тоқсан ішінде шетел валютасының ұсынысын жасады, ал 2008 жылғы 3-тоқсанда халықаралық капитал нарықтарында заем ресурстарына банк секторының шектеулі кіруі жағдайларында банктердің сыртқы қарызға алуы бойынша ресурстардың нетто-ағыны байқалды.

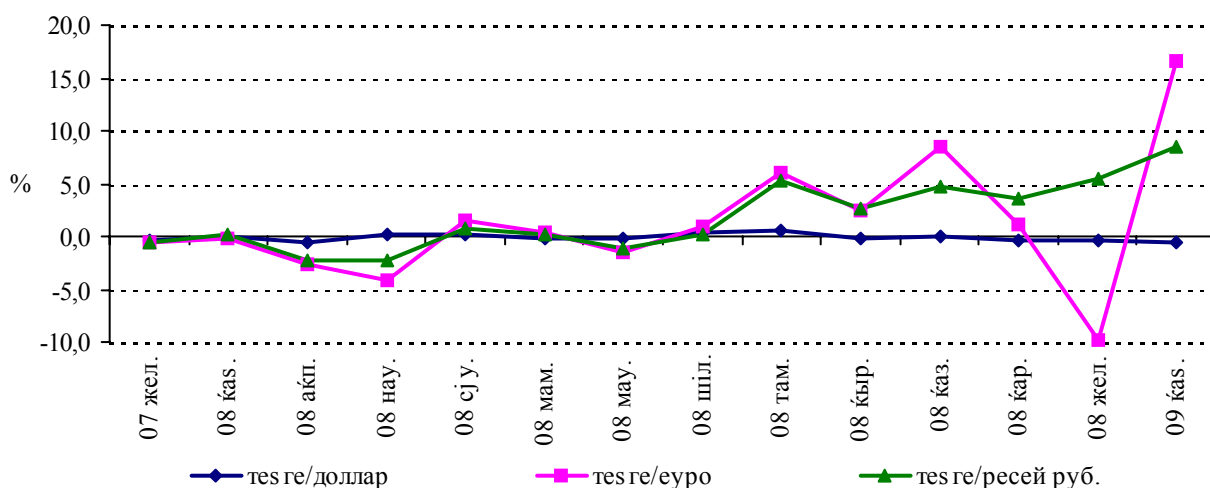
2008 жылғы 4-тоқсанда мұнайға әлемдік бағаның түсуі салдарынан мұнай компанияларының экспорттық түсімінің төмендеуінен, банктердің сыртқы қарыз алуы бойынша ресурстарының нетто-ағынынан ішкі валюта нарығындағы жағдай шетел валютасына деген сұраныстың оған деген ұсыныстан асып түсуімен сипатталды.

2008 жылы теңгенің бір доллар үшін орташа алынған айырбас бағамы 120,31 теңге болды. Кезең аяғында биржалық бағам бір доллар үшін 120,79 теңгені құрады. Бір жыл ішінде теңге АҚШ долларына номиналдық көрсеткіште 0,41% әлсіреді. Құнсыздандудың анағұрлым жоғары деңгейі ақпанда және қарашада (тиісінше 0,50% және 0,43%), бағамның көтерілуі – шілдеде және тамызда (тиісінше 0,47 және 0,53%) байқалды.

2008 жылы теңгенің бір еуроға қатынасы бойынша ресми бағамы 3,54%-ға, Ресей рубліне - 16,46% әлсіреді (4.1.1-сурет).

4.1.1-сурет

Теңгенің АҚШ долларына, еуроға және ресей рубліне бағамының динамикасы
өткен айға %

* - «+»теңгенің шетел валютасына нығаюы, «-» - теңгенің шетел валютасына әлсіреуі.

2008 жылы биржада, сол сияқты банкаралық нарықта шетел валютасымен операциялар көлемінің аз ғана төмендеуі байқалды. Сауда-саттық көлемінің төмендеуі мұнайға әлемдік бағаның түсуінен мұнай компанияларының экспорттық түсімінің азаюымен және халықаралық капитал нарықтарындағы заем ресурстарына банк секторының кіруін шектеумен айқындалды.

Мәселен, доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2007 жылмен салыстырғанда 9,1% ұлғайып, 66,6 млрд. долл. болды. Биржадан тыс валюта нарығында резидент банкердің мәмілелерінің көлемі 2007 жылмен салыстырғанда 26,4% төмендеп, 103,5 млрд. долл. болды.

Ресей рублімен және еуромен операциялар валюта нарығының биржалық және биржадан тыс сегменттері айналымында шамалы үлеске ие болды. Биржа нарығында ресей рублімен операциялар көлемі 39,5%-ға 573,8 млн. ресей рубліне дейін ұлғайды, еуромен операциялар көлемі 83,3%-ға 11 млн. еуроға дейін ұлғайды. Биржадан тыс валюта нарығында ресей рублімен конверсиялық операциялар көлемі 1,9 млрд. ресей рубліне дейін 2,1 есе төмендеді, еуромен конверсиялық операциялар көлемі 588,5 млн. еуроға дейін 57,5% өсті.

Өткен жылдардағыдай қолма-қол шетел валютасы нарығында басымдық АҚШ долларына берілді, тиісінше, нарықтың осы сегментінде халықтың осы шетел валютасын сатып алу бойынша операциялары басым болды. Мәселен, 2008 жылы айырбастау пункттеріндегі нетто-сату көлемі 2007 жылмен салыстырғанда 10,4% төмендеп, 9,3 млрд. АҚШ долл. болды.

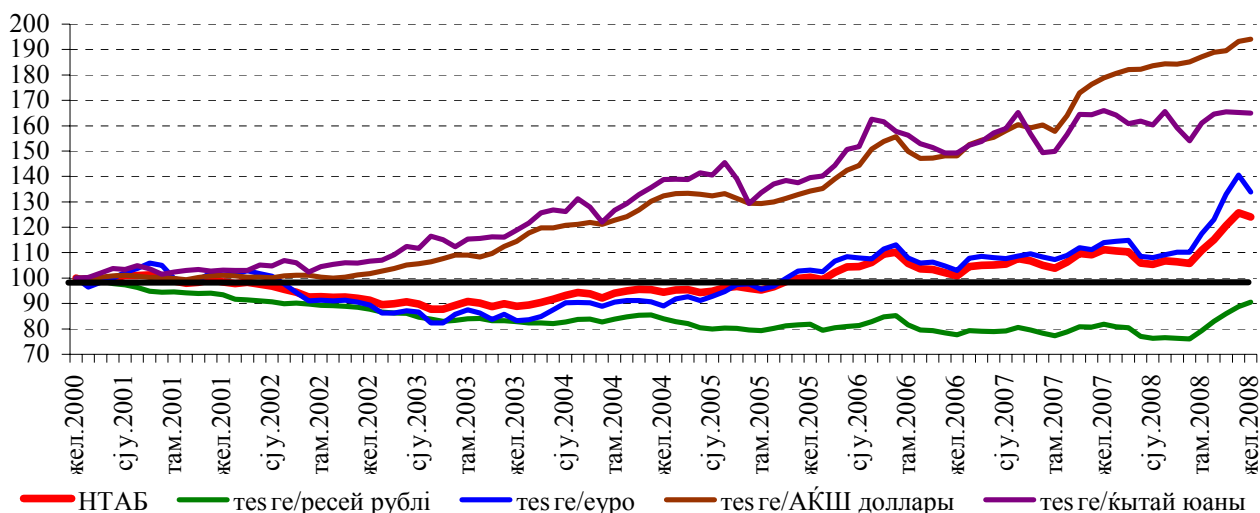
Бір жылда айырбастау пункттерінің ресей рублін нетто-сату көлемі 2,8% және 5,7 млрд. ресей руб. дейін, еуроны нетто-сату – 1,2 млрд. еуроға дейін 35,0%-ға төмендеді.

Қазақстан Республикасының негізгі сауда әріптес бірнеше елдерінде 2008 жылдың бірінші жартысынан бастап ұлттық валютаның АҚШ долларына қатысты болған құнсыздануы теңгенің нақты бағамының қымбаттау қарқынын жылдамдатуға себеп болды. Нәтижесінде 2008 жылдың аяғында теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының сауда әріптестері елдерінің валюталарына қатынасы бойынша нығаюы 11,5% болды, ал 2000 жылдың аяғында (2000 жылғы желтоқсан = 100%) есептелген НТАБ индексінің базалық мәнімен салыстырғанда теңгенің нақты бағамының нығаюы 24,1% болды.

2008 жылдың аяғында ТМД елдері валюталарының себетінде есептелген НТАБ индексі 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы индекстен 12,6% жоғары болды. Қалған елдердің валюталарына қатынасы бойынша теңге жылдың аяғында нақты көрсетуде 11,2%-ға нығайды (4.1.2-сурет).

4.1.2-сурет

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Орташа алғанда 2008 жылы өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының индексі 5,3%-ға нығайды. Бұл ретте теңге ТМД елдері валюталарының себетіне - 1,2%, қалған елдердің валюталар себетіне – 7%-ға нығайды. Екіжақты нақты айырбас бағамдарының көрсеткіштеріне қатысты 2008 жылы теңге нақты көрсетуде өткен кезеңмен салыстырғанда АҚШ долларына - 14,6%, еуроға – 8,5%, ресей рубліне – 1,7% және қытай юаніне - 2,8% нығайды.

Қазақстан Республикасының сыртқы сауда құрылымында шикізат тауарлары басымдыққа ие болып отыр. Әлемдік тауар нарықтары конъюнктурасы осы тауарлар айналымының динамикасына себепші болды, бұл айтарлықтай дәрежеде теңгенің нығаюына теріс ықпал ету әлеуетін шектейді. Есепті кезеңнің қорытындылары бойынша валюта бағамының салыстырмалы өзгеруіне барынша сезімтал Ресей Федерациясынан келетін тұтыну импорты республиканың сауда айналымының 27%-ын (2007 жылы 24%) иеленіп отыр. Мәселен, теңгемен салыстырғанда ресей рублінің арзандауға үрдісін күшейткен жағдайда импорттың барынша ірі жеткізушісі болып табылатын Ресей Федерациясынан келетін тұтыну импорты өсу үшін қосымша нақты ынталандыру алуы мүмкін.

4.2. Банкаралық ақша нарығы

2008 жылы орналастырылған банкаралық депозиттердің жалпы көлемі 2007 жылмен салыстырғанда 2,1 есе өсті және баламасында 86,9 трлн. теңгені құрады.

Теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттердің көлемі 8,5 трлн. теңгеге жетіп, 38,0% өсті (2008 жылы орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 9,7%-ы). Бұл ретте 2008 жылғы желтоқсанда теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 6,81% (2007 жылғы желтоқсанда – 6,94%) құрады.

Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктерден 2008 жылы тартқан депозиттердің көлемі 46,6% өсіп, 6,1 трлн. теңгені құрады.

2008 жылы доллармен орналастырылған депозиттердің көлемі бір жылда 2 есе ұлғайып, 475,2 млрд. долл. (2008 жылы орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 65,7%-ы) құрады. Доллармен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2008 жылғы желтоқсанда 0,53% құрады, ал 2007 жылғы желтоқсанда 4,59% құраған.

Еуромен орналастырылған депозиттердің көлемі 2007 жылмен салыстырғанда екі еседен аса өсіп, 118,5 млрд. еуроны құрады (2008 жылы орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 24,0%-ы). Еуромен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2007 жылғы желтоқсанда 3,82%-дан 2008 жылғы желтоқсанда 2,20%-ға дейін төмендеді.

Рубльмен орналастырылған депозиттердің көлемі шамалы - орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 1%-дан аз болып қалып отыр.

Тұтастай алғанда шетел валютасындағы банкаралық депозиттердің үлесі жоғары болып қалуда - орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 91,1%-ы. Бұл ретте шетел валютасындағы депозиттердің негізгі бөлігі (87,1%) резидент емес банктерде орналастырылған.

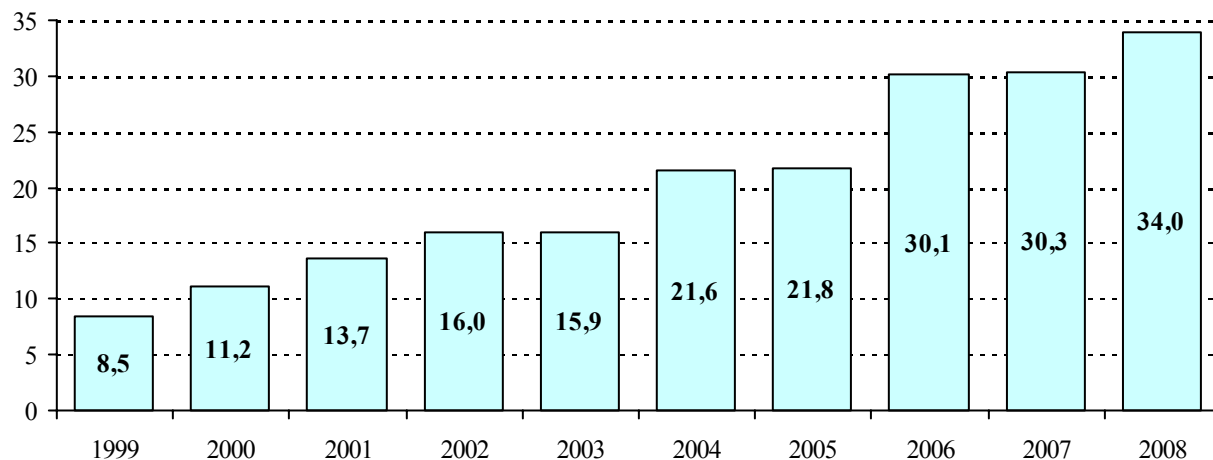
4.3. Депозит нарығы

2008 жылы депозит нарығында өсу байқалды. Мәселен, резиденттердің депозит ұйымдарындағы депозиттері 2008 жылы 5 408,6,9 млрд. теңгеге дейін (валюталық баламасы – 32,2 млрд. долл.) 39,0% өсті (4.3.1-сурет).

4.3.1-сурет

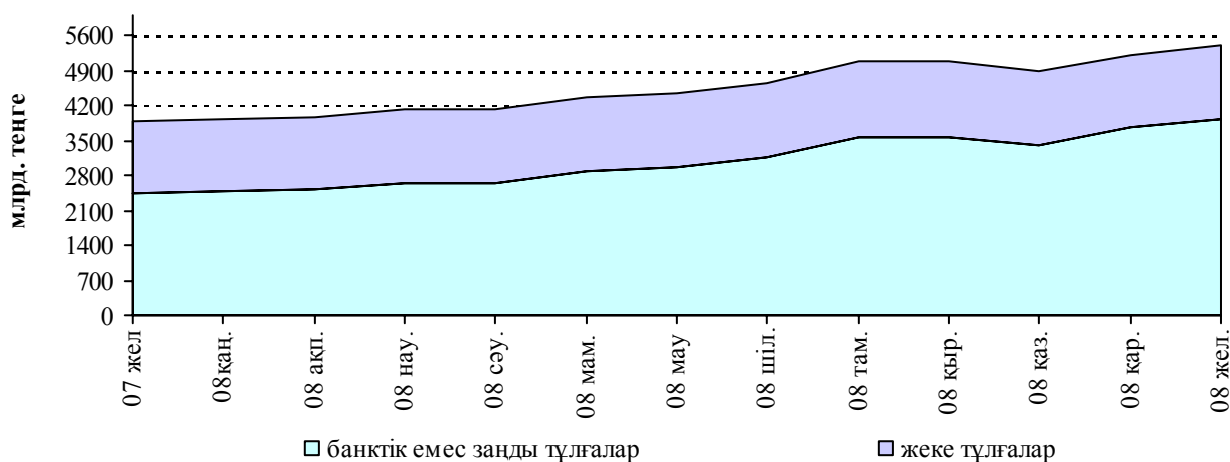
Резиденттердің депозит ұйымдарындағы депозиттерінің динамикасы

ЖІӨ-ге %

2008 жылы заңды тұлғалардың депозиттерінің белсенді өсуі және жеке тұлғалардың депозиттерінің шамалы өсуі байқалды: заңды тұлғалардың депозиттері 3 935,6 млрд. теңгені құрап, 60,1%, ал жеке тұлғалардың салымдары – 2,8%-ға 1 473 млрд. теңгеге дейін өсті (4.3.2-сурет).

4.3.2-сурет

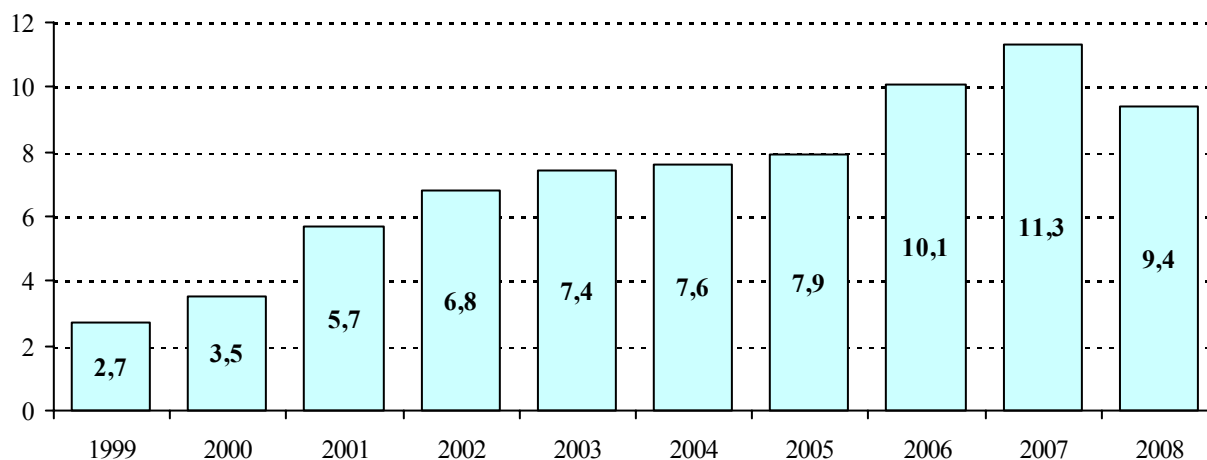
Банктік емес заңды және жеке тұлғалардың депозиттерінің динамикасы

2008 жылы депозиттердің құрылымында ұлттық валютадағы депозиттермен салыстырғанда шетел валютасындағы депозиттердің қарқынды өсуі байқалды. Мәселен, шетел валютасындағы депозиттер 1 916,8 млрд. теңгеге дейін 54,0% өсті, ал ұлттық валютадағы депозиттер 3 491,8 млрд. теңгеге дейін 32,0% өсті. Нәтижесінде депозиттердің жалпы көлеміндегі теңгедегі депозиттердің үлес салмағы 68,0%-дан 64,6%-ға дейін төмендеді (IV бөлімнің 4.3-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.3.1-сурет).

2008 жылы халықтың (резидент еместерді қоса алғанда) банктердегі салымдарының өсу қарқыны баяулады. Салымдар көлемінің орташа айлық өсу көлемі 2007 жылы 34,5 млрд. теңгемен салыстырғанда 2008 жылы 4,3 млрд. теңгені құрады. Нәтижесінде 2008 жылы халықтың салымдары 1 500,0 млрд. теңгеге дейін 3,6% өсті (2007 жылы өсу 40% құрады) (4.3.3-сурет).

Халықтың (резидент еместерді қоса алғанда) салымдарының динамикасы

ЖІӨ-ге %

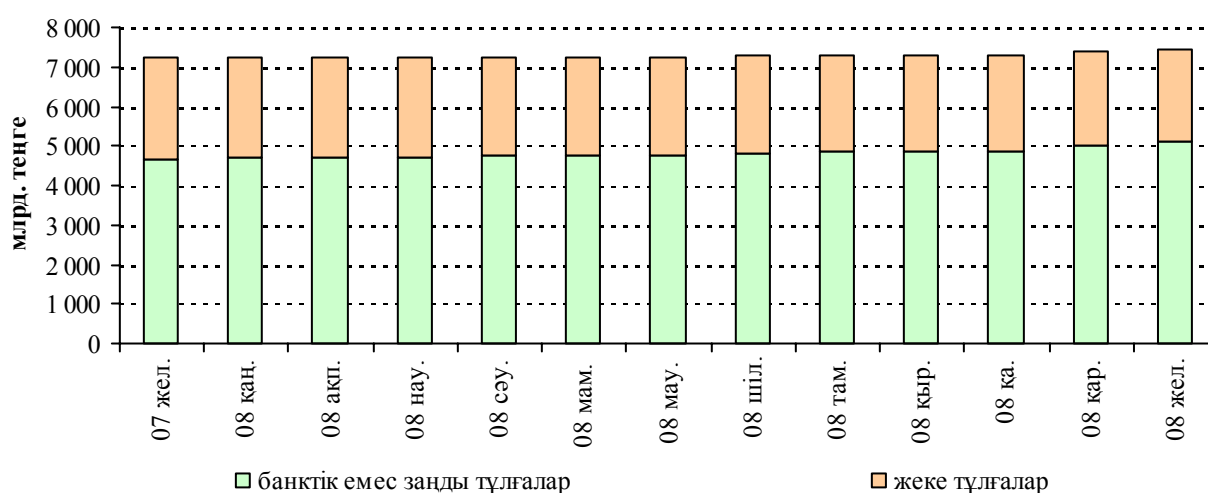

Халықтың депозиттерінің құрылымында шетел валютасындағы депозиттердің өсуі және ұлттық валютадағы депозиттердің төмендеуі байқалды. Халықтың шетел валютасындағы салымдары бір жыл ішінде 15,3% өсті, ал ұлттық валютадағы депозиттері 3,5% төмендеді. Нәтижесінде халықтың теңгедегі депозиттерінің үлес салмағы 62,4%-дан 58,1%-ға дейін төмендеген.

2008 жылы жеке тұлғалардың теңгедегі мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 11,5%-дан 11,3%-ға дейін, шетел валютасындағы – 9,5%-дан 9,3%-ға дейін төмендеді (IV бөлімнің 4.3-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.3.2-сурет).

4.4. Кредит нарығы

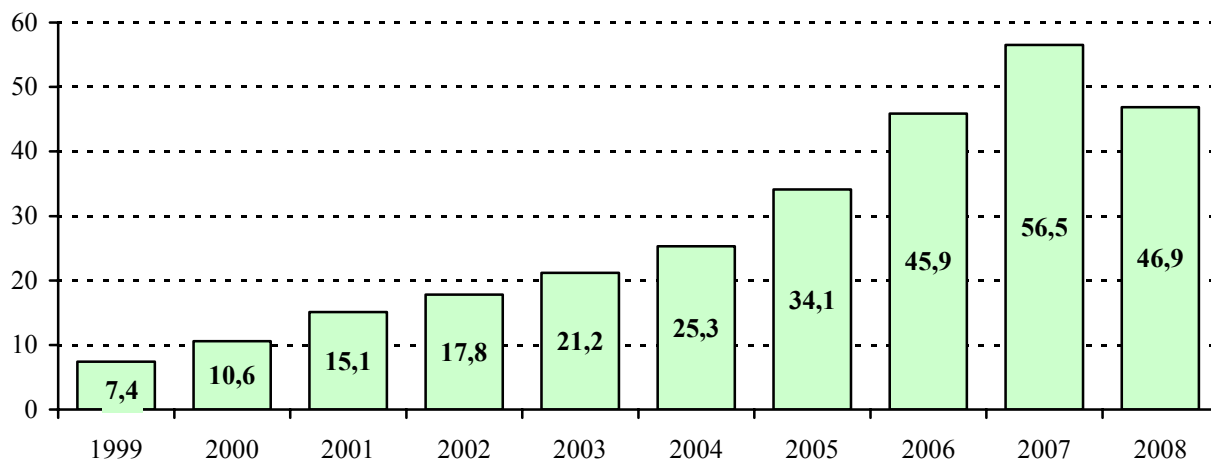
Әлемдік қаржы дағдарысының шиеленісуіне байланысты 2008 жылы кредит нарығы тоқыраушылық жағдайында болды (4.4.1-сурет).

Экономикаға кредиттердің динамикасы

2008 жылы банктердің экономикаға кредиттерінің көлемі 7 454,1 млрд. теңгеге (61,7 млрд. долл.) дейін 2,7% өсті. Банктердің экономикаға кредиттерінің ЖІӨ-ге қатынасының көрсеткіші 2007 жылмен салыстырғанда 2008 жылы 56,5%-дан 46,9%-ға дейін төмендеді (4.4.2-сурет).

Кредиттердің динамикасы

ЖІӨ-ге %

Шетел валютасындағы кредиттердің өсуі ұлттық валютадағы кредиттермен салыстырғанда басым сипатқа ие болды. Шетел валютасындағы кредиттер 2008 жылы 3291,9 млрд. теңгеге (27,3 млрд. долл.) дейін 6,2%, ұлттық валютадағы кредиттер 4162,2 млрд. теңгеге дейін 0,1% өсті. Нәтижесінде теңгедегі кредиттердің үлес салмағы 2008 жылы 57,3%-дан 55,8%-ға дейін төмендеді.

2008 жылы ұзақ мерзімді кредиттер 5 933,5 млрд. теңгеге дейін 2,3%, қысқа мерзімді кредиттер 1 520,6 млрд. теңгеге дейін 4,3% өсті. Ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 79,9%-дан 79,6%-ға дейін төмендеді (IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.4.1-сурет).

2008 жылы нақты сектордың кәсіпорындарына кредиттердің ЖІӨ-ге көлемі 2007 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 36,4%-дан 32,2%-ға дейін төмендеді, ал жеке тұлғаларға кредиттердің ЖІӨ-ге көлемі 20,1%-дан 14,7%-ға дейін төмендеді (IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.4.2-сурет).

2008 жылы тұтынушылық кредиттер 1 063,7 млрд. теңгеге дейін 11,9%, ал ипотекалық кредиттер 650,6 млрд. теңгеге дейін 4,7% төмендеді.

2008 жылы банктердің шағын кәсіпкерлікке кредиттерінің көлемі 1570,7 млрд. теңгеге дейін 4,3% немесе экономикаға кредиттердің жалпы көлемінің 21,1% өсті.

Жеке тұлғаларға ұлттық валютамен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы желтоқсанда 19,3%-дан 18,8%-ға дейін, ал заңды тұлғаларға кредиттер бойынша 14,8%-дан 16,1%-ға дейін көтерілді (IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.4.3-сурет).

4.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы

2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қаржы министрлігінің ұлттық валютада номинирленген мемлекеттік бағалы қағаздарының көлемі 2008 жылғы 1 қаңтардағы көрсеткішпен салыстырғанда 60,5% ұлғайып, дисконтталған баға бойынша 816,0 млрд. теңгені құрады, оның ішінде:

4.5.1-кесте

МБҚ түрі	Көлемі, млн. теңге
МККМ-6	31 380,28
МККМ-9	41 965,07
МККМ-12	100 709,84
МЕОКАМ-24	65 422,66
МЕОКАМ-36	67 786,67
МЕОКАМ-48	20 861,75
МЕОКАМ-60	42 027,06
МЕОКАМ-72	49 808,60
МУИКАМ-72	40 909,00
МЕУЖКАМ-72	24 100,00
МЕУКАМ-72	22 259,00
МЕОКАМ-84	26 956,91
МУИКАМ-84	12 000,00
МЕУКАМ-84	14 271,43
МЕОКАМ-96	2 834,00
МЕУКАМ-96	21 507,00
МЕУЖКАМ-96	23 600,00
МЕРКАМ-108	3 904,00
МЕУКАМ-108	26 000,00
МЕОКАМ-120	4 173,58
МЕУКАМ-120	25 980,43
МЕУЖКАМ-120	75 985,71
МЕУЖКАМ-168	8 500,00
МЕУЖКАМ-180	63 123,00

2008 жылы Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздары бойынша 50 аукцион өткізілді (4.5.2-кесте).

«Қазақстан қор биржасы» АҚ-ның деректері бойынша
Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздарын бастапқы орналастыру
млн. теңге

МБҚ түрі	08 ж. 1 тоқ.		08 ж. 2 тоқ.		08 ж. 3 тоқ.		08 ж. 4 тоқ.	
	Са-ны	Көлемі	Са-ны	Көлемі	Са-ны	Көлемі	Са-ны	Көлемі
МККМ-3	1	15 431,48						
МККМ-6					1	4 836,32	1	10 875,40
МККМ-6					1	5 807,06	1	9 861,40
МККМ-9			1	4 882,77	1	10 737,73	1	12 108,97
МККМ-9			*	4 749,98			1	9 485,63
МККМ-12	1	22 710,18	2	13 696,10	1	4 652,60	2	18 814,00
МККМ-12			*	12 795,04	*	10 429,54	2	14 982,16
МЕОКАМ-24	1	18 466,00	*	3 889,00	3	12 751,26		
МЕОКАМ-24					*	20 371,16		
МЕОКАМ-36			1	9 000,00	2	40 071,10	1	1 120,00
МЕОКАМ-48							2	2 633,34
МЕОКАМ-60							2	9 740,00
МУИКАМ-72	1	16 405,00			*	12 700,00		
МУИКАМ-84			1	12 000,00				
МЕУКАМ-72							2	22 259,00
МЕУКАМ-84			1	11 500,00				
МЕУЖКАМ-96	1	8 600,00						
МЕУЖКАМ-108	1	14 000,00	1	12 000,00				
МЕУЖКАМ-120			1	13 000,00			1	15 000,00
МЕУЖКАМ-168							1	8 500,00
МЕУЖКАМ-180							1	12 000,00
Жиынтығы:	6	95 612,48	11	97 442,87	15	125 838,11	18	147 379,9

* - қайта аукцион

Қысқа мерзімді ноталарды 2008 жылы сатудың айналым көлемі 2007 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 30,7% азайып, 2 946,5 млрд. теңгені (2007 жылы - 4 252,1 млрд. теңге) құрады. Ұлттық Банктің 2008 жылы шығарған қысқа мерзімді ноталарының орташа алынған кірістілігі 2007 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда қысқарған (56,84 күн) орташа алынған айналыс мерзімі 40,4 күн болғанда, 2007 жылмен салыстырғанда (5,04%) ұлғайып, жылдық 5,91% деңгейде қалыптасты. 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 312,3 млрд. теңге (дисконтталған бағамен) сомадағы қысқа мерзімді ноталар айналыста болды.

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын алғашқы орналастыру

млн. теңге

2007 ж.		2008 ж.	
Көлемі	Кірістілік, %	Көлемі	Кірістілік, %
4 252 056,06	5,09%	2 946 489,78	5,91%

Ұлттық Банктің мемлекеттік бағалы қағаздардың қайталама нарығындағы операциялары. 2008 жыл ішінде Ұлттық Банктің сату көлемі 8 983,4 млн. теңгені құрады. Сатып алу көлемі өтеуге жылдық 6,67% орташа алынған кірістілікпен 68 321,9 млн. теңгені құрады. Өтеуге дейін орташа алынған мерзім 364 күнді құрады.

Ұлттық Банк 2008 жылы Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын мерзімінен бұрын сатып алу бойынша операциялар жүргізді. 2008 жылы сатып алынған ноталардың көлемі

сатып алушы үшін өтеуге жылдық 11% (Ұлттық Банктің ресми қайта қаржыландыру ставкасы) кірістілікпен 19 951,9 млн. теңгені құрады

2008 жыл ішінде «тікелей РЕПО» операциялары жүргізілген жоқ.

«Кері РЕПО» ашу бойынша операциялар 826,9 млн. теңге сомаға жүргізілді, осы операциялар бойынша мерзім - 7,0 күн, кірістілік - жылдық 10,5%.

4.5.4-кесте

Ұлттық Банктің кері РЕПО операциялары

млн. теңге

2007 жыл			2008 жыл		
Көлемі	Кірістілік, %	Мерзімі, күн	Көлемі	Кірістілік, %	Мерзімі, күн
933 233,48	9,00	7,0	862 949,48	10,5	7,0

2008 жыл ішінде Ұлттық Банктің портфелінен 1 200 млн. теңге жалпы сомаға МЕОКАМ-60 (KZK2KY050187) өтелген. Ұлттық Банктің мемлекеттік бағалы қағаздарының 2009 жылғы 1 қаңтарға портфелі 79 120,2 млн. теңгені құрады.

V. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ

Ұлттық Банктің төлем жүйелері саласындағы 2008 жылғы қызметі ақша төлемі мен аударымы саласындағы нормативтік құқықтық актілерді, төлем жүйелерін қадағалау және төлем жүйелерінің техникалық инфрақұрылымын түрлендіру тетіктерін жетілдіруге бағытталды.

«Электрондық ақшаның» құқықтық мәртебесін заңнамалық бекіту және оларды шығару және төлемдерді жүзеге асыру үшін пайдалану кезінде туындайтын құқықтық қатынастарды реттеу, сондай-ақ Ұлттық Банктің осы саладағы функциялары мен өкілеттіктерін белгілеу мақсатында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне «электрондық ақша» мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңы жобасының тұжырымдамасы, сондай-ақ аталған заң жобасы әзірленді және Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Заң жобалау қызметі мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссия мақұлдады. Электрондық ақша мәселелері бойынша енгізілетін өзгерістер мен толықтырулар «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы», «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» «Ақша төлемі мен аударымы туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарына қатысы бар.

Ұлттық Банк және төлем жүйелерінің операторы - «Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМҚ төлем жүйелерінің операциялық сенімділігін және өндірістік тиімділігін арттыру мақсатында 2008 жылы ұлттық төлем жүйелерінің техникалық инфрақұрылымын түрлендіру және нығайту және төлем жүйелерін жаңа бағдарламалық-техникалық платформаға көшуіне дайындық бойынша ауқымды жұмысты бастады.

Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 24 қазандағы № 123 қаулысымен бекітілген төлем жүйелерінде банк шоты нөмірінің жаңа құрылымын пайдалануға уақтылы және кезең-кезеңімен көшуін қамтамасыз ету шеңберінде 2008 жылы барлық нарыққа қатысушылардың (банктердің және банк операцияларын жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың), төлем жүйелерінің операторы - «Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМҚ-ның және Қазақстан Республикасының көшу іс-шараларын іске асыру бойынша мүдделі мемлекеттік органдарының іс-әрекетін ұйымдастыру және үйлестіру бойынша мақсатқа сай бағытталған жұмыс жүргізілді.

Ақша төлемі мен аударымын жүзеге асыру кезінде мемлекеттік тілді пайдалануды қамтамасыз ету мақсатында 2008 жылғы 1 желтоқсанда Қазақстанның төлем жүйелерінің ҚР СТ 1048-2002 («Ақпараттық технология. Қазақ әліпбиінің 8-битті код кестесі» ҚР СТ 1048-2002 Қазақстан Республикасының Мемлекеттік стандарты) стандартына негізделген қазақ тілінің белгілері бар жаңа код кестесін пайдалануға көшу жүзеге асырылды.

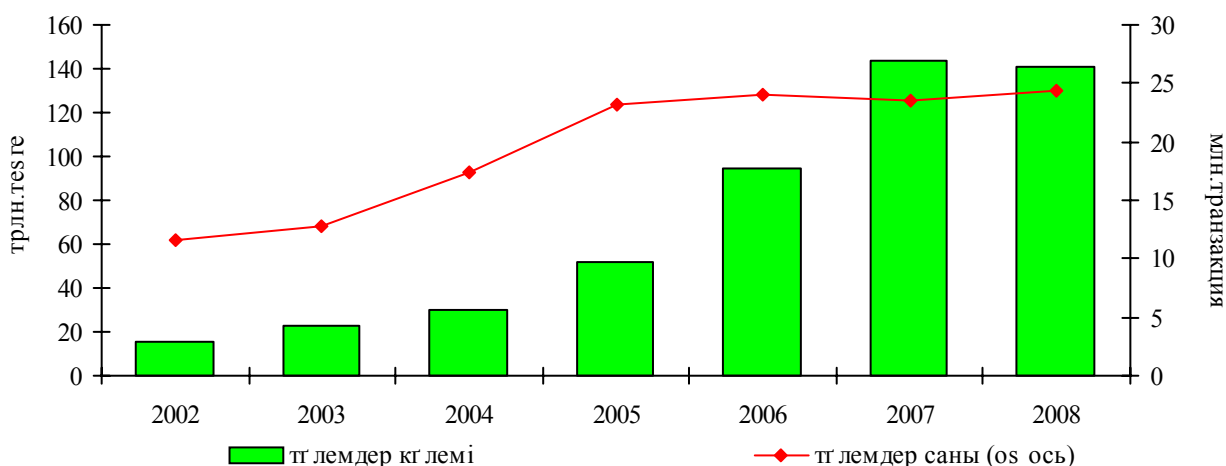
Халықаралық ынтымақтастық шеңберінде Ұлттық Банк есепті кезеңде төлем және есеп айырысу жүйелері бойынша ТМД елдерінің бастамасымен ТМД елдерінің орталық банктері мен халықаралық қаржы ұйымдары өкілдерінің Халықаралық есеп айырысу банкінің штаб-пәтерінде (Швейцария, Базель қ.) өткен кездесуіне қатысты. Осы кездесуде төлем жүйелері мәселелері бойынша ТМД аймағының орталық банктерінің Жұмыс тобын құру туралы бірлескен шешім қабылданды, оның төрағасы болып бірауыздан Қазақстанның Ұлттық Банкі, ал хатшылығы болып «Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМК сайланды.

2008 жылғы қыркүйекте Дүниежүзілік Банк ұйымдастырған «Global Payments Week 2008» Халықаралық Форумы Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі төрағалық еткен және ТМД елдерінің орталық банктерінің төлем жүйелері жөніндегі Жұмыс тобының отырысы өтті. Осы кездесу аясында ТМД елдерінің төлем жүйелерінің тиімді және сенімді жұмыс істеуін бағалау үшін ақша төлемі мен аударымы және көрсеткіш жүйесін (индикаторларды) қалыптастыру саласындағы нормативтік құқықтық актілері туралы ақпарат алмасуға қатысты бірнеше шешім қабылданды.

Жалпы алғанда, 2008 жыл ішінде Қазақстанның төлем жүйелері арқылы (5.1-сурет) 141,9 трлн. теңге (немесе 1 179,2 млрд. АҚШ долл.) сомаға 24,4 млн. транзакция өткен. 2007 жылмен салыстырғанда төлемдер көлемі 1,1% (1 601,1 млрд. теңге) төмендеген көзде төлем жүйелеріндегі төлемдердің саны 3,6% (844,2 мың транзакция) ұлғайған.

5.1-сурет

Қазақстанның төлем жүйелеріндегі төлем ағындарының динамикасы

5.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі (БААЖ)

2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша БААЖ-де 51⁴ пайдаланушы тіркелді, оның ішінде 36 екінші деңгейдегі банк және «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитеті, Мемлекетаралық банк және Еуразия даму банкі, Ұлттық Банк және Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкі (Ұлттық Банктің Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы), Мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы (3 шот – зейнетақы төлемдеріне, әлеуметтік аударымдарға және әлеуметтік төлемдерге арналған) және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын 6 ұйым.

2008 жыл ішінде БААЖ арқылы 139,6 трлн. теңге (немесе 1 160,1 млрд. АҚШ долл.) сомасына 9,6 млн. транзакция жүзеге асырылған. 2007 жылмен салыстырғанда төлем саны 12,8% (1 087,2 мың транзакцияға) ұлғайған, ал төлем сомасы 1,1% (1 590,0 млрд. теңгеге)

⁴ ҚБЕО сайтында 50 пайдаланушы + ҚБЕО КП бар.

төмендеген. 2008 жылғы БААЖ-дегі бір төлем құжатының орташа сомасы 14,5 млн. теңгені құрап, 2007 жылмен салыстырғанда 12,3% (2,0 млн. теңгеге) төмендеді.

2008 жылы БААЖ арқылы бір күнде орташа алғанда 560,5 млрд. теңге сомаға 38,5 мың транзакция өткен, бұл 2007 жылғы деңгейден саны бойынша 4,5 мың транзакция (13,2%) көп және сома бойынша 4,1 млрд. теңге (0,7%) аз.

Бұл ретте жүйеде өтімділіктің орташа күндік көлемі (ақша төлемі мен аударымын жүзеге асыру үшін жүйеге пайдаланушылар аударатын ақша сомасы) 2007 жылмен салыстырғанда 2008 жылы 8,3% азайып, 531,9 млрд. теңгені құрады. БААЖ-де ақша айналымдылығының орташа күндік коэффициенті⁵ (ААК) 1,1 құрады. Ақша өтімділігінің коэффициенті⁶ (АӨК) жүйе бойынша орташа алғанда 1,0 құрады.

БААЖ-нің нақты уақыт режиміндегі қаражатты есептеуді қамтамасыз ететін негізгі қызметіне сәйкес пайдаланушылар негізінен осы жүйеге қаржы секторының операциялары бойынша ірі және мерзімді төлемдерді жібереді. Мәселен, 2008 жылы БААЖ арқылы негізінен Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен (БААЖ-де төлемдердің жалпы көлемінің 29,4%-ы), шетелдік валютамен және қымбат металдармен (тиісінше 21,5%) операциялар бойынша, сондай-ақ банкаралық депозиттермен және банктер мен олардың клиенттерінің меншікті қаражатының аударымдарымен операциялар бойынша төлемдер (24,7%) жүргізілген.

БААЖ-де төлемдер көлемінің төмендеуі негізінен Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен операциялар бойынша төлемдер көлемінің 15,0% және шетел валютасымен және қымбат металдармен 11,1% азаюына себеп болды. 2008 жылы тауарлар мен қызмет көрсетулерге төлемдер көлемі жүйеде жалпы төлемдер көлемінің 11,0% құрады, ал 2007 жылмен салыстырғанда аталған төлемдердің өсуі 8,0% құрады, бюджетке төлемдер және бюджеттен төлемдер көлемі тиісінше 6,0% құрады, аталған төлемдердің өсуі – 54,5%.

Бұл ретте 2008 жылы «ҚБЕО» РМК арқылы өткізілген қолма-қол емес төлемдердің жалпы көлемінің 98,4%-ы және олардың жалпы санының 39,3%-ы БААЖ арқылы өңделді, бұл анағұрлым ірі және басымдығы аса жоғары төлемдерді жүргізуде БААЖ мақсатының орындалуы туралы куәландырады.

5.2. Банкаралық клиринг жүйесі

Банкаралық клиринг жүйесінде қатысушылар саны 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 36 болды, оның 29-ы екінші деңгейдегі банк, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитеті, Ұлттық Банк, Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкі (Ұлттық Банктің Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы), Мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы (3 шот – зейнетақы төлемдеріне, әлеуметтік аударымдарға және әлеуметтік төлемдерге арналған) және «Қазпочта» АҚ.

Банкаралық клиринг жүйесінде төлемдер нетто (таза) негізде жүзеге асырылады және негізінен бұл жүйеге ұсақ сомаларға бөлшек төлемдер жіберіледі, бұл еліміздегі қолма-қол жасалмайтын төлемдердің барлық санының жартысынан көбін жүйе арқылы өткізуге ықпал етеді. Мәселен, 2008 жылы осы жүйе арқылы барлық қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 60,7% және жалпы көлемнің 1,6% өңделді.

2008 жылы Банкаралық клиринг жүйесі арқылы 2 294,8 млрд. теңге (немесе 19,1 млрд. АҚШ долл.) сомаға 14,8 млн. төлем құжаты өткізілді. 2007 жылмен салыстырғанда клиринг жүйесіндегі құжаттардың саны 1,6% қысқарды (243,0 мың құжатқа), ал төлемдердің сомасы 0,5% азайды (11,1 млрд. теңгеге). Банкаралық клиринг жүйесіндегі бір төлем құжатының орташа сомасы 2007 жылмен салыстырғанда 1,1% ұлғая отырып (1,8 мың теңгеге), 2008 жылы 154,6 мың теңгені құрады.

⁵ Ақша айналымдылығының коэффициенті БААЖ-де жүйенің өтімділігіне дебет айналымының қатысына тең.

⁶ Ақша өтімділігінің коэффициенті БААЖ-де дебет айналымының және БААЖ орындалмаған (қайтарып алынған) төлемдер сомасына жүйенің өтімділігі қатысына тең (барлық пайдаланушылардың кіріс қалдықтары).

2008 жылы орташа алғанда клиринг жүйесі арқылы бір күнде 9,2 млрд. теңге сомаға 59,6 мың құжат өтті, бұл 2007 жылғы деңгейден төлемдер саны бойынша 733,5 транзакцияға (1,2%) аз және төлемдер сомасы бойынша 7,5 млн. теңгеге (0,1%) аз.

Банкаралық клиринг жүйесіндегі ақша айналымдылығын талдау мақсатында ақша айналымдылығы коэффициентінің (ААК) есебі қолданылады. Мәселен, 2008 жылы орташа күндік ААК 4,9 болды, бұл жүйедегі жоғары ақша айналымдылығын сипаттайды. Бұл ретте пайдаланушылардың клирингтегі таза позициясы сомасының үлесі пайдаланушылардың БААЖ-дағы 2008 жылғы орташа күндік айналымы сомасына қатысы бойынша аз болып табылады – 0,5 %, ол жүйедегі өтімділік тәуекелінің және жүйелік тәуекелдің туындауы мүмкіндігін төмендетеді.

2008 жылы жүйе арқылы жүргізілген төлемдердің ең көп үлесі шаруашылық жүргізуші субъектілердің тауарлар мен материалдық емес активтер (жүйедегі төлемдердің жалпы көлеміндегі үлесі 29,0% құрады), көрсетілген қызметтер (үлесі – 25,8%) үшін есеп айырысулар бойынша төлемдеріне, сондай-ақ бюджетке төлемдерге (салық және бюджетке басқа да міндетті төлемдерді төлеу) және бюджеттен төлемдерге (үлесі – 27,9%) келді. Тауарлар мен материалдық емес активтер үшін есеп айырысулар бойынша төлемдердің көлемі жиынтығында 3,7%, бюджетке төлемдер және бюджеттен төлемдер – 2,1% төмендеді, бұл ретте көрсетілген қызметтерге төлемдердің көлемі 1,9% өсті.

5.3. Төлем құралдары

2008 жылы екінші деңгейдегі банктер және «Қазпочта» АҚ төлем құралдарын (5.3.1-кесте) пайдалана отырып, 109 875,7 млрд. теңге (немесе 913,3 млрд. долл.) сомаға 148,4 млн. транзакция жүргізді.

5.3.1-кесте

Төлем құралдарын пайдалану туралы мәліметтер

Төлем құралы		(мың транзакция және млрд. теңге)				
		2007 жыл		2008 жыл		Өзгеруі (%-бен)
		Абс.	жалпы көлемнен %-бен	Абс.	жалпы көлемнен %-бен	
Төлем тапсыр-малары ⁷	Саны	35 239,8	26,6%	36 355,9	24,5%	3,2%
	Сомасы	84 022,5	95,5%	104 552,5	95,2%	24,4%
Төлемдік талап-тапсырмалар	Саны	230,4	0,2%	475,5	0,3%	2,1 есе
	Сомасы	132,6	0,2%	269,9	0,2%	2,0 есе
Инкассалық өкімдер	Саны	492,0	0,4%	783,6	0,5%	59,3%
	Сомасы	187,4	0,2%	238,4	0,2%	27,2%
Төлем карточкалары	Саны	86 847,4	65,7%	102 875,6	69,3%	18,5%
	Сомасы	1 852,5	2,1%	2 316,7	2,1%	25,1%
Басқа да құралдар ⁸	Саны	9 430,5	7,1%	7 863,9	5,3%	-16,6%
	Сомасы	1 810,3	2,1%	2 498,3	2,3%	38,0%
Жалпы қорытынды	Саны	132 240,1	100,0%	148 354,5	100,0%	12,2%
	Сомасы	88 005,2	100,0%	109 875,7	100,0%	24,9%

⁷ Банктер клиенттерінің және «Қазпочта» АҚ төлем тапсырмалары, сондай-ақ банктердің және «Қазпочта» АҚ өз операциялары бойынша төлем тапсырмалары ескеріледі.

⁸ Басқа да төлем құралдары тауарлар және қызметтер үшін есеп айырысуға арналған чектерден, орындалған аккредитивтерден және банктік шотты тікелей дебеттеуден тұрады.

2007 жылмен салыстырғанда пайдаланылған төлем құралдарының саны 16,1 млн. транзакцияға (12,0%), ал олардың сомасы 21,9 трлн. теңгеге (24,8%) ұлғайды.

Төлемдер сомасының өсуіне төлем тапсырмалары пайдаланылған төлемдер көлемінің 20,5 трлн. теңгеге (24,4%-ға) ұлғаюы себепші болды. Бұл ретте бір төлем тапсырмасының орташа сомасы 2007 жылмен салыстырғанда 20,6% ұлғайып, 2008 жылы 2,9 млн. теңгені құрады. Төлемдер санының жалпы өсуі негізінен төлем карточкалары пайдаланылған операциялар санының 16,0 млн. транзакцияға (18,5%-ға), сондай-ақ төлем тапсырмалары пайдаланылған операциялар санының 1,1 млн. транзакцияға (3,2%-ға) ұлғаюымен сипатталады.

Қолданылатын төлем құралдарының түрлері бойынша қолма-қол жасалмайтын төлемдердің құрылымы өткен кезеңдермен салыстырғанда айтарлықтай өзгерген жоқ. Бұрынғыша, төлем тапсырмалары (жоғарыда көрсетілген төлем құралдары пайдаланылған қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 24,5%-ы) және төлем карточкалары (тіісінше 69,3%) Қазақстан аумағындағы неғұрлым көп тараған болып табылады.

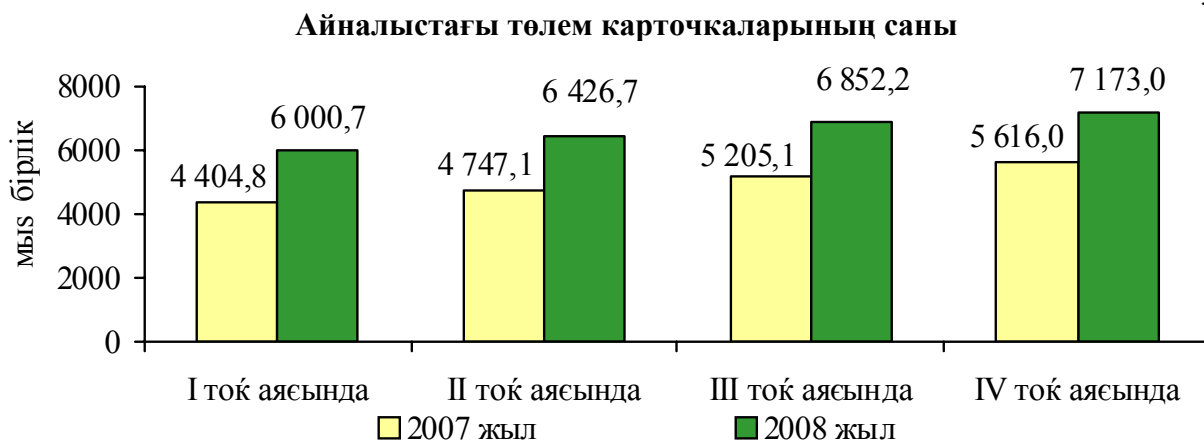
Бұл ретте төлемдердің ең көп сомасы төлем тапсырмаларын пайдалана отырып жүргізіледі (жоғарыда көрсетілген төлем құралдары пайдаланылған қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы сомасының 95,2%-ы). Төлем карточкалары пайдаланылған төлемдердің сомасы қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы сомасының 2,1% алады. Төлем карточкаларының төлемдер саны бойынша жоғары үлестік салмағы және төлемдер сомасы бойынша төмен үлестік салмағы осы төлем құралын негізінен қолма-қол ақшаның аздаған сомасын алу үшін пайдаланумен сипатталады (қолма-қол ақша алу бойынша бір транзакцияның орташа сомасы 2008 жылы 23,3 мың теңгені құрады). Бұл ретте тауарлар мен көрсетілген қызметтер үшін төлем карточкалары пайдаланылған бір қолма-қол емес төлемнің орташа сомасы 2007 жылмен салыстырғанда 9,4%-ға өсіп, 2008 жылы 18,6 мың теңге болды.

Төлемдік талап-тапсырмаларды (саны бойынша 0,3% және төлемдер көлемі бойынша 0,2%), инкассалық өкімдерді (саны бойынша 0,5% және төлемдер көлемі бойынша 0,2%) және басқа да құралдарды (саны бойынша 5,3% және төлемдер көлемі бойынша 2,3%) пайдалану үлесі шамалы болды.

Төлем карточкалары. Қазақстан төлем карточкаларының нарығы елдің қаржы секторы дамуының перспективалық бағыттарының бірі бола отырып, тиімді қызмет істеп, қарқынды дамуда. Қазіргі кезде нарықта қызмет көрсетудің үлкен ассортименти бар және әр түрлі карточкалық бағдарламалардың айтарлықтай мөлшері ұсынылады. Қазіргі уақытта Қазақстанда орташа алғанда 2 адамға бір төлем карточкасынан келеді, ал 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша орташа алғанда 3 адамға бір төлем карточкасынан келген.

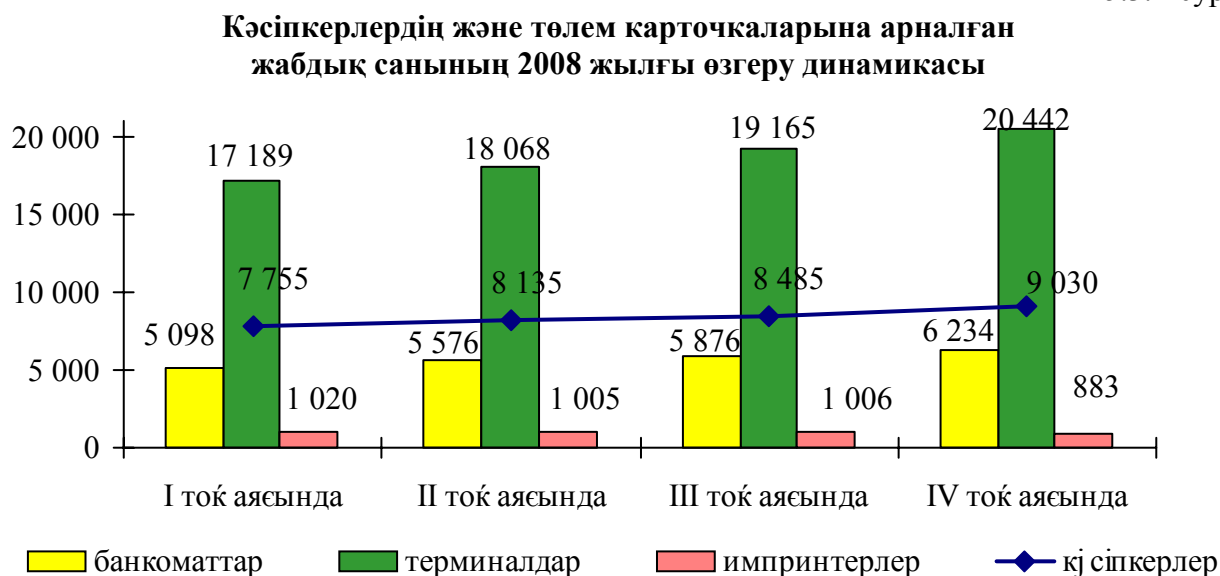
Төлем карточкаларын шығаруды Қазақстан Республикасының 19 екінші деңгейдегі банкі және «Қазпочта» АҚ жүзеге асырады. Бұл ретте төлем карточкаларының нарығында халыққа арналған мынадай: Visa International, Europay International, American Express International, Diners Club International және China Union Pay халықаралық төлем карточкалары ұсынылған. Сонымен қатар Altyn Card, SmartAlemCard, TemirCard жүйелерінің карточкалары секілді жергілікті жобалары және «Цесна Банк» АҚ және «Ситибанк Қазақстан» АҚ-ның жергілікті карточкалары ұсынылады.

2009 жылғы 1 қаңтарда айналыста жүрген төлем карточкаларының барлық саны 7,17 млн. бірлік болды, бұл 2008 жылғы тиісті кезеңдегі деңгейден 27,7% артық (5.3.1-сурет). Осы карточкаларды ұстаушылардың саны 24,5% ұлғайды және 2009 жылғы 1 қаңтарда 6,6 млн. адам болды. Бұрынғысынша, елдегі ең танымал карточкалар халықаралық төлем жүйелерінің Visa International және Europay International карточкалары болып табылады, олардың үлесі айналыстағы карточкалардың жалпы санының 97,5% құрайды. Қазіргі уақытта Visa International карточкаларын Қазақстан халқының 32,9%-ы пайдаланады. Жергілікті карточкалардың арасында Altyn Card жүйесінің карточкалары барынша көп таралған (айналыстағы карточкалардың жалпы санындағы үлесі 1,6%).

2009 жылғы 1 қаңтарда Қазақстанда 9 030 сауда кәсіпорны ақы төлеу үшін төлем карточкаларын қабылдады, бұл 2008 жылғы 1 қаңтарда тіркелген санынан 22,2% (1 639 бірлікке) артық. Бұл ретте кәсіпкерлер 13 417 сауда нүктелерінде төлем карточкаларының көмегімен тауарлар және қызмет көрсетулер үшін ақы төлеуге арналған жабдық орнатты (22,1% немесе тиісінше 2 430 бірлікке өсті).

Қазақстанда төлем карточкаларына қызмет көрсету желісі мынадай: 20 442 сауда терминалы, 6 234 банкомат және 883 импринтер. 2007 жылмен салыстырғанда сауда терминалдарының 24,6% (4 030 бірлікке), банкоматтардың 42,9% (1 870 бірлікке) өсуі және импринтерлер санының 14,5% (150 бірлікке) қысқаруы байқалды, бұл ескірген импринтерлерді өндірістен шығарумен түсіндіріледі (5.3.2-сурет).

2008 жылы Қазақстан эмитенттерінің карточкаларын пайдалана отырып Қазақстан аумағында және шетелде жүзеге асырылған операциялар 2,3 трлн. теңге (немесе 19,3 млрд. АҚШ долл.) сомаға 102,9 млн. транзакцияны құрады. 2007 жылмен салыстырғанда операциялардың саны 18,5% (16,0 млн. транзакцияға), ал сомасы 25,1% (464,3 млрд. теңгеге) ұлғайды.

Бұл ретте Қазақстан эмитенттерінің карточкаларын пайдалана отырып қолма-қол ақша алу бойынша операциялар 2,0 трлн. теңге сомаға 86,0 млн. транзакцияны құрады (жалпы санның 83,6% және төлемдердің жалпы сомасының 86,5%). Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкалары пайдаланылған тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін қолма-қол жасалмайтын

төлемдер 2008 жылы 313,8 млрд. теңге сомаға 16,9 млн. транзакцияны құрады (жалпы санның 16,4% және төлемдердің жалпы сомасының 13,5%). Төлем карточкаларын Қазақстан аумағында негізінен қолма-қол ақша алу үшін пайдалану үрдісіне қарамастан қолма-қол жасалмайтын төлемдерді дамытудың оң динамикасы, атап айтқанда қолма-қол ақша беру бойынша операциялар санының және сомасының өсуімен – 15,7% және 22,2% салыстырғанда қолма-қол жасалмайтын төлемдер санының және сомасының тиісінше 34,7% және 47,4% қарқынды өсуі байқалып отыр.

VI. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ

Ұлттық Банк 2008 жылы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақша төлемі мен аударымы, қаржы ұйымдарының бухгалтерлік есебі мен қаржылық есептілігі және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметі туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын жетілдіру мәселелері бойынша толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын әзірледі. Осы заң жобасы Ұлттық Банктің, басқа мемлекеттік органдар мен қаржы ұйымдарының қызметін, функциялары мен өкілеттіктерін Ұлттық Банктің реттеуіне және төлем жүйелері саласындағы қаржылық және банктік заңнаманы жетілдіруге, сондай-ақ ақша төлемі мен аударымын жүргізудің, клиенттің банк шоттары бойынша шығыс операцияларын тоқтата тұру құқығына ие уәкілетті мемлекеттік органдардың өкімдерін және клиенттің банк шоттарындағы ақшасына тыйым салу құқығына ие уәкілетті мемлекеттік органдардың немесе лауазымды тұлғалардың шешімдерін орындау кезектілігін айқындаудың тәртібі мен талаптарын нақтылауға бағытталған.

Сонымен қатар валюталық реттеуді одан әрі ырықтандыру, валюталық реттеу режимдері бойынша және ұлттық және шетелдік валютаны қайтару бойынша рәсімдерді айтарлықтай жеңілдету мақсатында «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заң жобасы әзірленді.

2008 жылдың аяғында екі заң жобасы да Парламент Мәжілісінің қарауында.

Сондай-ақ Ұлттық Банктің құрылымын жетілдіру және мемлекеттік қызметшілердің лауазымдарын оңтайландыру, Ұлттық валюта – Қазақстан теңгесі банкноттары мен монеталары дизайнының тұжырымдамасын жетілдіру мақсатында, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес құрылған, қызметінің ерекше түрі шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру болып табылатын заңды тұлғалардың Байқоңыр қаласының аумағында жұмыс істеу жағдайларын қамтамасыз ету мақсатында Президенттің 3 Жарлығы әзірленіп, қабылданды:

«Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығына өзгеріс енгізу туралы»;

«Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 25 қыркүйектегі № 1193 Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»;

«1995 жылғы 23 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Байқоңыр қаласының мәртебесі және ондағы атқарушы билік органдарын құрудың тәртібі мен олардың мәртебесі туралы келісімге толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою туралы».

Әділет министрлігінде:

- қаржылық есептілікті қалыптастыру мақсатында қаржы ұйымдары мен арнайы қаржы компанияларында валюталар айырбастаудың нарықтық бағамын қолдануға;

- екінші деңгейдегі банктердің және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың электрондық банктік қызмет көрсетуді ұсынуына;

- Қазақстан Республикасының банктерінде клиенттердің банк шоттарын ашуға, жүргізуге және жабуға;

- қаржылық есептілікті ұсынуға, қаржылық есептілікті жариялау мерзімдеріне;
- Ұлттық қордың инвестициялық операцияларын жүзеге асыруға;
- Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын шығаруға, орналастыруға, айналысына және өтеуге;

- бухгалтерлік есеп шоттарының үлгі жоспарына: қаржы нарығының жекелеген субъектілері үшін; екінші деңгейдегі банктерде және ипотекалық ұйымдарда; екінші деңгейдегі банктердің және ипотекалық ұйымдардың Бас бухгалтерлік кітабын жасау үшін шоттарды жан-жақты көрсете отырып;

- арнайы қаржы компанияларының, қаржы нарығының жекелеген субъектілерінің бухгалтерлік есеп жүргізуіне, сондай-ақ зейнетақы активтерімен Қазақстан Республикасының жинақтаушы зейнетақы қорлары жүзеге асыратын операцияларды, «жалпы сақтандыру» және «өмірді сақтандыру» салаларындағы сақтандыру және қайта сақтандыру бойынша операцияларды есепке алуға;

- Ұлттық Банк және банктер, сондай-ақ банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар арасындағы корреспонденттік қатынастарды белгілеуге;

- банктердің және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» республикалық мемлекеттік кәсіпорнының төлем жүйелеріне кіруін қамтамасыз ететін ұйымдастыру шараларына және бағдарламалық-техникалық құралдарға қойылатын талаптарға;

- банкаралық ақша аудару жүйесінде ақша аудару;

- Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен бөлшек сауданы және қызмет көрсетуді жүзеге асыруды лицензиялауға қатысты Ұлттық Банктің 24 нормативтік құқықтық актісі тіркелді.

Сонымен қатар, Ұлттық Банк 2008 жылы Кодекстердің, Заңдардың және Президент Жарлықтарының Қазақстан Республикасының министрліктері мен ведомстволары келісуге ұсынған 317 жобасына заң сараптамасын жүргізді, оның ішінде Қазақстан Республикасының Бюджет, Салық және Әкімшілік кодекстерінің жобаларын, «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасын, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Үкіметі қаулыларының, Премьер-Министрі өкімдерінің, Қазақстан Республикасының басқа министрліктері, ведомстволары әзірлеген басқару және басқа да құқықтық актілердің жобаларын және 56 халықаралық шарттың жобасын және халықаралық ынтымақтастық саласындағы, мемлекеттік органдардың, сондай-ақ Еуразия экономикалық қоғамдастығы хатшылығының келісуіне жіберілген басқа құжаттардың жобаларын қарау кезінде белсенді жұмыс жүргізілді.

Ішкі валюта нарығындағы алыпсатарлық сұранысты шектеу және Қазақстан Республикасының экономикалық қауіпсіздігіне қатердің алдын алу мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасында шетел валютасын сатып алу мен сату және банк шотын ашпай Қазақстан Республикасынан ақша аударымын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2008 жылғы 11 ақпандағы № 4 қаулысы әзірленді. Алайда, заңды тұлғалардың конверсиялық операциялары тарапынан Қазақстан Республикасының валюта нарығындағы ахуалды тұрақсыздандыру, сондай-ақ жеке тұлғалардың банк шотын ашпай Қазақстан Республикасынан ақша аударымдарын жүзеге асыру үшін тәуекел деңгейінің төмендеуіне байланысты Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында шетел валютасын сатып алу мен сату және банк шотын ашпай Қазақстан Республикасынан ақша аударымын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2008 жылғы 11 ақпандағы № 4 қаулысының күшін жою туралы» 2008 жылғы 14 сәуірдегі № 27 қаулысы қабылданды.

Сонымен қатар, елдің экономикалық қауіпсіздігіне және оның қаржы жүйесінің тұрақтылығына қатер төнген кезде Мемлекет басшысының актісімен енгізілетін арнайы валюталық режим шеңберінде қабылданатын нормативтік құқықтық актілердің жобалары

әзірленді. Ішкі валюта нарығындағы ахуалды тұрақтандыру жөніндегі көрсетілген шаралар Үкіметтің дағдарысқа қарсы іс-шаралар пакетіне енгізілді және қажет болған кезде Ұлттық Банктің бөлімшелерімен, сондай-ақ Президент Әкімшілігімен және басқа мемлекеттік органдармен жедел жұмыс істеуді талап етеді.

Сондай-ақ, мынадай нормативтік құқықтық актілерді қарауға және келісуге қатысты:

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ислам банктерін ұйымдастыру мен олардың қызметі және исламдық қаржыландыруды ұйымдастыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Заңсыз жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстауына) және лаңкестікті қаржыландыруға қарсы іс-әрекет туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-әрекет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне лицензиялау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне лаңкестікке қарсы іс-әрекет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қаржы жүйесінің тұрақтылығы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жалған кәсіпкерліктің алдын алу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне кеден ісі мәселелері бойынша өзгерістер енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне зияткерлік меншік объектілеріне құқықтарды қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы.

- Президенттің «Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Байқоңыр қаласының мәртебесі туралы келісімге толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою туралы» Жарлығының жобасы;

- «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Кодекстің жобасы;

- «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының кодексін қолданысқа енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне лицензиялау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- Бизнеске түсетін әкімшілік жүктемені төмендету және рұқсат беру жүйесін, ең алдымен лицензиялауды, сертификаттауды, аккредиттеуді оңайлатуды көздейтін рұқсат беру жүйесін жетілдіру тұжырымдамасының жобасы;

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасындағы әкімшілік шектеулерді төмендету мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңның жобасы;

- Бас Прокурордың «Уәкілетті органдардың әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істерді қарау нәтижесі туралы» 1АД статистикалық есеп нысанын бекіту туралы» бұйрығының жобасы;

– Қазақстан Республикасының жаңа Салық кодексіне сәйкес әзірленген «Валюталық түсімнің түсуі туралы қорытындының нысанын бекіту туралы» Қаржы министрі бұйрығының жобасы;

– Қазақстан Республикасының Кеден кодексі тұжырымдамасының жобасы және басқалар.

Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында экспорт-импорт валюта бақылауын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 17 тамыздағы № 86 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы», «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен бөлшек сауданы жүзеге асыруды және қызмет көрсетуді лицензиялау ережесін бекіту туралы» 2005 жылғы 15 қыркүйектегі № 115 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы», «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 27 қазандағы № 106 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» қаулылары қабылданды.

VII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ

7.1 Халықаралық ынтымақтастық

Алыс шет елдермен ынтымақтастық. 2008 жылғы шілдеде Қытай Халық Республикасы, Жи Чжао қаласында Қазақстан – Қытай Қаржылық ынтымақтастық жөніндегі шағын комитетінің кезекті төртінші отырысы болып өтті. Шағын комитет отырысының барысында Тараптар өзара қаржылық ынтымақтастық мәселелерін талқылады, сондай-ақ Қытай мен Қазақстан қаржы топтары арасындағы байланыстарды болашақта одан әрі дамытуға арналған негізгі бағыттарды айқындады. Атап айтқанда, мынадай маңызды мәселелер қаралып, талқыланды: Қазақстан мен Қытайдың қаржы-экономикалық саласындағы ағымдағы ахуал; Қазақстан және Қытай банктерінің шекара маңындағы сауда аймағындағы өзара іс-қимылы; Қытай Халық Банкі мен Ұлттық Банк арасындағы Шекара маңы аудандарындағы саудада банкаралық есеп айырысулар туралы келісімді жүзеге асыру; кредит бюроларының жұмысы және Қытай Халық Республикасы мен Қазақстан Республикасы арасындағы кредиттік ақпарат алмасу мүмкіндігі және басқалар.

2008 жылғы қыркүйекте Ұлттық Банктің өкілдері Орта Азия, Қара теңіз аймағы және Балқан елдері Орталық Банктерінің Басқарушылар Клубының Мерейтойлық 20-отырысына қатысты.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде ШЫҰ Даму қорын құру және жұмыс істеу механизмін әзірлеу бойынша белсенді жұмысты жүргізді. 2008 жылғы маусымда Пекин қ. ШЫҰ мүше мемлекеттердің аға лауазымды тұлғаларының комиссиясы шеңберінде ШЫҰ Даму қорын құру мәселесі жөніндегі сараптама жұмыс тобының кезекті отырысы болды. Кездесу барысында Тараптар Қазақстан тарабы ұсынған ШЫҰ Даму қорын қалыптастыру және жұмыс істеуінің негізгі қағидаттары туралы ұсыныстардың шоғырландырылған жобасын талқылап, келісті. ШЫҰ Даму қорын құру туралы мәселе ШЫҰ мүше мемлекеттердің аға лауазымды тұлғаларының комиссиясы отырысының барысында (2008 жылғы қыркүйек), сондай-ақ ШЫҰ мүше мемлекеттердің сыртқы экономикалық және сыртқы сауда қызметіне жауап беретін министрлер мәжілісінің барысында (2008 жылғы қыркүйек) талқыланды.

Есепті кезеңде Ұлттық Банк басшылығының алыс және таяу шетелдерге 21 сапары ұйымдастырылды. Ұлттық Банк шетелдік делегацияларды қабылдауға байланысты хаттамалық іс-шараларды ұйымдастыруды тұрақты өткізеді. 2008 жылы Ұлттық Банктің офисінде 66 кездесу дайындалып, өткізілді.

Халықаралық рейтинг агенттіктерімен ынтымақтастық.

2008 жыл ішінде «Standard&Poor's», «Moody's Investors Service» және «FitchRatings» халықаралық рейтинг агенттіктерінің сапарлары ұйымдастырылды. Осы сапарлар барысында талдаушылардың Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Алматы қаласы өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігінің басшылығымен, екінші деңгейдегі банктермен, халықаралық қаржы ұйымдарының және компанияларының өкілдерімен кездесулер ұйымдастырылды.

Халықаралық қаржы ұйымдарымен ынтымақтастық. 2008 жылғы сәуірде Алматы және Астана қалаларында Еуропа Қайта құру және Даму Банкінің (бұдан әрі – ЕҚДБ) Қазақстан, Австрия, Израиль, Мальта, Босния және Герцеговина, сондай-ақ Кипр кіретін елдер бойынша тобының кезекті отырысы өтті. Отырыста ЕҚДБ-ның Елдер бойынша топ құрамына кіретін мемлекеттердегі қызметі туралы мәселе қаралды. Бұл ретте, негізгі назар Қазақстанға аударылды. Отырыстың жұмысына ЕҚДБ қатысушы елдердің Басқарушылары, ЕҚДБ және Еуропа комиссиясының, Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігінің, «ҚазАгро» ұлттық холдингі» АҚ-ның, «Қазына» тұрақты даму қоры» АҚ-ның, «Самұрық» мемлекеттік активтерді басқару жөніндегі қазақстандық холдингі» АҚ-ның және Қазақстан инвестициялық қорының өкілдері қатысты.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде Азия Даму Банкінің «Қаржы секторын басқару» ТК 4431-ҚАЗ техникалық көмегі шеңберінде жұмысты жалғастырды. Есепті кезеңде Азия Даму Банкінің техникалық көмегінің жобасы бойынша жұмыс тобының екі отырысы өтті. Отырыстар барысында «Ұлттық Банктің және Ұлттық қордың алтынвалюта активтерін басқару жүйесін жетілдіру» және «Инфляциялық таргеттеу режимін ендіруге арналған макроэкономикалық модельді әзірлеу» құрамдас бөліктері бойынша ішкі консультанттардың алдын ала және түпкілікті есептері тыңдалды.

2008 жылғы шілдеде Базель қаласында (Швейцария) Ұлттық Банктің өкілдері Халықаралық Есеп айырысу Банкінің аясындағы Техникалық Ынтымақтастық және Оқыту Үйлестірушілері Тобының кездесуіне қатысты, онда Ұлттық Банктің есебі және «Техникалық көмек саласындағы ынтымақтастықтың болашағы» тақырыбындағы таныстырылым жасалды.

Сондай-ақ Ұлттық Банк есепті кезеңде Ұлттық Банк пен Халықаралық Валюта Қоры арасындағы банктік қадағалау бойынша жобаны қаржыландыру туралы өзара түсіністік туралы меморандумның және Ұлттық Банк пен Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі арасындағы Ұлттық Банк пен Халықаралық Валюта Қоры арасындағы банктік қадағалау бойынша жобаны қаржыландыру туралы өзара түсіністік туралы меморандумды іске асыру жөніндегі келісімнің жобасын келісу жұмысын жүргізді. Көрсетілген Меморандумға 2008 жылғы 7 қарашада қол қойылды. Ұлттық Банк пен Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі арасындағы Ұлттық Банк пен Халықаралық Валюта Қоры арасындағы банктік қадағалау бойынша жобаны қаржыландыру туралы өзара түсіністік туралы меморандумды іске асыру жөніндегі келісімге 2008 жылғы 28 қарашада қол қойылды.

Халықаралық Валюта Қорының Басқарушылары Кеңесінің «Он үшінші қайта қарау шеңберінде Қор мүшелері мемлекеттердің квоталарын ұлғайту» 2008 жылғы 28 сәуірдегі Қарарына сәйкес ХВҚ Басқарушыларының Кеңесі ХВҚ мүшелері мемлекеттердің квоталарын ұлғайту туралы шешім қабылдады. Қазақстан Республикасының ХВҚ жарғылық капиталындағы квотасы 427 800 000 СДР дейін ұлғайтылды. Осыған байланысты 2008 жылғы 23 маусымда Ұлттық Банк Басқармасының осы мәселе бойынша тиісті іс-шаралар жүргізу туралы қаулысы қабылданды.

ТМД елдерімен ынтымақтастық. Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның шеңберінде жұмыс жүргізді. 2008 жылғы мамырда Псков қаласында (Ресей Федерациясы) Шағын комиссияның кезекті отырысы

өткізілді. Отырыстың нәтижелері бойынша Тараптар Ресей мен Қазақстан банктерінің корреспонденттік қатынастарды орнату, құжаттамалық бизнесті дамыту, өзара инвестициялардың өсуі үшін жағдайлар жасау сияқты ынтымақтастық салаларында белгілі бір нәтижелерге жеткенін атап өтті. Осы бағыттардың болашақтағы даму үшін жақсы келешегі бар екені атап өтілді.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде 1995 жылғы 23 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Байқоңыр қаласының мәртебесі, ондағы атқарушы билік органдарын құрудың тәртібі мен олардың мәртебесі туралы келісімге толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою бойынша мемлекетішілік рәсімдерді жүргізу бойынша жұмысты жалғастырды. Президенттің «1995 жылғы 23 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Байқоңыр қаласының мәртебесі, ондағы атқарушы билік органдарын құрудың тәртібі мен олардың мәртебесі туралы келісімге толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы хаттамаға қол қою туралы» № 691 Жарлығы 2008 жылғы 17 қарашада қабылданды.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде ЕурАзЭҚ Интеграциялық Комитеті, ТМД Атқарушы Комитеті, Мемлекетаралық Банк және Мемлекетаралық валюталық комитет шеңберінде жұмыс жүргізді.

Есепті кезеңде Ұлттық Банк пен Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің өкілдері сарапшылардың отырысына және ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшыларының кеңесінің 19-отырысына (2008 жылғы қыркүйек, Минск қ.) қатысты. Отырыс барысында мынадай мәселелер талқыланды: ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттердің ұлттық валюта бағамдарының динамикасын олардың өзгеру себептерімен байланыстыра отырып талдау нәтижелері, ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттердегі банк қызметін реттеудің құқықтық аспектілері, ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттердегі кредит бюросының жұмысы. Ұлттық Банктің өкілдері Күн тәртібінің тармағы бойынша «ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттердің ақша-кредиттік және валюта саясатын жүргізу қағидаттары мен механизмдерін үйлестіру туралы» баяндама жасады.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде Мемлекетаралық валюта комитетіне Қазақстан Республикасының өкілетті өкілдерін тағайындау бойынша мемлекетішілік рәсімдерді өткізу бойынша жұмыс жүргізді. «Мемлекетаралық валюта комитетіне Қазақстан Республикасының өкілетті өкілдерін тағайындау туралы» Үкіметтің № 997 қаулысының жобасы 2008 жылғы 3 қарашада қабылданды.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде Қазақстан және Беларусь, Молдова, Украина, Литва және Латвия арасындағы 1992-1993 жылдардағы сауда-экономикалық қарым-қатынастардың нәтижесінде туындаған борыштық міндеттемелерді реттеу мәселесі бойынша жұмыс жүргізді. Ұлттық Банктің өкілдері Қазақстан Республикасы мен Беларусь арасындағы (2008 жылғы қыркүйек, Астана қаласы), Қазақстан Республикасы мен Молдова арасындағы (2008 жылғы сәуір, Кишинев қаласы), Қазақстан Республикасы мен Украина арасындағы (2008 жылғы қараша, Астана қаласы), Қазақстан Республикасы мен Латвия арасындағы (2008 жылғы мамыр, Астана қаласы) және Қазақстан Республикасы мен Литва арасындағы (2008 жылғы тамыз, Паланга қаласы) үкіметаралық комиссиялардың отырыстарына және сарапшылардың кездесулеріне қатысты.

Ұлттық Банк 2008 жыл ішінде Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарын түгендеу жөніндегі ведомствоаралық комиссияның ұсынымдарына сәйкес қаржы-банк саласында Ұлттық Банк бұрын жасаған бірқатар халықаралық шарттың күші жойылды деп тану бойынша жұмыс жүргізді. Сонымен қатар, бірқатар халықаралық шартқа өзгерістер мен толықтырулар енгізу бойынша жұмыс жүргізілді.

7.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі

Ұлттық Банктің мемлекеттік орган ретінде Ұлттық Банктің негізгі мақсаты – баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге қол жеткізу бойынша қызметі туралы жұртшылықты хабардар ету, сондай-ақ Ұлттық Банктің мемлекеттің ақша-кредит саясатын әзірлеу және жүргізу, төлем жүйелерінің жұмысын қамтамасыз ету, валюталық реттеу мен бақылауды жүзеге асыру, республиканың қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз етуге жәрдем ету саласындағы ұсыныстарын, бастамаларын, қызметін жариялап көрсету мақсатында, Қазақстан Республикасы экономикасының қаржы секторында болып жатқан үдерістерді объективті түрде жариялап көрсету үшін Ұлттық Банк 2008 жылы әр түрлі бұқаралық ақпарат құралдарында (баспа басылымдарында, телевидениеде, радио бойынша; бұдан әрі – БАҚ) кең ауқымды ақпараттық-түсіндіру жұмысын жалғастырды.

Ұлттық Банк өз құзыреті шегінде кең аудитория үшін Ұлттық Банктің алдына қойылған міндеттерге және мақсаттарға қол жеткізу жолдарына және стратегиялық жоспарларда, Президенттің Қазақстан халқына жолдауларында, Үкіметтің бағдарламалық құжаттарында айқындалған басымдықтарды жүзеге асыруға қатысты мәселелер бойынша, сондай-ақ ағымдағы экономикалық жағдайдың ерекшеліктері және Ұлттық Банк қызметінің негізгі бағыттары туралы оң ақпарат дайындауды жүзеге асырды.

Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру жұмысы 2008 жылы мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылды.

Республикалық және шетелдік БАҚ-тардағы жарияланымдар. Ұлттық Банк 2008 жылы Ұлттық Банк қызметінің мәселелерін БАҚ-та жариялау мониторингі барысында Ұлттық Банк, оның филиалдары және еншілес ұйымдары аталған ақпарат материалдарының мынадай санын қадағалады: республикалық (орталық және аймақтық) және шетелдік БАҚ-та барлығы 5893 материал, оның ішінде: баспа басылымдарында – 3350, ақпарат агенттіктерінің таспаларында – 1230, электрондық БАҚ-та – 1133, интернет-сайттарда – 180.

Мемлекеттік тілде шығарылатын республикалық (орталық және аймақтық) БАҚ Ұлттық Банкке қатысты 838 материал шығарды.

2008 жылы Ұлттық Банкке республикалық және шетелдік БАҚ-тан 300-ден астам сұрату келіп түсті, оларға бөлімшелер жеткілікті түрде жауаптар дайындады.

Қазақстанның қаржы секторы мен банк жүйесі туралы материалдар орналастыратын Қазақстандық БАҚ-тың мониторингі барысында «БАҚ Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметі туралы» 267 күн сайынғы шолу және «БАҚ қаржы жүйесі туралы» 267 күн сайынғы шолу дайындалды, бұл уақтылы жауап қату және қажетті шешімдер қабылдау мақсатында Ұлттық Банк туралы ақпаратты қадағалауға мүмкіндік береді.

Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметінде орталық қоғамдық-саяси және іскерлік баспа БАҚ-ға ерекше орын беріледі, себебі олар Қазақстан Республикасында ақпарат таратудың ресми көзі болып табылады. Осы мақсаттар үшін Ұлттық Банк мемлекеттік және орыс тілдерінде «Ұлттық Банк хабарлайды, түсініктеме береді, түсіндіреді» арнайы беттерін жасауды ұсынды, 2008 жылы орталық қоғамдық-саяси және іскерлік БАҚ-та олардың шығарылуы жалғастырылды. Ұлттық Банк осы ақпарат алаңдарында халық үшін Ұлттық Банк қызметінің негізгі бағыттары және қаржы нарықтарының жұмысы жөніндегі мәселелерді түсіндіруін жалғастырды.

«Егемен Қазақстан» газетінде «Ұлттық Банк хабарлайды, түсініктеме береді, түсіндіреді» мемлекеттік тілде 2 бет, «Казахстанская правда» газетінде «Национальный Банк информирует, разъясняет, комментирует» орыс тілінде 8 бет жарияланды, оларда халыққа ақша-кредит саясатына, валюталық реттеуге, төлем жүйелеріне, ұлттық қорға, ипотекалық кредиттеуге, алтынвалюта резервтеріне, ақша айналысына, банкноталарды алуға және түпнұсқалығын анықтауға қатысты мәселелерді түсіндірді.

Басқарманың қаулыларына және Ұлттық Банк басшылығының нұсқауларына сәйкес «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Заң газеті», «Юридическая газета»,

«Бюллетень государственных закупок» республикалық газеттерінде Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілері, ресми хабарлар, мемлекеттік сатып алу туралы конкурстар туралы хабарландырулар жарияланды. Өткен кезеңде 100-ден астам хабар жарияланды.

Республикалық теле- және радиоарналармен жұмыс. Жүргізіліп жатқан экономикалық реформаларды түсіндіру және халықтың Қазақстан Республикасының қаржы жүйесіне сенімін нығайту, қаржы-экономикалық нарықтардағы жаңалықтар мен үрдістерді көрсету мақсатында 2008 жылғы қаңтардан бастап Ұлттық Банктің ток-шоу форматтағы, көрермендердің кең аудиториясына бағытталған апталық «Территория теңге» ақпараттық-талдау бағдарламасы шығады.

Бағдарлама ақпараттық-талдау болып табылады және қаржы-экономикалық нарықтардағы жаңалықтар мен үрдістерді жария етеді. Осы хабар қаржы секторын реформалау барысын жүйелі негізде жариялайды және елдің азаматтарына Мемлекет басшысының орта мерзімді кезеңге арналған мақсаттарға қол жеткізу бойынша жұмыстардың қалай жүріп жатқаны туралы хабарлайды.

Хабар мемлекеттік органдардың, Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің және Үкіметтің макроэкономикалық саясатты жетілдіру мәселелері бойынша синхронды және тиімді өзара іс-әрекетінің тұтас бейнесін көрсетеді.

Ұлттық Банктің «Территория теңге» телебағдарламасының негізгі қатысушылары, сарапшылары және комментаторлары Ұлттық Банк, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі, Қазақстан Қаржыгерлерінің қауымдастығы, екінші деңгейдегі банктер, Парламенттің депутаттары, Үкіметтің, Президент Әкімшілігінің өкілдері, реттеуші мемлекеттік органдардың ресми өкілдері, банктік, зейнетақы, сақтандыру компанияларының, бағалы қағаздар нарығының топ-менеджерлері болып табылады.

Есепті кезеңде хабар эфирге 52 рет шықты (апта сайынғы қайталаумен).

2008 жылғы қарашада Москвада өткен ХІ Еуразия телефорумында Ұлттық Банктің «Территория теңге» телебағдарламасы «Еуразияның озық экономикалық бағдарламасы» номинациясында ең озық телевизия жобасы ретінде танылды.

Ұлттық Банк халыққа ұлттық валюта банкноталарының – теңгенің қорғаныш элементтері туралы ақпаратты қол жетімді нысанда жеткізу мақсатында мемлекеттік және орыс тілдерінде арнайы ролик жасалды. Бейнематериалдар «Хабар» ТРК және «Қазақстан» ТРК тегін негізде орналастырылды. Ролик 2008 жылғы 16 – 26 сәуір аралығында «Қазақстан» ТРК эфирде орналастырылды және эфирге мемлекеттік және орыс тілдерінде 31 рет шықты. «Хабар» ТРК осы әлеуметтік ролик 2008 жылғы 18 – 29 сәуір аралығында эфирге мемлекеттік және орыс тілдерінде 48 рет шықты.

«Хабар» агенттігінің эфирінде шығатын «Рабочие деньги» телевизиялық жобаның бағдарламалары шеңберінде 2008 жылы сарапшылар ретінде Ұлттық Банктің жетекші мамандары қатысты.

Елдің аймақтық арналарында таратылатын «Экономический Казахстан» бағдарламасы шеңберінде, БАҚ-ты дамыту және қолдау жөніндегі «Inter News» халықаралық ұйымының қолдауымен Ұлттық Банк басшылығының елдің экономикасын тұрақтандыру, инфляция жөніндегі шараларға қатысты мәселелер бойынша қатысуы ұйымдастырылды.

Ақпарат агенттіктерімен және Интернет-порталдармен жұмыс. Ұлттық Банк «Интерфакс-Қазақстан», «Қазақпарат», «Kazakhstan-Today», «Рейтер», «Dow Jones Newswires», «Блумберг», «АКИpress» ақпарат агенттіктерімен белсенді жұмысты жалғастырды, Интернет-сайттармен жұмыс белсенді жүргізілуде.

Есепті кезеңде ақпарат агенттіктері Ұлттық Банк аталған 1230 материал, оның ішінде: «Қазақпарат» АА – 542 материал, «Interfax-Kazakhstan» АА – 319 материал, «Казахстан Сегодня» АА – 182 материал, «АКИpress» АА – 127 материал, «Блумберг» АА – 35, «Dow Jones Newswires» АА – 25 материал шығарды.

Интернет-сайттар 180 материал, оның ішінде: «Nomad» – 32, «Gazeta.kz» – 28, «Regnum» – 19, «Kaztag» – 27, «Wfin.kz» – 17, «КазахСтан» – 17, Profinance.kz – 12, «Trend.az» – 11, «Investfunds.kz» – 7, «Zona» – 6, «GazetaSNG.ru» – 4 материал шығарды.

Ақпараттық себептер бойынша Ұлттық Банк басшылығы көрсетілген агенттіктер үшін арнайы сұхбаттар берді және брифингтер ұйымдастырды.

Шетелдік БАҚ-пен жұмыс. Қазақстан Республикасының шетелдегі оң имиджін қалыптастыру, сондай-ақ ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарын және елдің қаржы жағдайын түсіндіру мақсатында «Institutional Investor» журналында Ұлттық Банктің қызметі туралы ақпараттық материалдар бар 4 арнайы бет орналастырылды.

2008 жылғы қыркүйекте журналда Ұлттық Банк Төрағасының «Kazakhstan's Monetary Policy Amid Global Financial Crisis» тақырыбындағы сұхбаты бар бет орналастырылды. Осы материалда әлемдік қаржы дағдарысы жағдайындағы Қазақстанның ақша-кредит саясаты туралы толық ақпарат бар. Журналдың осы саны ХВҚ/Дүниежүзілік Банктің 2008 жылғы қыркүйекте Вашингтон қаласында өткен жыл сайынғы жиналысына арналған. Сондай-ақ журналдың осы саны 18 қыркүйекте Нью-Йоркте өткен және Ұлттық Банктің Төрағасы жетекшілік еткен Қазақстанның делегациясы қатысқан «Kazakhstan Investment Forum: The Gateway to Investing in Central Asia» Бірінші инвестициялық форумға арналған тарату материалына кірді.

2008 жылы шетелдік БАҚ-та барлығы Ұлттық Банк аталған 178 материал жарияланды.

Шетелдік жетекші баспа компанияларымен хат алмасу нәтижесі бойынша сұхбаттар, кездесулер өткізілді, жазбаша жауаптар берілді.

БАҚ-қа арналған баспасөз конференциялары және брифингтер. Есепті кезеңде Ұлттық Банк 8 баспасөз конференциясын ұйымдастырды, Ұлттық Банк басшылығының БАҚ-қа арналған 4 баспасөз брифингіне қатысуы қамтамасыз етілді.

Есепті кезең ішінде Ұлттық Банктің ресми қайта қаржыландыру ставкасын белгілеу туралы; қаржы нарығындағы ағымдағы жағдай туралы; халықаралық резервтер және ақша базасы туралы; кредит нарығын дамытудың сапалық өлшемдері туралы; қаржы тұрақтылығы мәселелері бойынша дөңгелек үстел өткізу туралы, Ұлттық Банктің 2007 жылғы жылдық есебін мақұлдау туралы және басқа мәселелер туралы 37 баспасөз релизі таратылды.

Ұлттық Банктің баспа басылымдарын шығару. Шетелдік және республикалық мемлекеттік және қаржылық құрылымдарды ақша-кредит саясатының статистикалық деректері, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілері, талдама материалдар туралы хабардар ету мақсатында Ұлттық Банктің мерзімді ресми басылымдарын шығару жүзеге асырылды, оларды жариялау 2008 жылы жалғастырылды: Қазақстан Ұлттық Банкінің Хабаршысы, Вестник Национального Банка Казахстана, Статистикалық Бюллетень/Статистический Бюллетень, Statistical Bulletin, ҚР Төлем балансы, Платежный баланс и внешний долг Республики Казахстан, Экономикалық Шолу/Экономическое Обозрение, Инфляцияға шолу/Обзор инфляции, Inflation report, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде Қазақстанның қаржы тұрақтылығы туралы есеп, қазақ/орыс және ағылшын тілдерінде Ұлттық Банктің жылдық есебі, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілерінің жинақтары, Ұлттық Банктің нақты қызмет салаларындағы өкілеттіктері көрсетіле отырып, жеке кәсіпкерлік субъектілеріне арналған, мемлекеттік және орыс тілдеріндегі брошюра, «Ұлттық Банктің 15 жылдағы қызметі туралы» брошюра.

Аумақтық филиалдармен жұмыс. Ұлттық Банк аумақтық филиалдардың аймақтық БАҚ-пен жұмысына, оларға жұртшылықпен байланыс мәселелерінде жан-жақты көмек көрсетуге, Ұлттық Банктің бірыңғай ақпараттық саясатын жүргізуге көп назар аударады.

2008 жылы Ұлттық Банктің аумақтық филиалдары 1 953 хабар орналастыруды ұйымдастырды: оның ішінде баспасөзде жариялау 984, телевидениеде – 556, радиода – 269, жүргізілген PR-акциялар – 144.

Ұлттық валюта – теңгенің 15 жылдығына арналған іс-шаралар. Қазақстанның оң имиджін қалыптастыру және дамыту жөніндегі міндеттерді жүзеге асыру, Ұлттық Банктің ақпараттық-имидждік саясатын жүзеге асыру мақсатында мүдделі бөлімшелерімен бірлесіп теңгенің 15 жылдығына арналған іс-шаралар кешенін дайындау және жүзеге асыру ұйымдастырылды.

Ұлттық валюта – теңгенің 15 жылдығы қарсаңында Ұлттық Банк Ұлттық Банктің жаңа қызметкерлерінің Ұлттық Банктің бұрынғы Төрағаларымен кездесуін ұйымдастырды, олардың әрқайсысы әр түрлі жылдары Ұлттық Банктің төрағасы ретіндегі қызметі туралы әңгімеледі.

Теңгенің 15 жылдығына арналған, белгілерінің бірі Қазақстанның ұлттық валютасы болған жаңа Қазақстан мемлекеттілігінің қалыптасу кезеңдерін көрсететін деректі фильм жасалып, «Хабар» және «Қазақстан» республикалық телеарналарына орналастырылды.

Теңгенің мерейтойына арналып мынадай полиграфиялық өнім шығару ұйымдастырылды:

1) «Казахстанская правда» жалпы ұлттық газетімен бірлесіп «... И вся полифония финансов» кітабы жасалды, ол теңгенің 15 жылдығына арналып, өткен жылдардың елдің қаржы тарихы туралы баспа басылымдарын жариялау негізінде шығарылды, нәтижесінде газеттің жарияланымдары теңге енгізілгеннен кейін отандық және сол сияқты шетелдік сарапшылар дербес валютаның пайда болуымен ғана Қазақстанның тәуелсіздігінің нағыз объективті құбылыс болғанын мойындағанын тарихи аспектілермен растайды. Теңгенің енгізілуімен Қазақстан шын мәнінде тәуелсіз мемлекеттің барлық белгілері: елтаңбасы, байрағы, әнұраны, ұлттық валютасы бар егемен ел болды. Кітап (газет жарияланымдары бойынша жасалған жинақ) барлық оқиғаның қалай болғанын динамикамен қадағалауға, өткен жолды бір шолып шығуға мүмкіндік береді. Газет мақалаларының осы жинағы тек жаппай оқырманға ғана емес, сонымен қатар, бүгінгі күні мақтанышпен айтуға болатын жас мемлекетті құрған ата-аналарының істегені туралы оқу қызықты болатын жас ұрпаққа да қызықты болады;

2) «Ақша туралы ақиқат» («История денег») балаларға арналған кітап шығарылды. Төменгі мектеп жасындағы балалар үшін мемлекеттік және орыс тілдерінде Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы – теңгенің 15 жылдығына арналған «Ақша туралы ақиқат» («История денег») балаларға арналған кітапты жасау идеясы Ұлттық Банкке тиесілі. Тәуелсіздік жылдары ұлттық валюта – теңгенің жасалу тарихына арналған ешқандай басылым шығарылған жоқ. Көрсетілген кітаптың мақсаты кішкентай балалар үшін теңге туралы көзбен көріп түсінуге қолайлы нысандағы кітап болып табылады: ақша дегеніміз не, оның функциялары, міндеттері, даму тарихы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері туралы түсінік алу. Кітап балалардың жас ерекшеліктері ескеріле отырып, түрлі бояулармен дайындалған және олар үшін үлкен тәрбиелік-танымдық мәні бар. Оның мазмұны балалардың ой-өрісін кеңейту және Отан туралы түсінік алу және Қазақстанның әлемдегі орны туралы практикалық жаттығулармен, есептермен және қазақ әліпбиі бар плакатпен қызықтыру-ойын нысанында жазылған. «Ақша туралы ақиқат» («История денег») балаларға арналған кітапты Ұлттық Банк Алматы қаласындағы мектептерге сыйға берді.

3) «Теңгенің 15 жылдығына арналған каталог-таныстырылым» CD-диск, онда 15 жылғы кезеңде шығарылған барлық монеталар мен банкноталар берілген.

Ұлттық Банк мүдделі бөлімшелердің қатысуымен Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы – теңгенің 15 жылдығына арналған, 2008 жылғы 21 – 22 қарашада Алматы қаласында өткен халықаралық конференцияны (бұдан әрі – Конференция) дайындау және өткізу бойынша жұмысты ұйымдастырды.

Конференцияның басты мақсаты Қазақстан ақшасын дайындау, өндіру және шығаруға қатысқан және қатысып жүрген әріптестермен кездесу кезінде Қазақстан Республикасының

ұлттық валютасы – теңгенің 15 жылдағы қалыптасу және даму жолдарының қорытындыларын шығару болып табылады.

Конференция қатысушыларының баяндамаларында Қазақстан үшін алғашқы банкноталарды дайындау бойынша, жаңа қорғаныш деңгейлерін ендіре отырып теңгенің сыртқы бейнесін жетілдіру, Қазақстан банкноталары мен монеталарының меншік өндірісін ретке келтіру, қолма-қол ақша айналысы жүйесін қысқа мерзім ішінде іске қосу жұмысы бойынша әріптестермен бірлескен тиімді және табысты қызмет туралы айтылды. Сонымен қатар, Конференцияда Қазақстанның ұлттық валютасына, атап айтқанда монеталарына ерекше қызығушылық өзі үшін Қазақстанның тарихы мен дәстүрін ашатын шетелдік нумизматтарда пайда болғаны атап өтілді. Сондай-ақ Қазақстан монеталарының бірегей дизайны, олардың айрықша сапасы атап өтілді.

Ұлттық валюта – теңгенің 15 жылдығын ақпараттық қолдау мақсатында Ұлттық Банк басшылығы мен мамандарының сұхбаттары, сөз сөйлеулері ұйымдастырылды, БАҚ-қа материалдар жарияланды. Қазақстан БАҚ-ның мониторингі барысында Қазақстан Республикасының ұлттық валютасы – теңгенің 15 жылдығына арналған 60-тан астам хабар мен сюжеттер анықталып, талдау жасалды.

VIII. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУ

2008 жылы Ұлттық Банк қаржы ұйымдары мен арнайы қаржы компаниялары үшін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының (ХҚЕС) талаптарына сәйкес бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік мәселелері бойынша нормативтік құқықтық актілерді және әдістемелік ұсынымдарды бұдан әрі жетілдіру жөніндегі жұмысты жалғастырды.

Атап айтқанда, көрсетілген ұйымдардың валютаны айырбастаудың нарықтық бағамдарын қолдану тәртібін белгілейтін Ұлттық Банк Басқармасының 2008 жылғы 25 ақпандағы № 11 қаулысы қабылданды. Осы қаулыға сәйкес қаржы ұйымдары қаржылық есептіліктің шынайылығын арттыру және «Валюталардың айырбастау бағамдары өзгеруінің әсері» 21 ХҚЕС талаптарына сәйкес келуі мақсатында ағымдағы күні сауда-саттық қорытындылары бойынша қалыптасқан бағам бойынша қаржылық есептіліктегі активтер мен міндеттемелердің қалдықтарын күн сайын қайта есептеуді жүзеге асырады.

Оған қоса, жетілдіру және ХҚЕС талаптарына сәйкес келтіру мақсатында сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының және сақтандыру брокерлерінің, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың, бағалы қағаздар нарығына кәсіби қатысушылардың қаржылық есептілік нысандарына өзгерістер мен толықтырулар енгізілген болатын. Мәселен, бірінші санаттағы лицензиясы бар брокерлік ұйымдар берген ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді заемдар бойынша ақпаратты жария етуге қатысты (клиенттердің шоттарын номиналды ұстаушы ретінде жүргізу құқығымен) айналысқа шығарылған облигациялар және қайта сақтандыру бойынша комиссиялық кірістер бойынша баптар енгізілді.

Сонымен бірге, қаржы ұйымдарының жылдық аудиттелген қаржылық есептілікті жүйелі түрде беруді түрде кешіктіруіне байланысты еншілес ұйымдары бар банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар үшін оны ұсыну мерзімі есепті жылдан кейінгі жылдың 30 сәуіріне дейін ұзартылды.

Сонымен қатар Қазақстан Республикасының Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы заңнамасындағы өзгерістерге және ХҚЕС-ғы соңғы өзгерістерге сәйкес келтіру мақсатында сату үшін қолда бар немесе өтегенге дейін ұсталатын пайда немесе зиян арқылы әділ құны бойынша есептелетін санаттар қатарынан қаржы активтерін қайта жіктеуге қатысты Қазақстан Республикасы қаржы нарығының жекелеген субъектілері үшін

Бухгалтерлік есептің үлгі шот жоспарының жаңа редакциясы қабылданды және бухгалтерлік есепті жүргізу жөніндегі бес нұсқаулық қайта қаралды.

Мәселен, жаңа редакцияда арнайы қаржы компанияларының, Қазақстан Республикасы қаржы нарығының жекелеген субъектілерінің бухгалтерлік есепті, жинақтаушы зейнетақы қорлары (ЖЗҚ) жүзеге асыратын зейнетақы активтерімен операцияларды және сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары жүзеге асыратын «жалпы сақтандыру» және «өмірді сақтандыру» салаларында сақтандыру және қайта сақтандыру операцияларын жүргізу жөніндегі нұсқаулықтардың жаңа редакциясы қабылданды.

ХҚЕС-тың талаптарына сәйкес бухгалтерлік операцияларды шынайы көрсету, туынды қаржы құралдары бойынша шоттарды оңтайландыру, сондай-ақ секьюритизация, рамбурстау операцияларын көрсету мақсатында екінші деңгейдегі банктерде және ипотекалық ұйымдарда Бухгалтерлік есептің үлгі шоттары жоспарына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Оған қоса, сенімгерлік басқару операциялары бойынша шоттар «Бағалы қағаздар рыногы туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес келтірілді.

Сонымен бірге екінші деңгейдегі банктерде бухгалтерлік есепті жетілдіру және екінші деңгейдегі банктерде және ипотекалық ұйымдарда Бухгалтерлік есептің үлгі шоттары жоспарындағы өзгерістерге сәйкес келтіру мақсатында активтерді секьюритизациялау операцияларының бухгалтерлік есебі бойынша және екінші деңгейдегі банктердің өз акцияларымен, акцияларды орналастыру, акцияларды сатып алу, сатып алынған акцияларды қайта сату операцияларын көрсетуі бойынша ұсынымдар әзірленді.

2008 жылғы 1 қазаннан бастап Қормен қатысу шартын жасаған сақтандыру ұйымдары «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ -ның акционерлері болып табылады, Қордың бұдан былай Ұлттық Банктің еншілес ұйымы болып табылмайтындығына байланысты «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ-ның қаржылық есептілікті беру ережесінің күші жойылды деп танылды.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қаржы жүйесінің тұрақтылығы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңымен «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 30-бабының 5-тармағына енгізілген өзгерістерге сәйкес банктерге банк операцияларын жүргізуге лицензия беру кезінде бухгалтерлік есепті автоматтандыруға және бас бухгалтерлік кітапқа қойылатын талаптарға жауап беретін автоматтандырылған банк жүйесінің болуы туралы Ұлттық Банктің қорытындысы талап етіледі. Осыған байланысты Ұлттық Банктің бухгалтерлік есепті автоматтандыруға және бас бухгалтерлік кітапқа қойылатын талаптарға жауап беретін автоматтандырылған банк жүйесінің болуы туралы қорытындысын беру ережесі әзірленді.

Оған қоса, «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасы Заңының талаптарына сәйкес Ұлттық Банк елу және акцияларының (үлестерінің) одан көп пайызы немесе акцияларының бақылау пакеті Ұлттық Банкке тиесілі мемлекеттік кәсіпорындардың және заңды тұлғалардың қаржылық есептілігі нысандарын бұдан әрі жетілдіру жөніндегі жұмысты бұдан әрі жалғастырды. Мәселен, Ұлттық Банк ХҚЕС-қа сәйкес берілетін ақпараттың толықтығы мен шынайылығын қамтамасыз ету мақсатында Ұлттық Банктің еншілес ұйымдарының қаржылық есептілікті беру ережесіне өзгерістер мен толықтырулар енгізді.

2008 жылы Ұлттық Банк қосалқы бухгалтерлік есепті және Бас бухгалтерлік кітапты жүргізуді автоматтандыру жүйелеріне қойылатын талаптарды барлық қаржы ұйымдарының сақтауына бақылау жасауды жүзеге асыруын жалғастырды.

Мәселен, 6 ЖЗҚ-ы мен 31 сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарын қайта жоспарлы тексеру жүргізілді, оның ішінде 3 ЖЗҚ-ы мен 11 сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары Ұлттық Банктің бухгалтерлік есепті жүргізуді автоматтандыруға қатысты талаптарын толық орындады. Белгіленген талаптарды орындамаған ұйымдарды тексеру нәтижелері

туралы актілер тиісті ықпал ету шараларын қабылдау үшін Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне жіберілді.

Сондай-ақ 2008 жыл ішінде Ұлттық Банк ЖЗҚ-ның және сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының анықталған тәртіп бұзушылықтарды жою туралы есептерін, сондай-ақ аталған компаниялардың барлық жасалған операцияларды бухгалтерлік есепте көрсету тәртібін реттейтін ішкі құжаттарын қарау бойынша жұмыс жүргізді, қарау нәтижелері бойынша Ұлттық Банктің тоқсандық тексеру жоспары жасалды және тиісінше ескертулер мен ұсыныстар берілді.

Оған қоса, екінші деңгейдегі банктердің пайдаланылатын ақпараттық жүйенің жай-күйі, барлық жүргізілген өзгерістер туралы, оның ішінде 15 қаңтарға дейінгі мерзімде Ұлттық Банкке жыл сайын берілетін модульдерді жетілдіру мен ауыстыру туралы мәліметтерін жинақтау және талдау жүзеге асырылды. Банктер берген материалдар мен басқа құжаттарды талдау нәтижелері бойынша банктердің ақпараттық жүйелерін 2009 жылдың екінші жартысынан бастап тексеру жөнінде шешім қабылданды.

2008 жылы Азаматтық және Салық Кодекстеріне қаржы құралдары, туынды қаржы құралдары ұғымдары мен түрлерінің анықтамалары және туынды қаржы құралдарына салық салу тәртібі енгізілген болатын. Бұл түзетулер Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, қаржы ұйымдары өкілдерінің, Қазақстан салық төлеушілері қауымдастығының қатысуымен Ұлттық Банктің ішінде, сол сияқты тыс жұмыс істеген жұмыс топтарының шеңберінде Ұлттық Банктің көп жылғы күш-жігерінің нәтижесі болып табылатындығын атап өткен жөн.

Қосымша Ұлттық Банк Қазақстанда ислам банкингін енгізу шеңберінде «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ислам банктерін ұйымдастыру мен олардың қызметі және исламдық қаржыландыруды ұйымдастыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын әзірлеуге белсенді қатысты.

Қаржы ұйымдары үшін бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік бойынша нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу мен бекіту бойынша Ұлттық Банкке заң жүзінде бекітіліп берілген функциялар негізінде ислам өнімдерінің бухгалтерлік есебін жүргізу тәртібін көздейтін құжаттың жобасы дайындалып, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне қарауға жіберілді. Бұл жоба қазіргі кезде ислам банктері мен ислам арнайы қаржы компанияларының бухгалтерлік есепті жүргізуі жөніндегі нормативтік құқықтық актілерді әзірлеуі үшін пайдаланылады.

Қазіргі кезде Ұлттық Банк бөлімшелерінің және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, қаржы ұйымдарының қаржы, статистикалық және реттеуші есептілігі жөніндегі заңнаманы жетілдіру саласында келісілген, үйлестірілген іс-қимылдарын қамтамасыз етуге, сондай-ақ бухгалтерлік есепті автоматтандыруға қойылатын талаптарды жетілдіруге баса назар аударылып отыр. Осыған байланысты 2008 жылы Ұлттық Банк Төрағасының өкімімен тиісті Жұмыс тобы құрылды. Бұл Жұмыс тобының міндеті қаржы секторында туындаған проблемалық мәселелерді қарау және оларды шешу жолдарын қарастыру болып табылады. Мәселен, «Теменос» автоматтандырылған банктік ақпарат жүйесінде көзделген депозиттерге қызмет көрсету сызбасына байланысты «жинақ шоты» ұғымын алып тастау, қор нарығының жеткілікті дамымауы жағдайында жинақтаушы зейнетақы қорларының инвестициялық портфеліндегі қаржы құралдарын бағалау мәселелері және басқа проблемалық мәселелер қаралған болатын.

Қаржы ұйымдары қызметкерлерінің кәсіби деңгейін арттыру үшін Ұлттық Банк Алматы банктік оқу орталығы базасында ХҚЕС талаптарына сәйкес бухгалтерлік есепті жүргізу мен қаржылық есептілікті жасаудың барынша өзекті мәселелері бойынша сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарымен, жинақтаушы зейнетақы қорларымен және екінші деңгейдегі банктермен арнайы тренингтер (6 тренинг) өткізді.

Сондай-ақ Ұлттық Банк базасында Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің қызметкерлері үшін ХҚЕС бойынша тренинг ұйымдастырылды.

2008 жылы Ұлттық Банк қызметкерлері Тұрар Рысқұлов атындағы Қазақ Экономикалық Университетінің жанындағы МВА бағдарламасы бойынша Магистратурада «Қаржы талдаушысы», «Тәуекел-менеджер», «Актуарий» мамандықтары бойынша оқитын студенттер үшін «Қаржылық есеп» пәні бойынша оқытушылық қызмет жүргізді. Жүргізілген лекциялар мен семинарлар (90 сағат) шеңберінде бухгалтерлік есеп негіздері, шоттар жоспары, қаржылық есептілік және қаржы ұйымдары жасайтын негізгі операцияларды есепке алу әдістері көрсетілді.

ЕурАзЭҚ-на қатысушы мемлекеттер орталық (ұлттық) банктерінің қызметкерлерін оқыту саласындағы ынтымақтастық туралы келісім шеңберінде Беларусь, Ресей және Түрікменстан Орталық Банктерінің делегациялары үшін ХҚЕС-ты ендіруге және қолдануға қатысты Ұлттық Банктің тәжірибесімен таныстыру бойынша тағылымдама ұйымдастырылды. Оған қоса Түрікменстан Орталық Банкі үшін ХҚЕС-на көшу мәселелері бойынша алты күндік семинар өткізілді.

IX. АКТИВТЕРДІ СЕНІМГЕРЛІК БАСҚАРУ БОЙЫНША КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР

9.1. Ұлттық қорды басқару

Ұлттық қордың валюталық портфелінің 2008 жылдың 31 желтоқсанындағы жалпы нарықтық құны 27,4 млрд. долл. тең болды, оның ішінде тұрақтандыру портфелі – 10,5 млрд. долл. (38,21%) және жинақ портфелі - 16,9 млрд. долл. (61,79%). Ұлттық қор портфелінің құрамына кіретін бағалы қағаздардың және басқа да қаржы құралдарының нарықтық құны Ұлттық қордың BNY Mellon Asset Servicing B.V. кастодиан-банкінің деректеріне негізделген.

BNY Mellon Asset Servicing B.V. кастодиан-банкінің деректері бойынша 2008 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде функционалдық (базалық) валюта – долларда есептелген инвестициялық шығыс (жұмсалған және жұмсалмаған) пайда болды және ол 656 287,2 мың долларды құрады. BNY Mellon Asset Servicing B.V. кастодиан-банкінің деректері бойынша мәмілелерді жасауға жұмсалған шығындарды есепке ала отырып түзетілген инвестициялық шығыс осы кезеңде 660 661, 0 мың долл. болды.

Ұлттық қор активтерін басқару кезіндегі кірістілік. 2008 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде Ұлттық қордың кірістілігі (-)2,28% болды. Ұлттық қордың құрылуынан бастап 2008 жылғы 31 желтоқсан аралығында кірістілігі 44,43% болды, бұл жылдық көрсеткіште 4,96% құрайды. Кірістілікті есептеу Ұлттық қордың базалық валютасы – АҚШ долларында жүзеге асырылды (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 9.1.1-сурет).

Тұрақтандыру портфелінің 2008 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кірістілігі 2,40% болды, ал осы кезеңде эталондық портфельдің кірістілігі (Merrill Lynch 6-month US Treasury Bill Index) 3,58% құрады. Осылайша, тұрақтандыру портфелінің активтерін басқару нәтижесінде 2008 жылы 1,18% тең болатын теріс үстеме кірістілік алынды.

2008 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде жинақ портфелінің кірістілігі (-)4,58% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 2008 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде (-)5,37% болды. 2008 жылы жинақ портфелінің үстеме кірістілігі оң - (-) 0,79% болды (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 9.1.2-сурет).

Жинақ портфелі мандаттарының (қосалқы портфельдерінің) түрлері бойынша кірістілік көрсеткіштері 2008 жылы мынадай болып қалыптасты:

«Ауқымды облигациялар» мандаты бойынша - 7,89%;

«Активтерді ауқымды тактикалық бөлу» мандаты бойынша- (-)11,74%;

«Ауқымды акциялар» мандаты» бойынша - (-)40,36%.

(IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 2-қосымша, 9.1.3-сурет).

«Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару.

Мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқаруды Ұлттық Банк дербес те, инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар да (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады. 2008 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтері 93,81% болды, ал осы қосалқы портфель активтерінің қалған 6,19%-ы сыртқы басқаруда болды (ІХ бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 2-қосымша, 9.1.4-сурет).

2008 жылы облигациялардың қосалқы портфелін немесе жинақ портфелінің активтерін басқарудың кірістілігі «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша 7,89% болды. Осы қосалқы портфельдің эталондық портфелінің кірістілігі 7,98% болды. Сөйтіп, 2008 жылы осы мандат түрін басқару нәтижесінде алынған үстеме кірістілік (-) 0,09% құрады.

2008 жылы жинақ портфелінің «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқарудың нәтижелері бойынша сыртқы басқарудағы активтердің үстеме кірістілігі (-)0,03%-ға тең болды, Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы активтердің үстеме кірістілігі (-)0,10% құрады (ІХ бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша, 9.1.1-кесте).

«Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару. Жинақ портфелінің «Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқаруды Ұлттық Банк дербес те, инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар да (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады.

Бенчмарк кірістілігі (-)39,19% болғанда, осы мандат түрі бойынша активтерді басқарудың кірістілігі (-)40,36% болды. Осылайша, осы мандат түрі бойынша активтерді басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты теріс болды, үстеме кірістілік (-)1,17% болды. 2008 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша осы мандат түрі бойынша басқаруды 4 сыртқы басқарушы және Ұлттық Банк жүзеге асырды.

«Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару. Жинақ портфелінің «Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша активтерін басқаруды 2008 жыл ішінде инвестициялық басқару жөніндегі 2 халықаралық компания (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырды.

Бенчмарк кірістілігі (-)5,37% болғанда, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың кірістілігі (-)11,74% болды. Сөйтіп, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты теріс болды, үстеме кірістілік (-)6,37% болды.

Эталондық портфельдің кірістілігі 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығында облигациялар үшін 7,98%, ал акциялар үшін (-)39,19% болды (ІХ бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша, 9.1.2-кесте).

Ұлттық қордың активтерін сенімгерлік басқарудың тиімділігін арттыру мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының 2008 жылғы 22 тамыздағы № 65 қаулысымен Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 25 шілдедегі № 65 қаулысына өзгерістер енгізу туралы» 2007 жылғы 30 сәуірдегі № 49 қаулысымен енгізілген өзгерістерімен қоса алғанда «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесін бекіту туралы» 2006 жылғы 25 шілдедегі № 65 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Әлемдік қаржы нарықтарындағы жағдайдың нашарлауы жағдайында Ұлттық қордың активтерін сақтау және өтімділік деңгейін арттыру үшін Ұлттық қордың портфеліндегі рұқсат етілген қолма-қол ақшаның көлеміне шектеу алынып тасталды.

Ішкі валюта нарығының конъюнктурасын, сондай-ақ мақсатты және кепілдік берілген трансферттер шеңберінде аударуға арналған теңге қаражатын жинақтау қажеттілігін ескере

отырып, Ұлттық Банк Басқармасының 2008 жылғы 28 қарашадағы № 91 қаулысымен Ұлттық Банк Басқармасының «Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының активтерін конвертациялау және қайта конвертациялау ережесін бекіту туралы» 2007 жылғы 30 қарашадағы № 130 қаулысына өзгеріс енгізілді, осы қаулы Ұлттық қордың шотына теңгедегі түсімдерді айырбастауды белгіленбеген мерзімге кейінге қалдыруға мүмкіндік берді.

Қазақстан Республикасының экономикасын және қаржы жүйесін тұрақтандыру бағдарламасын жүзеге асыру шеңберінде Ұлттық қордан 2008 жылы мақсатты трансферттер арқылы «Самұрық-Қазына» әл-ауқат қорын капиталдандыру үшін 607,5 млрд. теңге бөлінді, бұл ретте қаражаттың 1,2 млрд. АҚШ доллары мөлшеріндегі бір бөлігі Ұлттық қордың валюталық портфелінен қайта айырбасталды.

9.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет

Ұлттық Банк 2008 жылы кастодиандық қызмет шеңберінде 2 клиентке - «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-на және «Қазақстан Даму Банкі» АҚ-на қызмет көрсетуді жалғастырды. 2008 жылғы қарашадан бастап 2008 жылғы 26 қыркүйектегі № 438ҰБ кастодиан шартына қол қойғаннан кейін «Kazyna Capital Management» АҚ-на қызмет көрсету басталды. 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Ұлттық Банкте кастодиандық сақтауда клиенттердің активтерінің жалпы сомасы өткен жылмен салыстырғанда 19,4% ұлғайып, 244,9 млрд. теңгеге жетті.

2008 жыл ішінде «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның кастодиандық шотына 42,0 млрд. теңге сомаға зейнетақы жарналары есепке алынды, басқа жинақтаушы зейнетақы қорларынан жасалған аударымдар 12,4 млрд. теңгені құрады, міндетті зейнетақы жарналарын уақтылы аудармағаны үшін өсімпұлдар 317,4 млн. теңге болды. Сонымен бірге, «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның кастодиандық шотынан 21,7 млрд. теңге сомаға жинақталған зейнетақы қаражатының төлемдері, басқа жинақтаушы зейнетақы қорларына және сақтандыру ұйымдарына жинақталған зейнетақы қаражатының аударымдары, табыс салығын ұстап қалу жүргізілді, қате сомаларды қайтару 526,7 млн. теңгені құрады.

2008 жылдың басында Ұлттық Банктің сенімгерлік басқаруында 8 клиент - «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ, «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ, «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ, «Экспорттық кредиттер мен инвестицияларды сақтандыру жөніндегі мемлекеттік сақтандыру корпорациясы» АҚ, «Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ, «Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» АҚ, «Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМК болды. 2008 жылғы маусымнан бастап 2008 жылғы 4 мамырдағы №150ҰБ Сенімгерлік басқару жөніндегі қызмет көрсетулерді мемлекеттік сатып алу туралы жасалған шартқа сәйкес «Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ-на сенімгерлік қызмет көрсету жүзеге асырыла бастады. Қыркүйектен бастап 2008 жылғы 8 қыркүйектегі №381ҰБ Сенімгерлік басқару жөніндегі қызмет көрсетулерді мемлекеттік сатып алу туралы жасалған шартқа сәйкес «Қазақстан Ұлттық Банкінің «Q-Vgo» Резервтік орталығы» АҚ-на сенімгерлік қызмет көрсету жүзеге асырылды. Клиенттердің 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша сенімгерлік басқарудағы активтерінің жалпы сомасы 2008 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 31,3% ұлғайып, 199,1 млрд.теңге болды.

2008 жылы Ұлттық Банктің брокерлік қызмет көрсетуінде 2 клиент – «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-ы, сондай-ақ 2008 жылғы тамыздан бастап 2008 жылғы 24 шілдедегі №286ҰБ Брокерлік қызмет көрсету туралы жасалған шартқа сәйкес «Kazyna Capital Management» АҚ-ы болды. 2009 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша брокерлік қызмет бойынша сатып алынған бағалы қағаздардың құны бір жыл ішінде 6 есе дерлік өсіп, 35,4 млрд.теңгені құрады.

Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету жөніндегі операцияларды есепке алу бойынша негізгі көрсеткіштер ІХ бөлімнің 9.2-бөлімшесіне 1-қосымшада көрсетілген.

Х. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ

10.1. Ұйымдық құрылым

Ұлттық Банктің құрылымы және жалпы штаттық саны (3580 адам) Президенттің «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ережесін және құрылымын бекіту туралы» 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығымен бекітілген.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Әкімшілік мемлекеттік қызметшілердің лауазымдарын оңтайландыру жөніндегі шаралар туралы» 2007 жылғы 28 желтоқсандағы № 501 Жарлығын іске асыру мақсатында Ұлттық Банк 2008 жылы құрылымды және штат кестесін оңтайландыру бойынша іс-шаралар жүргізді.

Президенттің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 527 және 2008 жылғы 20 тамыздағы № 647 Жарлықтары негізінде Ұлттық Банктің құрылымы дербес басқармамен (Тәуекел-менеджмент басқармасы) толықтырылды, сондай-ақ бір дербес бөлім дербес басқарма (Мемлекеттік құпияларды қорғау жөніндегі басқарма) болып қайта құрылды.

Қайта құруды ескере отырып Ұлттық Банктің ұйымдық құрылымына есепті кезеңнің соңында 11 департаменттен (бір департамент Астана қаласында) және 12 дербес басқармадан тұратын орталық аппарат, 18 филиал, шетелдегі 2 өкілдік (Ресей Федерациясындағы және Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Біріккен Корольдігіндегі) және 4 бағынысты ұйым (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.1.1-сурет) кірді.

Оған қоса, Ұлттық Банк «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ-ның және «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ-ның жалғыз құрылтайшысы (100,0% акциялар Ұлттық Банкке тиесілі) және «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ы (57,61%) және «Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ-ы (50%)* акционерлерінің бірі болып табылады.

«Акционерлік қоғамдар туралы» Заңға енгізілген өзгерістер мен толықтыруларды орындау үшін Ұлттық Банк «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ-ның 100% акциялары пакетін сатты. Осының нәтижесінде 2008 жылғы 1 қазаннан бастап 31 сақтандыру ұйымы-қатысушы «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ-ның акционерлері болып табылады.

10.2. Адам ресурстары саласындағы саясат

Ұлттық Банктің штаттық саны 2008 жылдың аяғында 2007 жылмен салыстырғанда айтарлықтай өзгерістерге ұшыраған жоқ. Акционерлік қоғамдар бойынша штаттық саны 17,7% ұлғайды, бұл негізінен 2007 жылғы қыркүйекте «Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ-ның құрылуына байланысты болды.

Ұлттық Банктің тізім бойынша саны 2008 жылдың аяғында 2007 жылмен салыстырғанда 2,5%, акционерлік қоғамдар бойынша 32,1% көбейді (Х бөлімнің 10.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.2.1-кесте).

Қазақстан Республикасы Президентінің «Әкімшілік мемлекеттік қызметшілердің лауазымдарын оңтайландыру жөніндегі шаралар туралы» 2007 жылғы 28 желтоқсандағы №

* Ұлттық Банктің қазіргі кездегі акцияларының үлесі (%-да):

«ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-да - 69,272% (2009 жылғы 28 қаңтардан бастап);

«Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ-да - 37,74% (2009 жылғы 1 қаңтардан бастап).

501 Жарлығына сәйкес 2008 жылы жаңа штат кестесі бойынша 251 қызметкер қызметке тағайындалды.

2008 жылдың аяғында 2007 жылмен салыстырғанда Ұлттық Банк бойынша кадр тұрақтамауы деңгейі 4,3 пайыздық тармаққа төмендеді және 12,4% құрады. Ұлттық Банктің орталық аппараты бойынша тұрақтамау деңгейі 9,1 пайыздық тармаққа төмендеп, 4,7% құрады. Филиалдар бойынша осы көрсеткіш 8 пайыздық тармаққа төмендеп, 8,3% құрады. Ұйымдар бойынша (РМК) тұрақтамау деңгейі 5,9 пайыздық тармаққа төмендеді және 10% құрады. Акционерлік қоғамдарда 2007 жылмен салыстырғанда тұрақтамау деңгейі 17,6 пайыздық тармаққа өскені байқалды және ол 42,1% құрады.

Ұлттық Банк бойынша қызметкерлердің білімі құрылымында ең үлкен үлес салмақты (62,7%-ды) жоғары білімі бар қызметкерлер құрады, арнаулы орта білімі бар қызметкерлер 16,3% және орта білімі бар қызметкерлер 21% құрады (бұл ретте орта білімі бар қызметкерлердің жалпы санының 60%-дан астамын жұмысшы мамандықтарының қызметкерлері құрады). Ұйымдар бойынша білім жөніндегі көрсеткіштер тиісінше 54,5%, 22,2%, 23,3%, акционерлік қоғамдар бойынша - 87%, 12,2%, 0,8% болды.

Қызметкерлердің құрамында әйелдердің үлес салмағы орталық аппаратта 69,9%, филиалдарда 59,4%, ұйымдарда 42,2%, акционерлік қоғамдарда 69,6% құрайды. Бұл ретте басшы әйелдердің үлес салмағы Ұлттық Банктің орталық аппараты мен филиалдары басшыларының жалпы санының 53,4% (жоғарғы топтағы басшылардың жалпы санының - 43,6%, орта топтағы басшылардың жалпы санының - 57,5%) құрайды.

Ұлттық Банктің адам ресурстары саласындағы саясаты тұрақты, сенімді кадр құрамын құруға бағытталған. 2007 жылдағы сияқты Ұлттық Банкте «он жылдан жиырма жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер Ұлттық Банктің анағұрлым тұрақты санаты болып табылады. Олардың үлес салмағы 29,8% құрайды, «бір жылдан үш жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер - 20%, «үш жылдан бес жылға дейін» - 14,5%, «бес жылдан он жылға дейін» - 16,7%, «жиырма жылдан астам» - 10,5%. «Бір жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер ең аз үлес салмақты (8,5%) құрайды.

2008 жылы Ұлттық Банк орталық аппаратының 32 бос әкімшілік мемлекеттік лауазымына, Ұлттық Банктің филиалдары мен ұйымдарында 6 бос номенклатуралық әкімшілік мемлекеттік лауазымына орналасуға 155 кандидаттың қатысуымен 5 конкурс өткізілді. Конкурстан 31 адам өтті, 18 адам Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің кадр резервіне есепке алынды.

Кәсіби деңгейін бағалау үшін Ұлттық Банктің 26 әкімшілік мемлекеттік қызметшісі аттестациядан өтті, оның қорытындысы бойынша 24 қызметкер атқарып отырған қызметіне сай деп танылды, орталық аппараттың 2 қызметкері жоғары санаттағы лауазымға орналасуға әкімшілік мемлекеттік қызметтің кадр резервіне енгізілді. Ұлттық Банк ұйымдарының 3 басшысы аттестациядан өткізілді, оның қорытындысы бойынша 2 басшы атқарып отырған қызметіне сай, 1 басшы қайта аттестациядан өткізілуге жатады деп танылды.

Кәсіби дамыту мақсатында Ұлттық Банктің базасында, Қазақстан Республикасының оқу орталықтарында, Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясында және басқа мемлекеттік органдарда, шетелдік орталық банктерде және халықаралық ұйымдарда, Қазақстан Республикасында ақпараттық теңсіздікті төмендету бағдарламасы шеңберінде қызметкерлерді оқыту жүзеге асырылды. Оқығандар саны: Ұлттық Банктегі семинарлар мен тағылымдамаларда - 629 (оның ішінде 152 - басқа ұйымдардың өкілдері); Қазақстан Республикасының оқу орталықтарында - 1130; ТМД аумағында және шетелде - 195 қызметкер.

Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамыту тұжырымдамасына сәйкес халықаралық қаржылық есептілік стандарттары мәселелері бойынша семинарлар ұйымдастырды, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, екінші деңгейдегі банктердің, Ұлттық талдамалық орталықтың өкілдері үшін RIA реттеушілік ықпалын бейімдеу және әдістерін ендіру әдістемесін талдау

жөніндегі жұмыс шеңберінде Regulatory Impact Analysis (RIA) мәселелері бойынша, Дойче Бундесбанк өкілдерінің қатысуымен монетарлық және қаржы тұрақтылығы бойынша, мемлекеттік сатып алу туралы жаңа заңнаманың және Ұлттық Банктің қызметі нормаларын түсіндіру бойынша практикалық семинар өткізілді. ЕурАзЭҚ қатысушы елдердің орталық банктерінің өкілдері үшін Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің лекторларының қатысуымен қаржылық қадағалау жөнінде семинар ұйымдастырылды және ХҚЕС мәселелері, валюталық бақылау және реттеу, макроэкономикалық процестердің үлгілерін жасау, қаржылық тұрақтылық, бухгалтерлік есеп бойынша 8 тағылымдама өткізілді.

2008 жылы 1 қызметкер Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясының магистратурасына «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы бойынша түсті.

2008 жылы Ұлттық Банк бірлескен қызмет туралы шарт шеңберінде Т. Рысқұлов атындағы Қазақ экономикалық университетінің MBA бағдарламасы бойынша магистратурамен (бұдан әрі - Магистратура) ынтымақтастықты жалғастырды.

2008-2009 оқу жылдары «қаржы талдаушысы», «қаржылық тәуекел-менеджер», «актуарий», «сақтандыру бизнесі», «қаржы» мамандықтары бойынша 39 тыңдаушы (күндізгі оқу нысаны), оның ішінде 30 (76,9%) өтеусіз негізде қабылданды.

2008 жылы магистранттардың бесінші шығарылымының түлектері оқу бітірді. Күндізгі бөлімнің 38 түлегінің (оның 10-ы үздік белгімен) Ұлттық Банкте - 7, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінде - 15, басқа ұйымдарда – 14 жұмысқа орналастырылды.

Ұлттық Банк орталық аппаратының бөлімшелерінде жоғары оқу орындарының 22 студенті, оның ішінде Магистратураның 13 магистранты кәсіби практикадан өтті.

Ұлттық Банк жариялаған атаулы стипендияны төлеу жөніндегі конкурстың имиджін көтеру және кейіннен жұмысқа орналастыру үшін болашағы бар кандидаттарды іріктеу мақсатында Ұлттық Банктің атаулы стипендиясын тағайындау ережесі жаңа редакцияда бекітілді. Конкурс туралы хабарландыру ресми баспасөз органдарында және Ұлттық Банктің Web-сайтында жарияланды. Үміткерлердің құжаттардың тек бір пакетін ұсынуына байланысты Конкурслық комиссия конкурс өткізілген жоқ деген шешім қабылдады.

Директорлар кеңесінің 2007 жылғы 19 шілдедегі № 145 қаулысымен бекітілген Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі Ұлттық Банктің 2007- 2008 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарына сәйкес 2008 жылы Ұлттық Банк жүйесінде мемлекеттік тілді ендіру мен дамыту бойынша жұмыс жүргізілді.

Мемлекеттік тілді білмейтін, сондай-ақ білімін жетілдіру үшін одан әрі оқуға ниет білдірген қызметкерлер үшін мемлекеттік тілді білудің тиісті деңгейлері бойынша мемлекеттік тілге оқыту бойынша курстар ұйымдастырылды. Есепті кезеңде курстарда 369 қызметкер (олардың ішінде: орталық аппараттың 112 қызметкері және филиалдың 257 қызметкері) оқыды. Әр кезең аяқталған соң Ұлттық Банктің басшылығына курстарда мемлекеттік тілді оқыту тиімділігі туралы ақпарат берілді.

Бөлімше қызметкерлерінің мемлекеттік тілде жекелеген құжаттарды өздігінен дайындауы бойынша жұмыс жалғастырылуда, Ұлттық Банк актілерінің, шешімдерінің және өзге де құжаттарының үлгі нысандарын мемлекеттік тілде дайындау жөніндегі тұрақты жұмыс істейтін комиссияның жұмысы ұйымдастырылды, есепті кезеңде 47 үлгі нысандар бекітілді және жұмыс істеу үшін берілді.

Ұлттық Банктің бес филиалында мемлекеттік тілді ендіру бойынша жұмыстың ұйымдастырылуын тексеру жүзеге асырылды, олардың қорытындысы бойынша филиалдардың басшыларына тиісті ұсынымдар дайындалды. Біліктілікті арттыру мақсатында филиалдардың 17 аудармашысы үшін тағылымдама ұйымдастырылды.

Ұлттық Банктің орталық аппараты және филиалдары қызметкерлерінің – жергілікті емес ұлт өкілдерінің арасында Қазақстан халықтары тілдерінің күніне арналған мемлекеттік тілді білу бойынша «Менің Қазақстаным» атты конкурс өткізілді. Конкурстың қорытындысы бойынша жеңімпаздар мақтау қағаздарымен және ескерткіш сыйлықтармен марапатталды.

«Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі 2007- 2008 жылдарға арналған іс-шаралар жоспар туралы» Үкіметтің 2007 жылғы 14 ақпандағы № 108 қаулысы шеңберінде Мәдениет және ақпарат министрлігіне Ұлттық Банктің 2008 жылдың 1 және 2-ші жартыжылдықтардағы жиынтық есебі жіберілді.

Қызметкерлерді мотивациялау. Қызметкерлерді әлеуметтік қорғауды одан әрі қамтамасыз ету мақсатында қызметкерлерді ауырған жағдайда және жазатайым жағдайлардан сақтандыру жұмысы жалғастырылды.

2008 жылы сақтандыру шеңберінде ауырған жағдайда сақтандыру бойынша сақтандырылған қызметкерлер саны тізімдік санының 93%, жазатайым жағдайлардан сақтандыру бойынша – 90% астам құрады.

2008 жылы Ұлттық Банктің қызметкерлері Президенттің 2008 жылғы 5 желтоқсандағы № 708 Жарлығымен мемлекеттік наградалармен марапатталды: «Парасат» орденімен - 2 адам, «Құрмет» орденімен - 2 адам, «Ерен еңбегі үшін» медалімен - 8 адам, Қазақстан Республикасының Құрмет грамотасымен - 5 адам, «Астананың 10 жылдығы» мерейтойлық медалімен 23 адам марапатталды.

Оған қоса, Ұлттық Банктің 40 қызметкеріне «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің еңбек сіңірген қызметкері» төс белгісі және 45 қызметкерге Ұлттық Банк Төрағасының алғыс хаты берілді.

2008 жылы саны 2009 жылғы 1 қаңтарда 916 адам немесе Ұлттық Банк қызметкерлерінің тізімдегі санына шаққанда 36% асатын Ұлттық Банк жүйесінің бұрынғы қызметкерлерін - жұмыс істемейтін зейнеткерлерді әлеуметтік қолдау жүзеге асырылды. 2008 жылы оларға жалпы сомасы 35,0 млн. теңгеге қайырымдылық көмек көрсетілді.

Қызметкерлерді материалдық емес ынталандыру, оның ішінде жылдық жұмыс қорытындылары бойынша ең үздік филиалдарды анықтау мақсатында филиалдардың рейтингін анықтау бойынша жұмыс жүргізілді. 2007 жылдың қорытындылары бойынша Ұлттық Банктің Шығыс Қазақстан, Орталық және Ақтөбе филиалдары ең үздік деп танылды және олар грамоталармен әрі естелік сыйлықтармен марапатталды.

10.3. Ақпарат технологияларын дамыту

Жобалау және зерттеу жұмыстары. 2008 жылы жобалау жұмыстары 28 жоба бойынша жүргізілді. Есепті кезеңде жүргізілген жұмыстан 18 жоба бойынша жұмыс аяқталды, олардың ішінде 16 жоба өндірістік пайдалануға енгізілді, қалған 10 жоба бойынша жұмыс 2009 жылы жалғастырылады. Ақпарат технологиясы бөлімшесі программистерінің күшімен 15 тапсырма бойынша бағдарламалық қамтамасыз етуді өздігінен әзірлеу/пысықтау орындалды.

Жобалау жұмыстары мынадай негізгі бағыттар бойынша жүргізілді:

1. Ұлттық Банк бөлімшелерінің өтінімдері бойынша функционалдық мүмкіндіктерді жетілдіру мақсатында қолданыстағы автоматтандырылған ақпараттық шағын жүйелерді (бұдан әрі-ААШЖ) пысықтау бойынша жұмыс жүргізілді.

2. Ұлттық Банктің филиалдарында шарттарды есепке алуды және жүргізуді автоматтандыру мақсатында филиалдарда шарттардың орындалу мониторингінің шағын жүйелерін дамыту және өндіріске қосу бойынша жұмыс жүргізілді.

3. ААШЖ бағдарламалық қамтамасыз етуді клиенттердің банк шоттары нөмірінің бірыңғай құрылымына көшуге дайындау мақсатында тиісті ААШЖ-ны пысықтау жүзеге асырылды.

4. Филиалдар ресімдеген мәмілелер паспорттары және тәртіп бұзушылық туралы ақпаратпен алмасуға қатысты Ұлттық Банктің орталық аппараты мен филиалдары арасында экспорттық-импорттық валюталық бақылау бойынша ақпаратпен автоматтандырылған алмасуды қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасында экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинау мен талдау шағын жүйелерін өндірістік пайдалануға ендіру жөнінде жұмыс жүргізілді.

5. Пысықталған шағын жүйелер - дерек көздерінен автоматтандырылған сақтау орындарына деректерді іске қосу үшін тиісті ААШЖ-ны пысықтау жүргізілді.

6. Қазақстан Республикасының төлем жүйелерінде мемлекеттік тілді қолдауды қамтамасыз ету мақсатында ҚР СТ 1048-2002 стандартына негізделген мемлекеттік тілді қолдаумен кодтық беттерді пайдалануға көшуге қатысты қолданыстағы ААШЖ-ны пысықтау мен ендіру жөніндегі жұмыс жүргізілді.

7. Тілдерді қолдану мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі Ұлттық Банктің Іс-шаралар жоспарында белгіленген міндеттерді орындау үшін үш ААШЖ-тың анықтамалықтарын, шығыс нысандарын және интерфейстерін мемлекеттік тілге көшіру жөніндегі жұмыс жүргізілді.

8. Қаржы құралдарын және қаржы нарығын талдауды, қарсы әріптестердің және бағалы қағаздар эмитенттерінің кредиттік тәуекелін талдауды автоматтандыру мақсатында Монетарлық операциялар департаменті үшін активтерді басқару және талдау, тәуекелдердің менеджменті үшін бағдарламалық қамтамасыз ету сатып алынды және оны ендіру жұмысы жүргізілді.

9. Help Desk пайдаланушыларын қолдау қызметін автоматтандыру мақсатында HP OpenView SM 7.0 бағдарламалық қамтамасыз етуі сатып алынды және оны ендіру бойынша жұмыс жүргізілді.

10. Директорлар кеңесінің 2008 жылғы 19 тамыздағы № 152 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі веб-сайтының жұмыс істеуі мен дамуының 2008-2012 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын орындау мақсатында Ұлттық Банктің веб-сайтының сыртқы бейнесін өзгертуге қатысты қолданыстағы веб-сайтты пысықтау, пайдаланушылармен кері байланысты жетілдіру және мемлекеттік сатып алу жөніндегі конкурстық құжаттамаларды жариялау Модулін жетілдіру жүзеге асырылды, сондай-ақ Ұлттық Банк веб-сайтының Портал платформасына көшуі жөніндегі жұмыс жүргізілді.

11. Үкіметтің 2007 жылғы 30 қарашадағы № 1155-1 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2008-2010 жылдарға арналған «электрондық үкіметін» дамыту бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының 3-2-тармағын орындау мақсатында Ұлттық Банкті Бірыңғай қорғалған тасымалдау жүйесіне (БТЖ) және Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарының электрондық құжат айналымының бірыңғай жүйесіне (ЭҚАБЖ) қосу мүмкіндігін пысықтау жөнінде жұмыс жүргізілді. ЭҚАБЖ-мен бірігу үшін Ұлттық Банктің ішкі құжат айналымы шағын жүйесін дамыту жөніндегі талаптарды қалыптастыру мақсатында тексеру жүргізілді және Ұлттық Банкті ЭҚАБЖ-ға қосу жөнінде консультациялық қызметтер алынды.

12. Сыртқы қарсы әріптестермен және Қазақстан Республикасының екінші деңгейдегі банктерімен операциялар бойынша кредиттік тәуекел лимиттерін белгілеу мен есептеу әдістемесін автоматтандыру мақсатында Ақпарат технологиясы департаментінің күшімен Монетарлық операциялар департаментінің автоматтандыру объектісін тексеру жүргізілді және тексеру туралы есеп келісілді және бекітілді.

13. Ұлттық Банк мұражайының қызметін автоматтандыру мақсатында дайын шешімдерді зерделеу жөніндегі жұмыс жүргізілді. ЮНЕСКО-ның қолдауымен шығарылған және мұражайлық қорлар деректерінің базасын құруға арнайы бағытталған «Мұражай танушы» бағдарламалық қамтамасыз етуі орнатылды, ол бойынша оқыту ұйымдастырылды және сынақтан өткізілді.

14. Қаржы тұрақтылығы басқармасының қызметін автоматтандыру мақсатында жаңа ААШЖ-ны құру үшін талаптарды қалыптастыру мақсатында автоматтандыру объектісін тексеру жөнінде жұмыс жүргізілді.

Ақпараттық технологияларды дамыту және стандарттау. 2008 жылы Директорлар кеңесінің қаулысымен «Ұлттық Банктің 2008-2010 жылдарға арналған ақпараттық технологияларын дамыту стратегиясы» бекітілді, сондай-ақ көрсетілген Стратегияны іске асыру жоспары әзірленді және бекітілді.

Ұлттық Банктің ақпараттық технологиялары бойынша нормативтік базасын дамыту жөніндегі жұмыс жүргізілді.

Ақпарат технологиясы департаментінің сапа менеджменті жүйесін (бұдан әрі - СМЖ) қолдау үшін СМЖ-нің ішкі аудиті жүргізілді. TUV CERT әдістемесі бойынша жүргізілген қайта сертификатталған аудит сапа менеджменті жүйесінің ISO 9001-2000 стандартының талаптарына сәйкестігін растады. Сертификатты TUV Rheinland InterCert сертификациялау жөніндегі орган берді. СМЖ құжаттамасына өзгерістер енгізу жөнінде жұмыс жүргізілуде.

Қолданылып жүрген ақпараттық жүйелерге қызмет көрсету және қолдау. Ұлттық Банктің бөлімшелерінде және филиалдарында пайдаланылатын 47 тапсырмаға және интеграцияланған автоматтандырылған ақпараттық жүйенің шағын жүйелеріне қызмет көрсету мен басқару бойынша жұмыстар жүргізілді. Іркіліссіз және пайдаланушылар тарапынан ескертусіз қаржы жылын аяқтау бойынша жұмыс жүргізілді. Пайдаланушылардың жұмысын жақсарту үшін консультативтік және практикалық көмек көрсетілді, есептер әзірленді және түрлендірілді.

Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 2008 жылғы 3 маусымдағы № 135-П бұйрығымен бекітілген Қызметкерлердің жалақысын есептеудің бірыңғай ережесін қолдану жөніндегі әдістемелік ұсынымдарға сәйкес көтеру коэффициентін қолдана отырып орташа жалақыны есептеу тәртібін өзгертуге қатысты ААШЖ-ны пысықтау орындалды.

Қаржылық қадағалау басқармасының қызметкерлері үшін есептілікті алу, талдау және қалыптастыру үшін Қаржылық қадағалау агенттігінің деректер базасына қашықтықтан кіру ұйымдастырылды.

Қолданылып жүрген ақпараттық жүйелерді басқару және пайдалану. Есепті күні 2007 жылғы 3 284 бірлік компьютер жабдығына қарағанда 3 379 бірлік пайдаланылуда және қызмет көрсетілуде, оның ішінде: серверлер - 152, дербес компьютер - 2 138, қолға алып жүретін компьютер - 112, лазерлік принтер - 837, «Genicom» жоғары жылдамдықтағы принтер - 26 және сканер - 114. Оған қоса, байланыс құралдары: автоматты телефон станциялары - 20, факсимильді аппараттар - 164.

Серверлерді, тармақталған кабель желісінің активті жабдығын, деректер базасын және почта жүйелерін жұмыс жағдайында ұстау, ЭЕМ залының қосымшалар кешені бойынша ақпаратты шешу және беру қамтамасыз етілді. Ұлттық Банктің орталық аппараты бөлімшелерінің және оның филиалдарының компьютер жабдығына техникалық қызмет көрсету және жүйелік қызмет көрсету бойынша жұмыстар орындалды, сондай-ақ есептеу техникасына және байланыс құралдарына ағымдағы жөндеу жұмыстары жүргізілді.

Басқару сапасын жақсартуға, Ұлттық Банктің ақпараттық жүйелерін пайдаланушылардың өсіп отырған қажеттіліктерін ақпарат технологияларының ағымдағы жағдайына сәйкес барынша қанағаттандыруға, сенімділік, өнімділік, қауіпсіздік саласында анықталған кемшіліктерді жоюға бағытталған қызметтің әр түрлі бағыттарын дамыту және түрлендіру жөніндегі жұмыстар қатар жүргізілді.

Қолданылып жүрген ақпараттық жүйелерді резервтеу және пайдалану жүзеге асырылды. Негізгі өндеу орталығынан қашық аумақта орналасқан Ұлттық Банктің Резервтік есептеу орталығының жұмыс істеуі қамтамасыз етілді. Аса маңызды шағын жүйелер бойынша ақпаратты резервтеу нақты уақыт режимінде, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық құжаттарында белгіленген технологиялық тәртіпке сәйкес жүзеге асырылды.

Техникалық инфрақұрылымды жетілдіру. Ұлттық Банктің орталық аппаратында және филиалдарында нақты және моральдық тұрғыдан ескірген техникалық құралдарды жаңа компьютерлерге ауыстыруға байланысты оларды пайдаланудан шығару жөнінде жұмыс жүргізілуде. Осы мақсатта есепті жылы 34 сервер, 285 дербес компьютер, 15 қолға алып жүретін компьютер сатып алынды. Ұлттық Банктің корпоративтік телефон желісін бірегейлендіру мақсатында 1 «Алкатель» басқару өндірістік телефон станциясы сатып алынды.

Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарымен «IP-VPN» хаттамасы бойынша ақпаратпен алмасу бойынша көлемді жылдамдату және көтеру мақсатында байланыс арнасының өткізу қабілеттілігі 2 есе (512 Кбит дейін) ұлғайтылды.

Темenos T24 банктік ақпараттық жүйесін ендіру. Банк операцияларын автоматтандыру және бухгалтерлік есепті ұйымдастырудың мемориалдық-ордерлік жүйесінен журнал-ордерлік (sub ledge) жүйесіне көшу Ұлттық Банктің бухгалтерлік есебін реформалаудың соңғы кезеңі болып табылады. Осы кезеңді іске асыру T24 ендіру жөніндегі жобаны іске қосу кезінен бастап 2006 жылы басталды, аяқталуы 2009 жылдың I жартыжылдығында жоспарланып отыр.

2008 жылы жүйені банк қызметі бойынша өндірістік пайдалануға қосуға дайындық жүргізілді. Сондай-ақ Ұлттық Банктің әкімшілік-шаруашылық қызметі бойынша жекелеген операцияларын есепке алуды қамтамасыз ету үшін, оның ішінде бюджеттің орындалуын бақылауға қатысты (бұдан әрі - «Әкімшілік-шаруашылық қызметі» модулі) T24 жүйесін пысықтау жүргізілді. Жүйені 2008 жылғы 10 қарашада пайдалануға қосу белгіленді.

Ұлттық Банктің орталық аппараты мен облыстық филиалдарының эмиссиялық-кассалық операциялар бойынша жұмысын қамтамасыз ету үшін 2008 жылғы 30 маусымнан бастап жүйенің өзегі (қауіпсіздікті басқару жүйесі, тұрақты деректердің анықтамалығы, қаржылық есеп), «Эмиссиялық-кассалық операциялар» және «Шоттар» модульдері мерзімінен бұрын өндірістік пайдалануға енгізілді.

2008 жылғы 5 тамыздан бастап сонымен қатар Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін шетелдік валютада және қымбат металдарда орналастырылған депозиттер бойынша «Банкаралық депозиттер», «Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары» модульдері және «Reuters» және «SWIFT» жүйелерімен интерфейстер мерзімінен бұрын пайдаланылуға енгізілді.

2008 жылғы 6 қазаннан бастап сыртқы нарықта «FOREX қолма-қол емес валюталық-айырбастау операциялары» модулі пайдалануға енгізілді.

2008 жылғы қазанда 2009 жылға жоспарланған T24 жүйесін банк шоты нөмірінің бірыңғай құрылымына көшуге дайындық аяқталды.

Жүйені ендіру кестесіне сәйкес 2008 жылғы 10 қарашадан бастап T24 мына модульдері: «Ақша аударымдары», «Тазартылған қымбат металдарды сатып алу/сату», «Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарымен операциялар», «Бағалы қағаздармен операциялар», «РЕПО/кері РЕПО операциялары», сондай-ақ бұрын пайдалануға ендірілген модульдер «Эмиссиялық-кассалық операциялар», «FOREX қолма-қол емес валюталық-айырбастау операциялары» және «Банкаралық депозиттер» бойынша ұлттық валютада есеп айырысуды қоса, теңгемен барлық операциялар өндірістік пайдалануға енгізілді. Оған қоса: «Қазақстан Республикасының төлем жүйесі», «Банкаралық ақша аудару жүйесін басқарудың шағын жүйесі», «Электрондық аукцион», «Қызметкерлерді басқару», «Тазартылған және тазартылмаған қымбат металдарды, асыл тастарды және олардан жасалған бұйымдарды КО және ҚСО-да есепке алу» және «Қазақстан қор биржасының сауда жүйесі» жүйелерімен интерфейстер пайдалануға енгізілді.

«Ақша аударымдары» модулін ендіру шеңберінде Ұлттық Банктің бірыңғай банктік сәйкестендіру кодына көшу жүргізілді.

2008 жылғы 1 желтоқсаннан бастап «Заемдарды беру жөніндегі операциялар» және «Мерзімі өткен берешек» модульдері өндірістік пайдалануға енгізілді.

Т24 жүйесінде мемлекеттік тілді қолдау, Қазақстан Республикасының төлем жүйелерінде ҚР СТ 1048-2002 стандартына негізделген мемлекеттік тілді қолдаумен кодтық беттерді пайдалануға көшуді қоса, қамтамасыз етілді.

Т24-те 2008 жылғы қаржы жылын аяқтау жөніндегі жұмысты жүргізу қамтамасыз етілді.

Жүйенің қалған функционалын, атап айтқанда: «Әкімшілік-шаруашылық қызмет», «Вексельдермен операциялар», «IRS операциялары – Пайыздық СВОП», «FRA операциялары – Болашақ пайыздық ставка туралы келісім», «Халықаралық Қаржы Ұйымдарының заемдарымен операциялар», «Деривативтер – фьючерстер, опциондар», «Сенімгерлік-брокерлік және кастодиандық қызмет көрсету», «Ностро шоттарын салыстырып тексеру» модульдерін ендіру, шетел валютасында аударуға байланысты шоттар (ностро, лоро, клиенттердің шоттары) бойынша операциялар, сондай-ақ «Лимиттер» модулін толық ретке келтіру 2009 жылғы 1 жартыжылдыққа ауыстырылды.

2009 жылғы 5 қаңтардан бастап «Әкімшілік-шаруашылық қызмет» модулі өндірістік пайдалануға енгізілді.

10.4. Ішкі аудит

2008 жылы Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 24 желтоқсандағы № 153 қаулысымен бекітілген 2008 жылға арналған Тексеру жоспарына сәйкес 34 аудиторлық тексеру жүргізілді. Оған қоса Ұлттық Банк басшылығының тапсырмасы бойынша жоспардан тыс 4 тексеру жүргізілді. Аудиторлық тексерудің нәтижелері бойынша Ұлттық Банктің бөлімшелеріне ішкі бақылау жүйесін жақсарту бойынша 136 ұсыным берілді, оның ішінде 26 ұсыным нормативтік құқықтық актілерді жетілдіруге бағытталды. Жүргізілген аудиторлық тексерудің басым бөлігі бойынша ішкі бақылау жүйесі жеткілікті деп бағаланды.

2008 жылы ішкі бақылау жүйесін жақсарту мақсатында Ұлттық Банкте Ішкі аудит сапасына кепілдік беру және арттыру бағдарламасы әзірленді.

Ішкі аудит департаменті қызметінің сапасына ішкі және сыртқы бағалау жүргізілді. Сапаны сыртқы бағалауды Ішкі аудиторлар институтының Халықаралық Стандарттарына сәйкес Бельгия Банкінің сертификатталған маманы жүргізді. Алынған қорытындылар бойынша Департамент қызметі Ішкі аудиторлар институтының Стандарттарына және Этика Кодексіне «Ішінара сәйкес» келеді.

Ұлттық Банк Директорлар кеңесінің «Қазақстан Ұлттық Банкінің орталық аппараты бөлімшелерінің құрылымын бекіту туралы» 2008 жылғы 19 тамыздағы № 145 қаулысына сәйкес Департамент құрылымында кейбір өзгерістер болды: Тәуекел-менеджмент басқармасы дербес бөлімше болып бөлінді және Ішкі аудит мониторингі және методологиясы басқармасы құрылды.

10.5. Қаржы-шаруашылық қызмет (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.1-кесте).

2008 жылы Ұлттық Банк 30 197,0 млн. теңге сомада таза пайда алды, ал 2007 жылғы қызметінің нәтижесі 37 245,6 млн. теңге сомадағы таза пайда болды.

Есепті кезеңде Ұлттық Банктің кірісі 68 017,9 млн. теңгені құрады және 20 252,2 млн. теңгеге (22,9%) азайды, шығындар 37 820,9 млн. теңгеге жетіп, 13 203,6 млн. теңгеге (25,9%) азайды.

Ұлттық Банк еншілес ұйымдарының пайдасы 3 855,5 млн. теңгені (РМК – 967,9 млн. теңге, АҚ – 2 887,6 млн. теңге) құрады.

Ұлттық Банктің шоғырландырылған таза пайдасы (еншілес ұйымдарды ескере отырып) 34 052,5 млн. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің *монетарлық қызметі бойынша* (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.2-кесте) 2008 жылы сыртқы және ішкі нарықтардағы операциялардың

нәтижесінде нетто-кіріс 5 438,7 млн. теңгеге (11,1%) төмендеп, 43 339,9 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты.

Сыртқы нарықтағы операциялар бойынша нетто-кірістер валюта портфелі бойынша нетто-кірістердің 20 478,3 млн. теңгеге (23,5%) азаюы нәтижесінде 19 894,6 млн. теңгеге (22,8%) азайып, 67 183,1 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқару мынадай көрсеткіштермен сипатталады:

- алтын портфелі бойынша нетто-кірістер 566,4 млн. теңгеге (3,8 есе) өсті және алтын бағасының өсуіне байланысты 418,4 млн. теңгені құрады;

- валюта портфелі бойынша нетто-кірістер 20 478,3 млн. теңгеге (23,5%) төмендеп, 66 782,1 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты, оның ішінде ішкі басқарудағы нетто-кірістер 20 536,1 млн. теңгеге (23,5%) азайып, 66 796,5 млн. теңгені құрады, сыртқы басқарудағы нетто-шығындар 57,8 млн. теңгеге (80,1%) төмендеп, 14,4 млн. теңгені құрады.

Ішкі нарықтағы операциялар бойынша нетто-шығындар 15 081,6 млн. теңгеге (38,8%) төмендеп, 23 783,0 млн. теңгені құрады.

Мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар бойынша нетто-шығындар 16 261,9 млн. теңгеге (51,4%) азайды және 15 369,6 млн. теңгені құрады.

Үкіметтің депозиттері бойынша шығындар 101,9 млн. теңгеге (34,8%) қысқарды, бұл орналастырылатын депозиттер көлемінің азаюына байланысты.

Ішкі қаржы жүйесімен операциялар бойынша шығындар көлемі депозиттік орналастыру ставкасының 4,5%-дан 5,4%-ға ұлғаюына байланысты 8 219,2 млн. теңгеге (18,5%) дейін өсті.

Есепті кезеңде банктерге және жеке тұлғаларға берілген заемдар бойынша провизиялар құрылды және жойылды, соның нәтижесінде нетто-шығындар 2,9 млн. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің **монетарлық емес қызметі бойынша** (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 2-қосымша, 10.5.3-кесте) 2008 жылғы кірістері 207,9 млн. теңгеге (33,2%) ұлғайып, 834,8 млн. теңгені құрады, шығындар 1 817,8 млн. теңгеге (14,9%) ұлғайып, 13 977,7 млн. теңге, оның ішінде ҚҚА-ны қаржыландыруға байланысты шығындар 2 811,7 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты. Нәтижесінде нетто-шығындар 13 142,9 млн. теңгені құрады.

Монетарлық емес қызмет бойынша шығындар негізінен:

негізгі құрал-жабдықтармен, материалдық емес активтермен және тауар-материалдық құндылықтармен операциялар (негізгі құрал-жабдықтардың амортизациясына шығындар, дизель генераторларды, арнайы касса жабдықтарын және өлшеу аспаптарын ұстау бойынша шығындар);

байланыс және телекоммуникация қызметтері бойынша шығындар;

Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігін қаржыландыру бойынша шығындар есебінен ұлғайды, бұл негізінен Президенттің 2008 жылғы 23 сәуірдегі № 575 Жарлығына сәйкес оның штат санының ұлғаюына байланысты.

Ұлттық Банктің **күрделі шығыстары** (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 3-қосымша, 10.5.4 - кесте) негізінен Ұлттық Банк Басқармасының шешімдеріне сәйкес Ұлттық Банк ұйымдарының жарғылық капиталын толықтыруға шығыстардың өсуі есебінен 65 154,0 млн. теңгеге (2,8 есе) ұлғайып, 88 732,8 млн. теңге сома мөлшерінде жүзеге асырылды.

Ұлттық Банктің ұйымдары

Ұлттық Банктің республикалық мемлекеттік кәсіпорындарының өнімді (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) сатудан түскен кірістері 2008 жылы 9 279,4 млн. теңгені, өнімді (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) өндіруге жұмсалған шығыстар 7 912,8 млн. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі кәсіпорындардың таза кірісі 967,9 млн. теңге болды.

Ұлттық Банктің акционерлік қоғамдары

Акционерлік қоғамдардың кірістері 2008 жылы 5 954,9 млн. теңгені, шығыстары 2 646,3 млн. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі таза кіріс 2 887,6 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты.

СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР

I БӨЛІМНІҢ 1.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	74
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	75
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	76
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	77
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	78
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	80
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	82
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	83
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	84
III БӨЛІМНІҢ 3.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	85
IV БӨЛІМНІҢ 4.3 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	86
IV БӨЛІМНІҢ 4.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	87
IX БӨЛІМНІҢ 9.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	88
IX БӨЛІМНІҢ 9.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	89
IX БӨЛІМНІҢ 9.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	90
IX БӨЛІМНІҢ 9.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	91
X БӨЛІМНІҢ 10.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	92
X БӨЛІМНІҢ 10.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	94
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	95
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	97
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	98
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 4-ҚОСЫМША	99

2008 ж. экономикалық қызметтің негізгі түрлері бойынша орташа айлық жалақы

I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша

1.2.1-сурет

Кәсіпорындардың дайын өніміне сұраныс конъюнктурасы

1.2.2-сурет

Кәсіпорындардың дайын өнімі бағасының өзгеруі

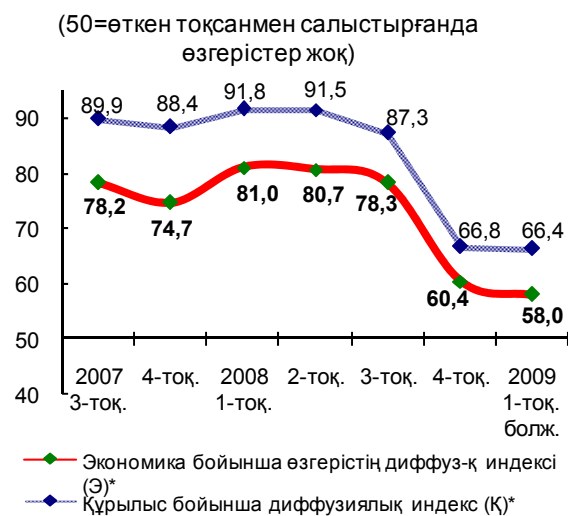

I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша

1.2.3-сурет

Шикізат және материалдар бағасының өзгеруі

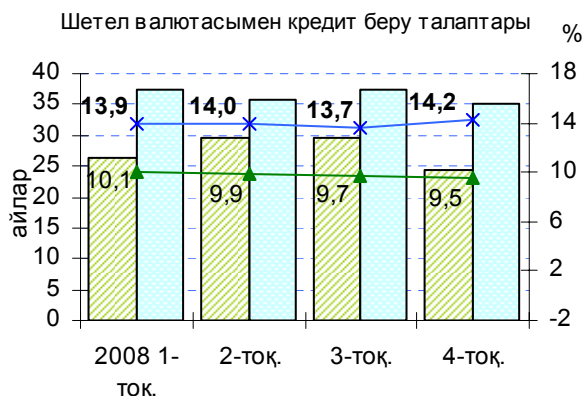
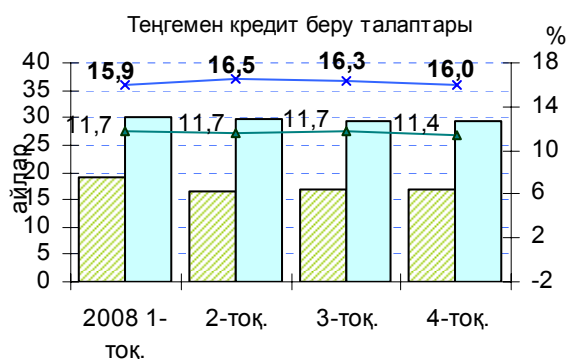
№	Кәсіпорындардың жауабы, %	2008 1-тоқ	2008 2-тоқ	2008 3-тоқ	2008 4-тоқ	2009 1-тоқ. болж.
1	Ұлғаю	Э 70,9	70,8	65,8	40,3	31,0
	С	83,5	83,4	76,7	45,8	40,9
2	Өзгермеу	Э 20,0	19,7	24,6	39,5	27,4
	С	16,5	15,8	20,8	40,9	23,1
3	Төмендеу	Э 0,8	1,2	2,7	13,3	8,8
	С	0,0	0,4	2,0	12,2	8,1
4	1 жол-3 жол	Э 70,1	69,5	63,1	27,0	22,2
	С	83,5	83,0	74,7	33,6	32,8
5	ШжәнеМ бағасы өзгеруінің диффузиялық индексі*	Э 81,0	80,7	78,3	60,4	58,0
	С	91,8	91,5	87,3	66,8	66,4

2008 жылғы 4-тоқсанда шикізат және материалдар бағасының өсу үрдісі жалғасты, бірақ барынша төмен қарқынмен (диффузиялық индекс экономика бойынша 60,4; құрылыс бойынша - 66,8 болды). 2009 жылғы 1-тоқсанда елеулі өзгерістер күтілмейді (диффузиялық индекс экономика бойынша 58,9, құрылыс бойынша 66,4 болды).

1.2.4-сурет

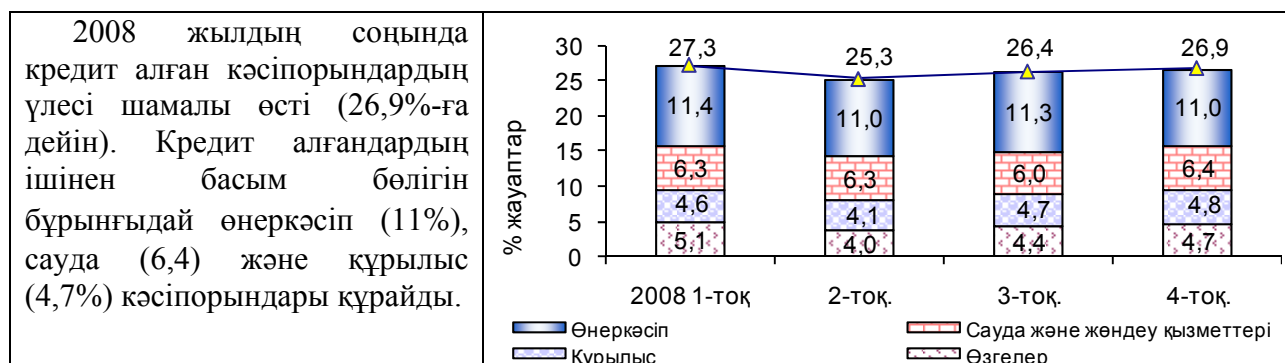
Кредиттеу талаптары

Нақты кредит мерзімі Қалаған кредит беру мерзімі Нақты %-дық ставка Қалаған %-дық ставка

2008 жылы пайыздық ставкалардың күрт ауытқуы байқалмады. 2008 жылғы 4-тоқсанда теңгемен кредиттер бойынша орташа пайыздық ставка аз ғана төмендеді (16,0%-ға дейін), ал шетел валютасымен кредиттер бойынша өсті (14,2%-ға дейін). Кәсіпорындар қалаған теңгемен де, шетел валютасымен де пайыздық ставкалар төмендеді (тиісінше 11,4% және 9,5%).

Банктердің кредиттері

***1.2.1, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4, 1.2.5-графиктеріне методологиялық түсіндірме:**

Графиктердегі көрсеткіштер мынадай есептеу деректерімен берілді: кәсіпорындар жауаптары топтарының арасындағы пайыздық ара-қатынас, оң және теріс жауаптар санының арасындағы айырма және т.с.с. Сонымен қатар, графиктерде «диффузиялық индекс» (индекс) деп аталатын, оң жауаптардың жиынтығы және «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысы ретінде шығарылатын индекс көрсетілді. Осы индекс қарастырылып отырған көрсеткіштің өзгеру динамикасын сипаттайтын жалпы индикатор болып табылады. Бұл ретте, егер оның мәні 50 деген деңгейден жоғары болса, бұл оң өзгерісті, ал егер 50-ден төмен деңгейде болса, теріс өзгерісті білдіреді (Москва Халық Банкінің тәжірибесі бойынша, Англия).

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша

Қазақстан Республикасының төлем балансы: талдама ұсыным

	2007	2008	2008			
			I	II	III	IV
1	3	4	5	6	7	8
А. Ағымдағы шот	-7333,4	8903,9	3434,3	1892,3	3685,7	-108,3
Сауда балансы	15091,0	33494,4	8648,2	9322,8	10182,4	5340,9
Экспорт ф.о.б.	48351,1	71971,9	15931,7	19484,3	21290,0	15266,0
Импорт ф.о.б.	-33260,2	-38477,6	-7283,5	-10161,4	-11107,5	-9925,1
Қызмет көрсету балансы	-8071,8	-6501,4	-1385,4	-1832,5	-1923,0	-1360,5
Экспорт	3555,0	4383,4	935,8	1105,4	1228,7	1113,5
Импорт	-11626,8	-10884,8	-2321,2	-2938,0	-3151,7	-2473,9
Еңбекке ақы төлеу балансы	-1203,2	-1462,6	-340,2	-352,3	-409,0	-361,1
Инвестициялық кірістер балансы	-10989,8	-15588,9	-3266,5	-5100,5	-3832,6	-3389,3
Алуға арналған кірістер	3451,9	3431,9	800,7	781,3	979,7	870,1
Ұлттық Қордың резервтері және активтері бойынша сыйақы	1461,1	1203,5	290,6	323,6	301,3	288,0
Шетелдік тікелей инвестициялардан кірістер, нетто	59,3	-50,8	-43,0	-37,5	67,3	-37,6
Өзге де инвестициялық кірістер	1931,5	2279,2	553,1	495,2	611,1	619,7
Ақы төлеуге арналған кірістер	-14441,7	-19020,8	-4067,2	-5881,9	-4812,3	-4259,4
Қазақстандағы тікелей инвестициялардан кірістер, нетто	-10410,8	-14708,0	-2962,2	-4773,5	-3741,7	-3230,6
Борыштық міндеттемелер бойынша сыйақы	-3930,5	-4287,3	-1104,9	-1092,5	-1069,7	-1020,2
Портфельдік инвестициялар бойынша дивидендтер	-100,4	-25,5	-0,1	-15,9	-0,8	-8,6
Ағымдағы трансферттер балансы	-2159,5	-1037,4	-221,9	-145,1	-332,1	-338,3
В. Капиталмен және қаржымен операциялар шоты	7274,9	-3077,7	-1768,7	-1422,5	-365,4	478,9
Капиталмен операциялар шотының балансы	-37,6	-32,1	1,9	-4,8	-14,3	-14,9
Қаржы шоты	7312,5	-3045,6	-1770,7	-1417,7	-351,1	493,9
Тікелей инвестициялар	6945,1	8197,5	1166,4	2239,2	1499,6	3292,3
Шетелдік тікелей инвестициялар	-3243,6	-4230,2	-873,9	-488,5	-1575,7	-1292,0
Активтер	-2423,8	-3867,9	-883,5	-386,0	-1592,3	-1006,0
Міндеттемелер	-819,8	-362,3	9,6	-102,5	16,6	-286,0
Қазақстандағы тікелей инвестициялар	10188,6	12427,7	2040,3	2727,7	3075,3	4584,3
Активтер	-1679,6	696,5	-86,9	-83,5	-528,5	1395,3
Міндеттемелер	11868,2	11731,2	2127,1	2811,2	3603,8	3189,0
Портфельдік инвестициялар	-4564,1	-9424,4	-1343,7	-3303,0	-1462,5	-3315,2
Активтер	-4095,3	-7549,9	-1324,2	-3163,6	-585,0	-2477,0
<i>оның ішінде:</i>						
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-6144,8	-6807,1	-1584,2	-2542,8	-511,3	-2168,8
Банктер	1875,5	364,2	701,9	-482,0	145,7	-1,4
Міндеттемелер	-468,8	-1874,6	-19,6	-139,4	-877,5	-838,1
<i>оның ішінде:</i>						
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-2111,4	-136,3	-5,9	-59,0	29,1	-100,6
Банктер	610,2	-1414,5	60,4	-369,6	-482,8	-622,5
Туынды қаржы құралдары (нетто)	-366,6	162,2	-210,1	117,7	247,4	7,2
Орта- және ұзақ мерзімді заемдар мен кредиттер	11254,2	1947,6	-229,3	1394,9	2591,1	-1809,1
Активтер	-5020,6	-1690,3	-197,7	-353,6	-325,2	-814,0

<i>оның ішінде:</i>						
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-189,6	-94,0	0,3	-94,9	0,3	0,3
Банктер	-3751,3	-1159,0	-158,0	-130,6	-365,7	-504,7
Міндеттемелер	16274,8	3637,9	-31,6	1748,4	2916,3	-995,1
<i>оның ішінде:</i>						
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-57,6	23,1	-10,8	24,4	17,4	-7,9
Банктер	12155,8	-3126,0	-1295,8	1165,3	-1519,0	-1476,5
Өзге де қысқа мерзімді капитал	-5956,1	-3928,4	-1153,9	-1866,5	-3226,7	2318,6
Активтер	-6795,2	-2584,9	-1579,8	-811,0	-3057,0	2862,8
<i>оның ішінде:</i>						
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-369,0	1519,3	-164,9	59,1	-756,8	2381,9
Банктер	-2715,7	-817,3	175,8	187,2	-2005,0	824,7
Міндеттемелер	839,2	-1343,5	425,9	-1055,5	-169,7	-544,2
<i>оның ішінде:</i>						
Банктер	-564,1	-3301,5	-41,7	-1203,5	-1480,6	-575,7
С. Қателер мен қалып қойғандар	-2970,2	-4100,5	-636,8	1614,8	-2083,6	-2995,0
Д. Жалпы баланс	-3028,7	1725,7	1028,7	2084,7	1236,7	-2624,4
Е. Қаржыландыру	3028,7	-1725,7	-1028,7	-2084,7	-1236,7	2624,4
ҚҰБ резервтік активтері	3028,7	-1725,7	-1028,7	-2084,7	-1236,7	2624,4
ХВҚ кредиттері	0,0	0,0	0,00	0,00	0,00	0,00

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2-қосымша

Жалпы сыртқы борыштың стандартты ұсынымы

(млн. долл.)

	31.12.03	31.12.04	31.12.05	31.12.06	31.12.07	31.12.08
БАРЛЫҒЫ ЖСБ	22 920,2	32 713,2	43 428,5	74 014,1	96 914,3	107 812,8
<i>Қысқа мерзімді</i>	2 812,9	3 942,8	8 151,4	12 660,9	11 958,9	10 637,1
<i>Ұзақ мерзімді</i>	20 107,3	28 770,4	35 277,1	61 353,2	84 955,4	97 175,7
Мемлекеттік басқару секторы	3 073,2	2 496,1	1 478,9	1 495,2	1 491,5	1 641,9
<i>Қысқа мерзімді</i>	0,0	0,0	0,0	38,8	60,3	23,8
Ақша нарығының құралдары	0,0	0,0	0,0	38,8	60,3	23,8
Несиелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Сауда кредиттері	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Ұзақ мерзімді</i>	3 073,2	2 496,1	1 478,9	1 456,4	1 431,2	1 618,1
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	650,0	113,4	52,3	14,3	0,0	0,0
Несиелер	2 423,2	2 382,7	1 426,6	1 442,1	1 431,2	1 618,1
Сауда кредиттері	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ақша-кредиттік реттеу органдары	0,0	3,5	103,5	1 076,8	106,9	12,1
<i>Қысқа мерзімді</i>	0,0	1,6	101,6	1 074,9	105,0	10,2
Ақша нарығының құралдары	0,0	0,0	99,8	1 073,0	104,8	10,0
Несиелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,3	1,0	0,8	0,0	0,3
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	1,2	0,9	1,2	0,2	0,0
<i>Ұзақ мерзімді</i>	0,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Несиелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Банктер	3 519,3	7 681,5	15 316,3	33 323,4	45 946,2	39 220,0
<i>Қысқа мерзімді</i>	1 354,7	2 290,2	6 297,2	7 465,5	6 102,8	3 083,7
Ақша нарығының құралдары	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Несиелер	1 354,7	1 728,7	5 318,2	5 801,4	3 747,5	2 010,9
Сауда кредиттері	0,0	386,5	804,2	1 297,9	1 863,9	692,8
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	174,9	174,8	366,2	491,4	380,0
<i>Ұзақ мерзімді</i>	2 164,6	5 391,3	9 019,1	25 857,9	39 843,4	36 136,3
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	120,2	754,1	1 824,8	2 984,1	3 266,2	2 526,7
Несиелер	2 044,4	4 436,5	6 885,9	22 386,5	35 875,9	33 082,0
Сауда кредиттері	0,0	200,8	308,3	487,3	701,4	527,6
Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Басқа секторлар	16 327,7	22 532,1	26 529,8	38 118,7	49 369,7	66 938,7
<i>Қысқа мерзімді</i>	1 458,2	1 651,0	1 752,6	4 081,7	5 690,8	7 519,3
Ақша нарығының құралдары	0,0	4,0	4,2	1,6	0,3	0,1
Несиелер	212,9	275,0	369,2	1 162,7	1 443,4	2 172,1
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Сауда кредиттері	998,3	1 216,0	1 259,4	2 684,0	3 704,0	4 742,9
Өзге де борыштық міндеттемелер	247,0	156,0	119,9	233,5	543,1	604,3
<i>Ұзақ мерзімді</i>	14 869,5	20 881,1	24 777,2	34 037,0	43 678,9	59 419,4
Облигациялар және басқа да борыштық бағалы қағаздар	112,1	149,7	148,7	89,7	671,4	427,7
Несиелер	13 399,7	19 003,5	22 637,1	31 699,4	40 142,7	55 828,4
Қолма-қол ақша және депозиттер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Сауда кредиттері	1 357,8	1 727,8	1 991,4	2 247,9	2 864,8	3 163,2

Өзге де борыштық міндеттемелер	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Анықтама үшін: тікелей инвестициялар: фирмаралық кредиттер	11 983,0	16 675,0	19 228,1	25 513,0	30 088,5	36 904,1
Аффилирленген кәсіпорындар алдындағы борыштық міндеттемелер	177,4	1 701,7	2 047,0	3 283,5	2 458,8	2 329,1
Тікелей инвестициялар алдындағы борыштық міндеттемелер	11 805,6	14 973,3	17 181,1	22 229,5	27 630,2	34 575,0

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 3-қосымша

Сыртқы борыштың абсолюттік және салыстырмалы көрсеткіштері

Көрсеткіштің атауы	2003	2004	2005	2006	2007	2008
А. Абсолюттік көрсеткіштер (млн. АҚШ долл.)						
1. Жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	22 920,2	32 713,2	43 428,5	74 014,1	96 914,3	107 812,8
Оның ішінде фирмааралық берешек	11 983,0	16 675,0	19 228,1	25 513,0	30 088,5	36 904,1
2. Ф/а берешекті алып тастағанда жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	10 937,2	16 038,2	24 200,5	48 501,1	66 825,8	70 908,6
3. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдер (ф/а берешекті қосқанда)*	5 258,7	8 185,3	11 053,8	11 847,5	25 088,1	31 136,7
4. . Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдер (ф/а берешекті қоспағанда)*	2 626,4	3519,5	5495,1	5817,1	16 926,2	22 831,3
5. Тауарлар мен қызметтер экспорты, кезеңге (ТҚЭк)**	14 944,9	22 612,3	30 529,0	41 580,8	51 906,1	76 353,8
Б. Салыстырмалы өлшемдер						
1. Жан басына шаққандағы жалпы сыртқы борыш (АҚШ долл., ф/а берешекті алып тастағанда)	731,4	1 063,9	1 590,3	3 150,5	4 293,2	4 494,1
2. Жалпы сыртқы борыштың ЖІӨ қатынасы (%; ф/а берешекті қосқанда)	74,3	75,7	76,0	91,4	92,1	81,5
3. Жалпы сыртқы борыштың ЖІӨ қатынасы (%; ф/а берешекті қоспағанда)	35,5	37,1	42,4	59,9	63,5	53,6
4. Жалпы сыртқы борыштың ТҚЭж қатынасы (%; ф/а берешекті қосқанда)	153,4	144,7	142,3	178,0	186,7	141,2
5. Жалпы сыртқы борыштың ТҚЭж қатынасы (%; ф/а берешекті қоспағанда)	73,2	70,9	79,3	116,6	128,7	92,9
6. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭк қатынасы (%; ф/а берешекті қосқанда)	35,2	36,2	36,2	28,5	48,3	40,8
7. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭк қатынасы (%; ф/а берешекті қоспағанда)	17,6	15,6	18,0	14,0	32,6	29,9
8. Сыйақы төлемдерінің ТҚЭк қатынасы (%)	4,8	4,2	5,6	6,5	10,2	7,5
9. Халықаралық резервтердің қысқа мерзімді сыртқы борышқа қатынасы	176,4	235,3	86,7	151,1	147,4	186,5
10. Халықаралық резервтердің, өтеуге дейінгі қалған қысқа мерзімді сыртқы борышқа қатынасы (Гвидотти ережесі)	-	-	-	77,1	56,1	64,5
Анықтама үшін:						
Халық саны (мың адам) ***	14 953,9	15 074,8	15 217,7	15 394,6	15 565,6	15 778,2
ЖІӨ (млрд. теңге)***	4 612,0	5 870,1	7 591,0	10 213,6	12 849,8	15 907,0
ЖІӨ (млрд. АҚШ долл.)	30,8	43,2	57,1	81,0	105,2	132,3

* 2000 ж. бастап – ұзақ мерзімді борышты өтеу және қызмет көрсету

** ҚР Төлем балансы, ҚҰБ бағасы

*** ҚР Статистика жөніндегі агенттігі

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің көлемі

	Көрсеткіштер	Сомасы	
		01.01.08	01.01.09
1.	Жалпы АВА, барлығы	17 629,275	19 400,513
	оның ішінде:		
1.1.	Монетарлық алтын	1 852,526	2 000,657
1.2.	Еркін айырбасталатын валютадағы активтер және АҚҚ	15 776,749	17 399,856
	Қолма-қол шетел валютасы (ЕАВ)	169,476	92,352
	Аударылатын депозиттер (ЕАВ)	5 417,834	8 097,362
	Басқа депозиттер (ЕАВ)	904,992	161,885
	Кредиттер (ЕАВ)	1 395,958	33,936
	Акциялардан басқа бағалы қағаздар (ЕАВ)	7 888,478	8 952,807
	Қаржы деривативтері және басқа да шоттар	0,011	61,513
2.	Сыртқы міндеттемелер (ЕАВ)	2,920	4,296
	оның ішінде:		
2.1.	Резидент еместердің аударылатын депозиттері және ХВҚ кредиттер	0,725	1,555
2.2.	Орта-ұзақ мерзімді кредиттер	1,903	1,903
2.3.	Қаржы деривативтері	0,001	0,838
2.4.	Басқа да шоттар	0,291	0,000
3.	Таза халықаралық резервтер (1-2), барлығы	17 626,355	19 396,217

**Алтынвалюта активтерінің портфельдерін басқарушылар
бойынша 2008 жылғы үстеме кірістіліктің салыстырмалы кестесі
(кірістілік әрбір қосалқы портфельдің меншікті валютасымен есептелген)**

Басқарушы	Нарықтық құны (млн. доллар)	Портфельдің кірістілігі	Эталон портфелінің кірістілігі	Үстеме кірістілік
<i>Валюталық активтердің инвестициялық портфелі</i>				
Барлығы*	6 041,02	7,40%	7,04%	0,36%
<i>АҚШ долларымен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	2 762,92	7,32%	6,60%	0,72%
<i>Еуромен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	1 795,29	7,85%	7,59%	0,26%
<i>Фунт стерлингпен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	502,32	10,77%	10,48%	0,30%
<i>Австралия долларымен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	282,38	15,22	16,14%	0,92%
<i>Жапон йенасымен деноминирленген қосалқы портфель</i>				
ҚРҰБ	698,12	1,76%	1,88%	-0,12%
<i>Абсолюттік кірістілік портфелі</i>				
Барлығы	391,09	5,55%	3,06%	2,49%

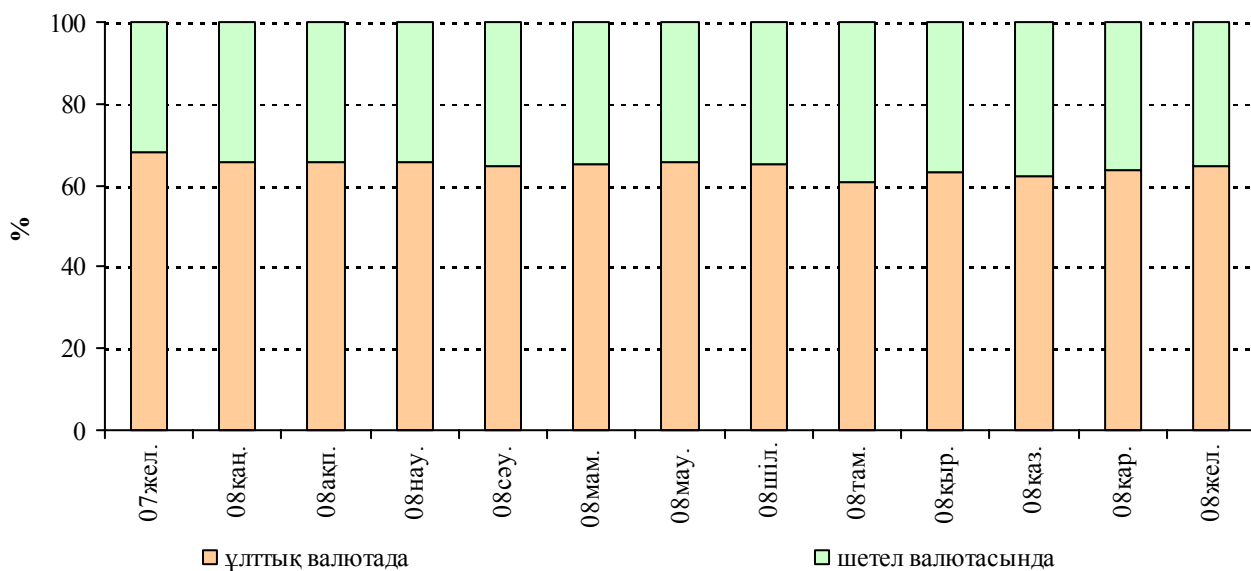
Екінші деңгейдегі банктерде қолма-қол ақшаның қозғалысы

Банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша ағыны	2008 жыл (млн.теңге)	2007 жыл (млн.теңге)	Кезең ішіндегі өзгеріс	
			(млн.теңге)	%-бен
ЕДБ кассаларына кіріс	10 013 684,0	9 689 060,3	324 623,7	3,4
тауарларды, қызмет көрсетуді және жұмысты сатудан	2 368 300,5	2 271 131,9	97 168,6	4,3
коммуналдық төлемдерден	147 645,1	136 622,6	11 022,5	8,1
көлік кәсіпорындарынан	55 806,3	61 500,3	-5 694,1	-9,3
байланыс кәсіпорындарынан	85 923,7	80 867,8	5 055,9	6,3
қонақ үй, ойын және шоу-бизнес кәсіпорындарынан	7 298,8	8 015,4	-716,6	-8,9
сақтандыру ұйымдарынан	4 676,1	4 766,3	-90,1	-1,9
шетел валютасын сатудан	1 682 018,0	1 741 408,8	-59 390,8	-3,4
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға	1 688 795,9	1 842 783,5	-153 987,5	-8,4
салықтар, алымдар және кеден төлемдерінің түсуі	111 501,2	134 345,2	-22 844,0	-17,0
заемдарды өтеу	225 579,7	245 274,4	-19 694,7	-8,0
банкоматтардан алынған	596 152,7	378 100,7	218 051,9	57,7
басқа түсімдер	3 039 986,2	2 784 243,5	255 742,7	9,2
ЕДБ кассаларынан беру	10 349 372,4	10 034 457,9	314 914,5	3,1
тауарларға, қызмет көрсетуге және жұмысқа ақы төлеуге	1 605 130,7	1 635 090,5	-29 959,8	-1,8
еңбекақы төлеуге	379 414,5	350 458,6	28 955,9	8,3
ауылшаруашылығы өнімінің ақысын төлеуге	107 004,7	82 631,4	24 373,3	29,5
көлік, байланыс кәсіпорындарына	731,5	634,7	96,8	15,2
сақтандыру ұйымдарына	376,1	617,8	-241,7	-39,1
шетел валютасын сатып алуға	581 672,4	522 477,7	59 194,7	11,3
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттардан	1 819 587,3	2 384 569,1	-564 981,8	-23,7
жеке және заңды тұлғаларға берілген заемдар	115 021,3	318 253,4	-203 232,1	-63,9
зейнетақы мен жәрдемақы төлеуге	344 498,0	288 070,6	56 427,4	19,6
банкоматтарды толықтыруға	2 188 861,9	1 575 093,7	613 768,2	39,0
басқа берілгендер	3 207 074,1	2 876 560,5	330 513,6	11,5
ЕДБ кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті,%	96,8	96,6		

IV бөлімнің 4.3-бөлімшесіне 1-қосымша

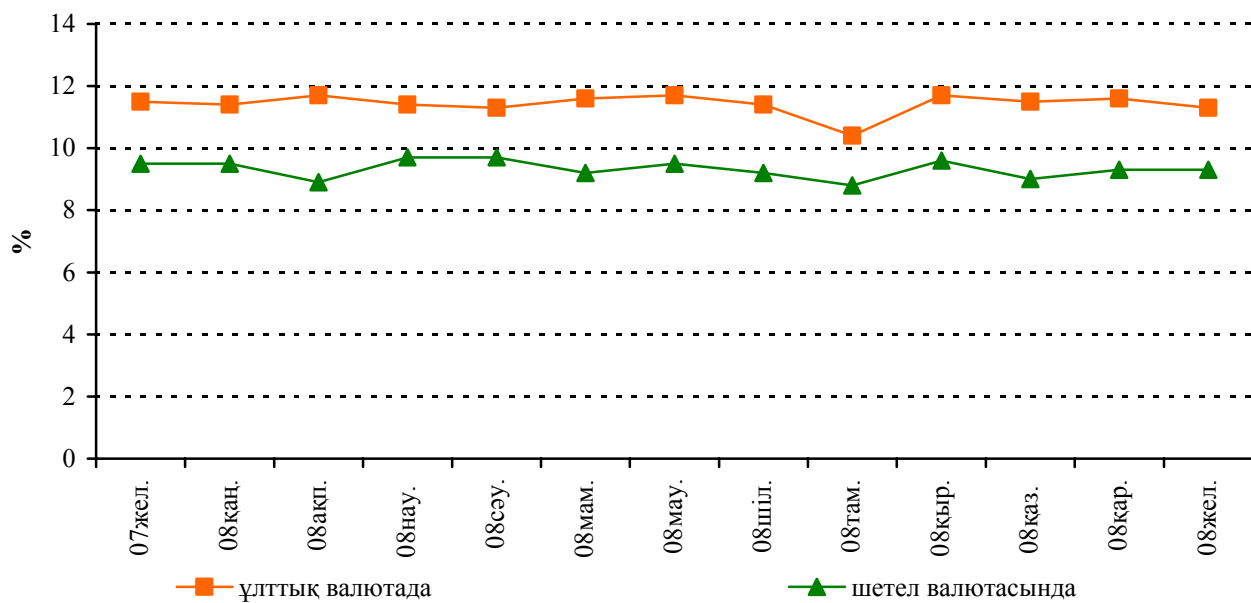
4.3.1-сурет

Депозиттердің жалпы көлеміндегі ұлттық және шетел валютасындағы депозиттердің үлес салмағы

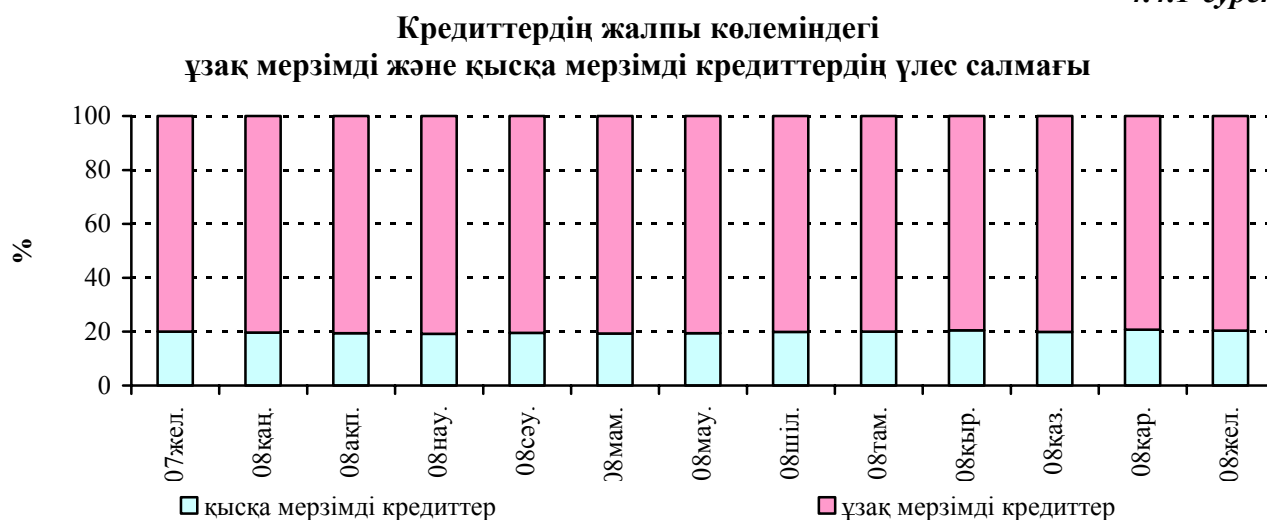
4.3.2-сурет

Жеке тұлғалардың мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасының динамикасы

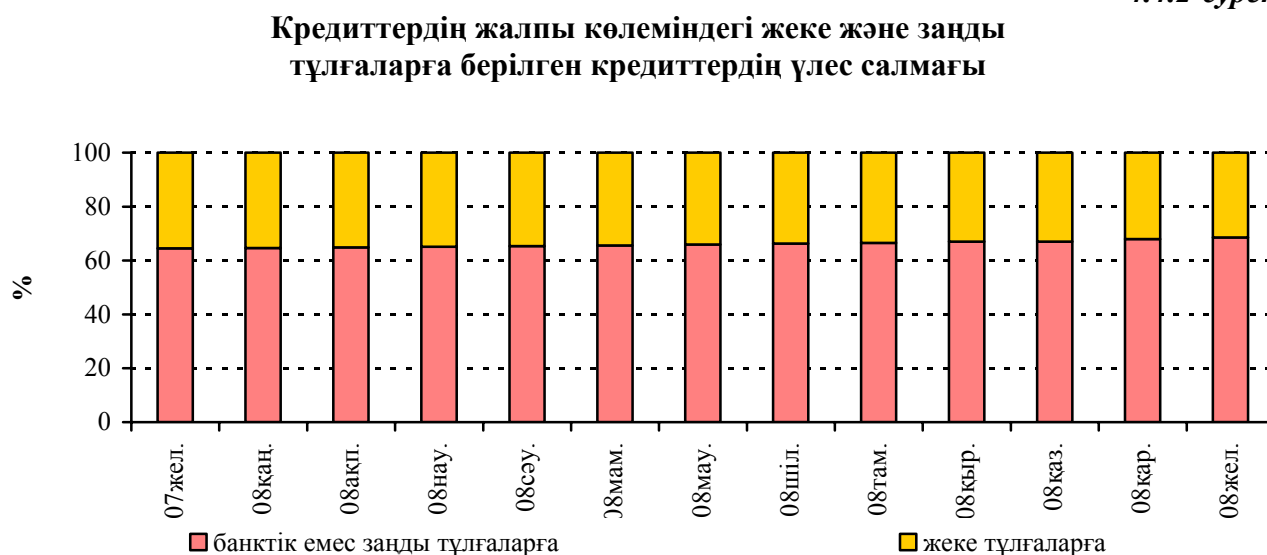

IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша

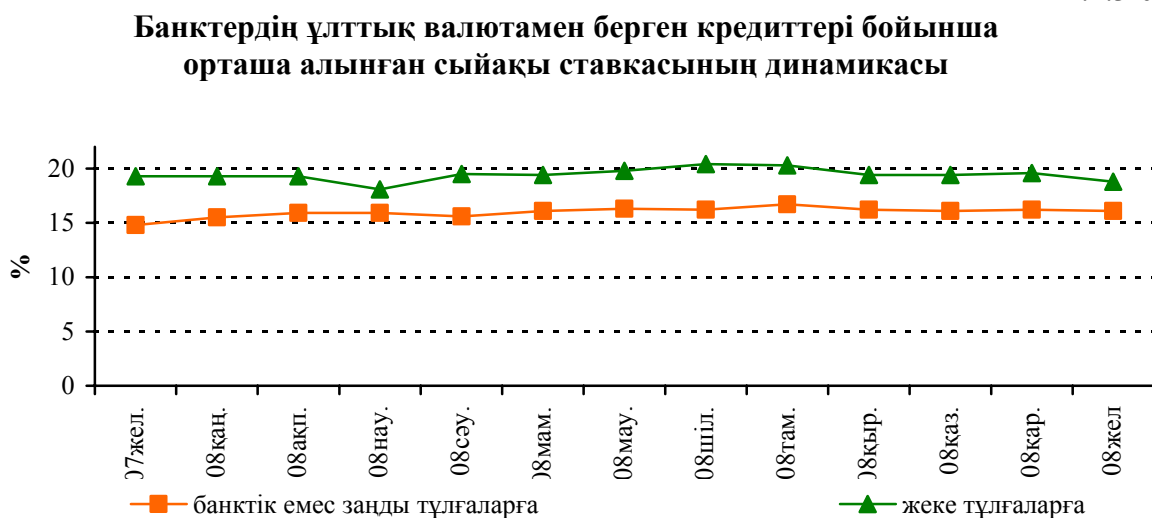
4.4.1-сурет

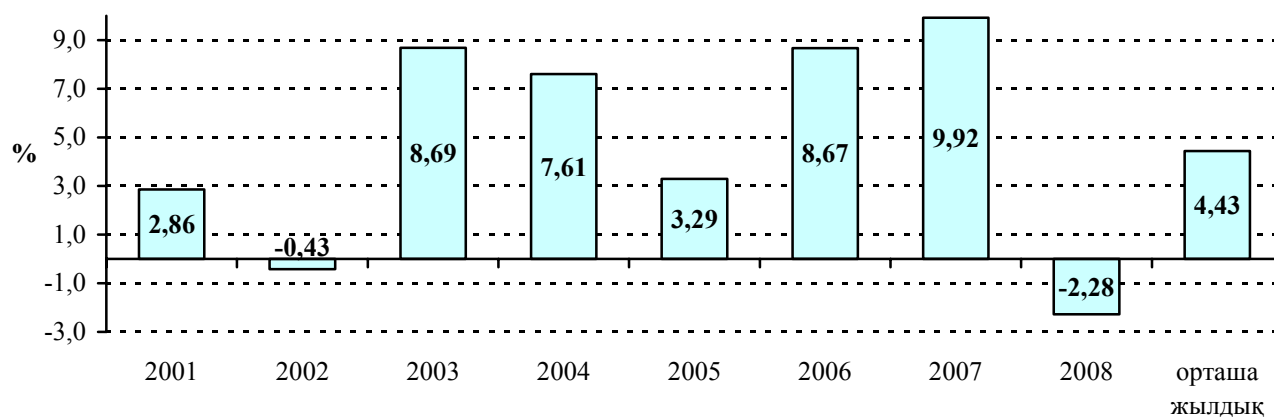
4.4.2-сурет

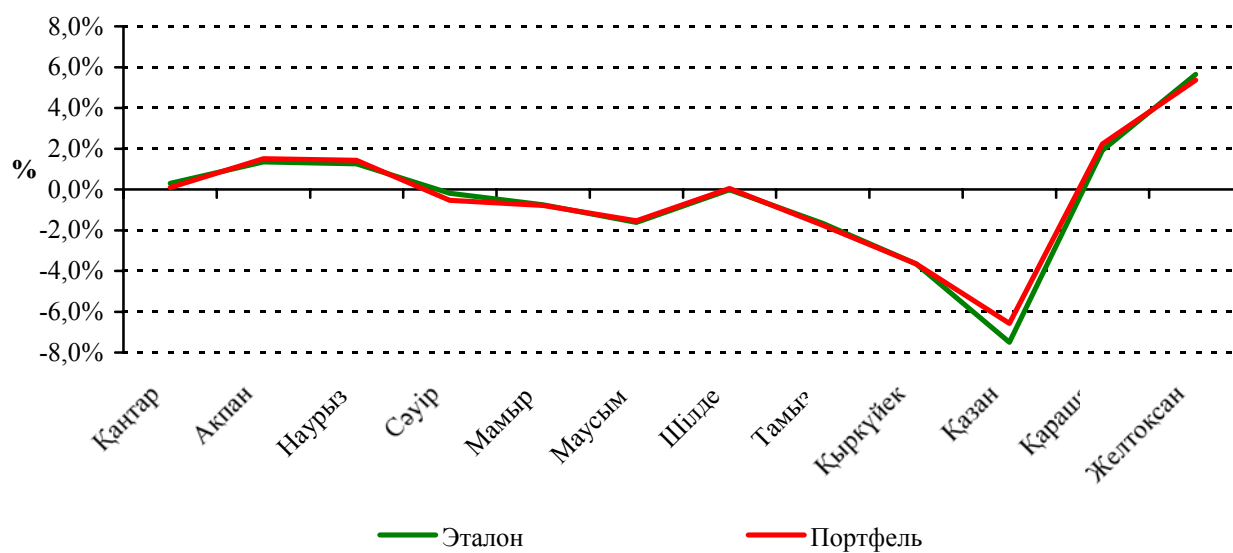
4.4.3-сурет

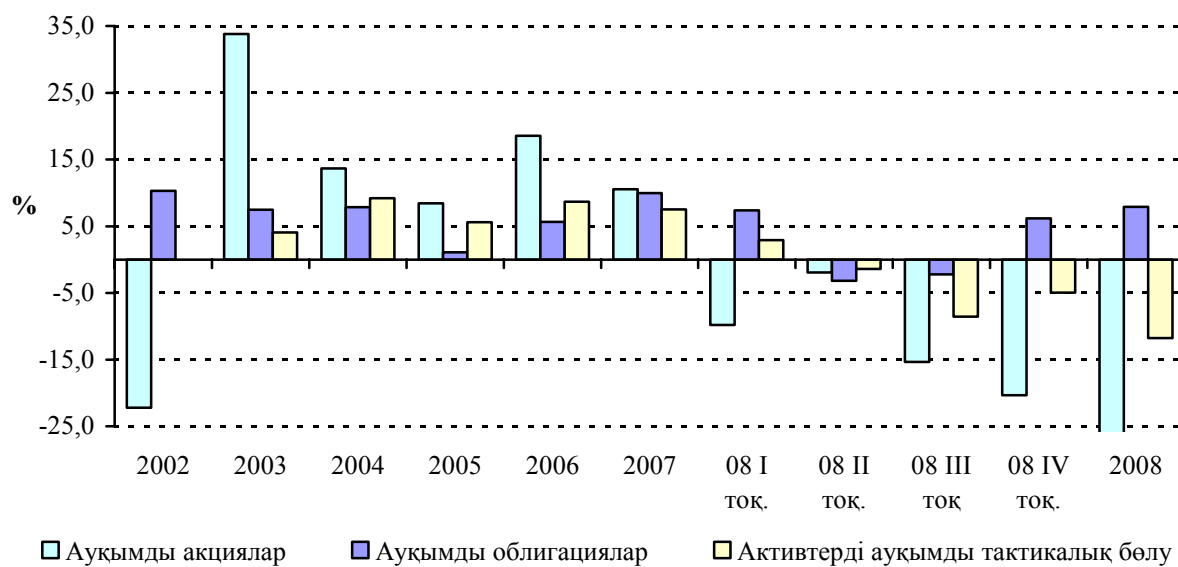
Ұлттық қордың құрылғанынан бастап кірістілігі, АҚШ долларымен

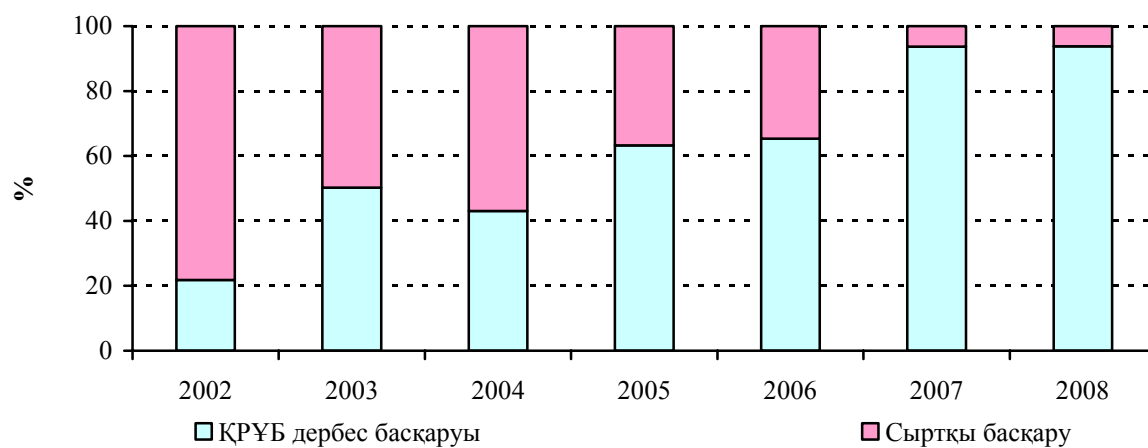
Жинақ портфелінің 2008 жылғы кірістілігі

Жинақ портфелінің мандат түрі бойынша кірістілігі

Басқарушылар бойынша «Ауқымды облигациялар» қосалқы портфелінің активтерін бөлу

IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша

9.1.1-кесте

**«Ауқымды облигациялар» қосалқы портфелінің
эталондық портфельге қарағанда кірістілігінің салыстырмалы кестесі**

	Портфель	Эталон	Үстеме кірістілік
ҚРҰБ дербес басқаруы	7,88	7,98	-0,10
Сыртқы басқару	7,95	7,98	-0,03
Барлығы қосалқы портфель	7,89	7,98	-0,09

9.1.2-кесте

**Жинақ портфелін басқарушылар бойынша 2008 жылғы үстеме кірістіліктің
салыстырмалы кестесі.**

млн. АҚШ доллары

Басқарушы	2008 жылдың аяғына нарықтық құны	Портфель кірістілігі	Эталон портфелінің кірістілігі	Үстеме кірістілік
Белгіленген кірісі бар ауқымды облигациялар				
1-Басқарушы	229 402 225	8,35%	7,98%	0,37%
Ұлттық Банк	12 797 836 038	7,88%	7,98%	-0,10%
2-Басқарушы	614 659 920	7,81%	7,98%	-0,17%
Ауқымды акциялар				
3-Басқарушы	648 759 465	-38,41%	-39,19%	0,78%
Ұлттық Банк	127 638 184	-27,93%	-28,32%	0,39%⁹
4-Басқарушы	676 649 335	-39,96%	-39,19%	-0,77%
5-Басқарушы	657 901 242	-40,22%	-39,19%	-1,03%
6-Басқарушы	415 257 341	-44,05%	-39,19%	-4,85%
Активтерді ауқымды тактикалық бөлу				
7-Басқарушы	264 458 564	-7,06%	-5,37%	-1,69%
8-Басқарушы	504 197 238	-13,79%	-5,37%	-8,42%

⁹ 2008 жылғы 1 сәуірден бастап

**Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша
операцияларды есепке алудың негізгі көрсеткіштері**

(млн. теңге)

Клиенттердің атауы	2008 жылғы 1 қаңтардағы барлық активтер	2009 жылғы 1 қаңтардағы барлық активтер	2008 жылғы барлық түсімдер	2008 жылғы барлық есептен шығару	2008 жылғы көрсетілген қызмет- тен ҚРҰБ кірістері	2008 жылғы өтелген шығындар сомасы
Сенімгерлік басқаруда	151 640,2	199 127,6	77 915,8	30 428,4	311,5	29,6
«ҚДКҚ» АҚ	24 250,7	49 796,9	25 642,8	96,6	24,9	4,9
«ҚИК» АҚ	15 742,5	9 466,4	15 604,9	21 881,0	4,5	4,1
«ҰПО» АҚ	289,0	0,0	33,5	322,5	1,0	0,05
«СТКҚ» АҚ	645,3	943,8	393,0	94,5	6,6	0,2
«МСК» АҚ	6 955,2	2 931,9	693,7	4 717,0	2,2	1,8
«ҚИҚ» АҚ	12 440,9	10 476,7	1 249,9	3 214,1	2,4	6,2
«МӘСК» АҚ	90 920,7	121 056,9	30 230,3	94,1	255,1	11,6
«ҚБЕО» РМК	395,9	391,2	3,9	8,6	0,5	0,1
«ҰТО» АҚ	0,0	1 544,1	1 544,1	0,0	10,6	0,4
«ҚҰБРО» АҚ	0,0	2 519,7	2 519,7	0,0	3,7	0,2
Кастодиандық қызмет көрсетуде	205 138,8	244 918,6			81,4	16,3
«ГНПФ» ЖЗК» АҚ	205 138,8	242 296,8			81,3	16,3
«ҚДБ» АҚ	0,0	0,0			0,0	0,0
«КСМ» АҚ	0,0	2 621,8			0,1	
Брокерлік қызмет көрсетуде	5 939,3	35 435,1			5,1	5,3
«Самұрық-Қазына ҰӘҚ» АҚ	5 939,3	7 871,2			2,9	2,9
«КСМ» АҚ	0,0	27 563,9			2,2	2,4
ЖИЫНТЫҒЫ:	362 718,3	479 481,3			398,0	51,2

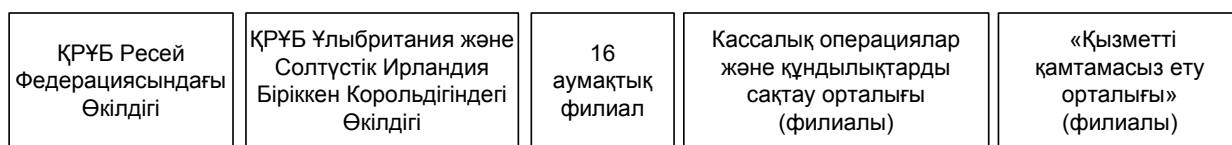
Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Төрағасы

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Төрағасының
орынбасарлары

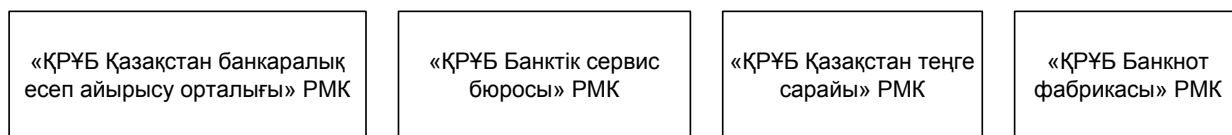
Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі орталық аппаратының бөлімшелері

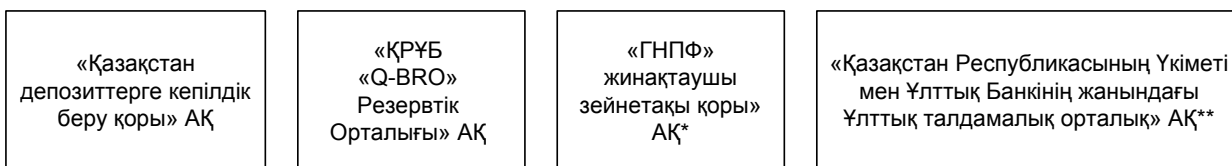
Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Өкілдіктері мен филиалдары

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ұйымдары

Акционерлік қоғамдар

* Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі «ГНПФ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ акционерлерінің бірі болып табылады.

** «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 3 қыркүйектегі N 762 қаулысымен Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі Кеңсесінің қарауындағы ұйымдардың тізбесіне қосылды.

Ұлттық Банк және АҚ қызметкерлерінің саны

	Есепті кезең аяғындағы саны				Тұрақтамау көрсеткіші, %	
	Штат бойынша, бірлік		Тізім бойынша, адам			
	2007 ж.	2008 ж.	2007 ж.	2008 ж.	2007 ж.	2008 ж.
1	2	3	4	5	6	7
Орталық аппарат	732	732	682	711	13,8	4,7
Филиалдар	1 818	1 822	1 796	1 832	16,3	8,3
Жиынтығы:	2 550	2 554	2 478	2 543	15,6	7,3
ҚРҰБ ұйымдары (РМК)	1 005,25	987,25	951	973	15,9	10
ҚРҰБ бойынша барлығы:	3 555,25	3 541,25	3 429	3 516	15,8	8,2
АҚ	495	583	396	523	24,5	42,1
Барлығы:	4 050,25	4 124,25	3 825	4 039	16,7	12,4

Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша

10.5.1-кесте

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі қызметінің нәтижелері*

млн. теңге

	2007 ж.				2008 ж.				ауытқу	
	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	(+/-)	(+/-)
Кірістер	88 270,1	10 209,2	4 185,2	102 664,5	68 017,9	9 279,4	6191,5	83 488,8	-19175,7	-18,7
Шығындар	51 024,5	8 074,9	1 817,5	60 916,9	37 820,9	7 912,8	2 999,1	48 732,8	-	-20,0
Бөлінбеген пайда/(шығын)	37 245,6	2 134,3	2 367,7	41 747,6	30 197,0	1 366,6	3192,4	34 756,0	-6 991,5	-16,7
Корпоративтік табыс салығы		682,2	583,1	1 265,3		398,7	421,0	819,7	-445,6	-35,2
Бөлінбеген пайда/(шығын) қалдығы	37 245,6	1 452,1	1 784,6	40 482,3	30 197,0	967,9	2771,4	33 936,3	-6 545,9	-16,2

* ҚРҰБ шоғырландырылған қаржылық есептілік «Шоғырландырылған және жеке қаржылық есептілік» 27 ХҚЕС сәйкес жасалады. 2008 қаржы жылындағы ҚРҰБ шоғырландырылған таза пайдасы 34 084,6 млн. теңге болды. ҚРҰБ шоғырландырылған таза пайдасы мен 33 936,3 млн. теңге арасындағы айырма шоғырландырудың мынадай рәсімдерімен түсіндіріледі:

- 1) ҚРҰБ-ның «ҰТО» АҚ бірлескен қызметіндегі шығындағы үлесіне (37,74%) түзету;
- 2) «ҚАО» АҚ таратудан болған шығыстардың және «СТКҚ» АҚ сатудан болған кірістің айырмасы сомасына түзету;
- 3) АҚ және РМК бойынша кірістер мен шығыстардың сомасын алып тастау.

10.5.2-кесте

млн. теңге

Ұлттық Банктің монетарлық қызмет бойынша кірістері мен шығындары*

p/c №	Атауы	Нетто-нәтиже		Ауытқу	
		2007 жыл	2008 жыл	(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Сыртқы нарық	87 077,7	67 183,1	-19 894,6	-22,8
1.1	АВА басқару	87 112,4	67 200,5	-19 911,9	-22,9
1.1.1	Алтын портфелі	-148,0	418,4	566,4	в -3,8 раз
1.1.2	Валюта портфелі	87 260,4	66 782,1	-20 478,3	-23,5
1.1.2.1	Сыртқы басқарудағы	-72,2	-14,4	57,8	-80,1
1.1.2.2	Ішкі басқарудағы	87 332,6	66 796,5	-20 536,1	-23,5
1.2	Өзге	-34,7	-17,4	17,3	-49,9
2	Ішкі нарық	-38 864,6	-23 783,0	15 081,6	-38,8
2.1	ҚР Үкіметімен операциялар	-293,2	-191,3	101,9	-34,8
2.2	МБҚ-мен операциялар	-31 631,5	-15 369,6	16 261,9	-51,4
2.3	Ішкі қаржы жүйесімен, қаржылық емес ұйымдармен және жеке тұлғалармен операциялар	-6 938,5	-8 219,2	-1 280,7	18,5
2.4	Провизияларды құру және жою	-1,4	-2,9	-1,5	-107,1
2.5	Өзге	0,0	0,0	0,0	0,0
3	Қайта бағалаудан нәтиже	565,5	-60,2	-625,7	-110,6
	Монетарлық қызметтен нәтиже	48 778,6	43 339,9	-5 438,7	-11,1

* ҚРҰБ монетарлық қызметі бойынша кірістері мен шығындары нетто-негізде қабылданды

Ұлттық Банктің монетарлық емес қызмет бойынша кірістері мен шығындары

млн. теңге

Р/с №	Атауы	2007 жыл	2008 жыл	Ауытқу	
				(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Барлық кірістер	626,9	834,8	207,9	33,2
1.1	Ағымдағы кірістер	579,8	718,0	138,2	23,8
1.1.1	Өтелген шығындар	26,6	13,5	-13,1	-49,2
1.1.2	Инвестициялық бағалы қағаздар - салынған капитал бойынша кірістер	96,4	157,8	61,4	63,7
1.1.3	Өзге де кірістер	456,8	546,7	89,9	19,7
1.2	Көзделмеген кірістер	47,1	104,6	57,5	122,1
1.3	Бұрын құрылған провизияларды жою		12,2	12,2	0,0
2	Барлық шығындар	12 159,9	13 977,7	1 817,8	14,9
2.1	Ағымдағы шығындар	11 334,4	13 906,8	2 572,4	22,7
2.1.1	Ұлттық валютаны жеткізу және тасымалдау бойынша	68,7	55,6	-13,1	-19,1
2.1.2	Ұлттық Банктің операциялары бойынша комиссия төлеуге	1,5	1,0	-0,50	-33,3
2.1.3	Негізгі құрал-жабдықтармен, материалдық емес активтермен және ТМҚ-мен операциялар бойынша	1 393,3	2 089,6	696,3	50,0
2.1.4	Өзге	619,2	1 180,4	561,2	90,6
2.1.5	ҚҚА қаржыландыруға байланысты шығындар	2 087,2	2 811,7	724,5	34,7
2.1.6	Әкімшілік шығындар және қызметкерлерге шығындар	7 164,5	7 768,5	604,0	8,4
2.2	Көзделмеген шығындар және провизияларды құруға шығындар	825,5	70,9	-754,6	-91,4
	Монетарлық емес қызметтен нәтиже	-11 533,0	-13 142,9	-1 609,9	14,0

Ұлттық Банктің күрделі шығыстары

млн. теңге

№	Атауы	2007 жыл	2008 жыл	Ауытқу	
				(+,-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Объектілердің құрылысы	0,3	4,1	3,8	12,7 есе
2	Жұмыс істеп тұрған өндірісті қайта салу және кеңейту	30,0	14,5	-15,5	-51,6
3	Негізгі құрал-жабдықтарды күрделі жөндеу	105,7	83,5	-22,2	-21,0
4	Негізгі құрал-жабдықтарды сатып алу	766,8	733,9	-32,9	-4,3
5	Материалдық емес активтерді сатып алу	142,0	296,4	154,4	108,8
6	Өзге шығыстар	22 534,0	87 600,4	65 066,4	2,9 есе
	Күрделі шығыстардың жиынтығы	23 578,8	88 732,8	65 154,0	2,8 есе

Ұлттық Банк ұйымдары қызметінің 2008 жылғы нәтижелері

№	Атауы	Кірістер			Шығыстар			Корпоративтік табыс салығы			Салық салудан кейінгі таза кіріс (шығын)		
		2007ж.	2008ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2007ж.	2008ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2007ж.	2008ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2007ж.	2008ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %
	Барлығы	14 394,4	15 470,9	7,5	9 892,4	10 911,9	10,3	1 265,3	819,7	-35,2	3 236,7	3 739,3	15,5
	Республикалық мемлекеттік кәсіпорындар	10 209,2	9 279,4	-9,1	8 074,9	7 912,8	-2,0	682,2	398,7	-41,6	1 452,1	967,9	-33,3
1	ҚТС	2 949,1	1 570,0	-46,8	2 467,1	1 445,3	-41,4	150,9	49,7	-67,1	331,1	75,0	-77,3
2	ҚБЕО	1 455,7	1 589,3	9,2	885,3	1 118,0	26,3	219,4	147,0	-33,0	351,0	324,3	-7,6
3	БСБ	272,3	368,3	35,3	247,6	321,8	30,0	6,8	12,6	85,3	17,9	33,9	89,4
4	БФ	5 532,1	5 751,8	4,0	4 474,9	5 027,7	12,4	305,1	189,4	-37,9	752,1	534,7	-28,9
	Акционерлік қоғамдар	4 185,2	6 191,5	47,9	1 817,5	2 999,1	65,0	583,1	421,0	-27,8	1 784,6	2 771,4	55,3
1	ҚДКҚ	699,2	2 519,6	3,6 есе	249,9	821,8	3,3 есе	-0,5	38,2	76,4 есе	449,8	1 659,6	3,7 есе
2	СТКҚ ¹⁰	60,5	76,8	26,9	41,3	29,6	-28,3	1,6	-		17,6	47,2	2,7 есе
3	ҚАО ¹¹	20,1	-	-	8,8	-	-	-	-	-	11,3	-	-
4	Q-BRO	4,7	160,6	34,2 есе	31,5	104,1	3,3 есе	1,4	32,6	23,3 есе	-28,2	23,9	-184,8
5	ҰПО ¹² (ҚРҰБ үлесі – 66,9%)	32,4	-	-	112,8	-	-	-	-	-	-80,4	-	-
6	«ГНПФ» ЖЗҚ (ҚРҰБ үлесі 71,85%)	3 368,3	3 197,9	-5,1	1 353,1	1 690,8	25,0	578,9	350,2	-39,5	1 436,3	1 156,9	-19,5

¹⁰ «Сактандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ Ұлттық Банк Басқармасының 21.07.08ж. № 64 қаулысына сәйкес акциялары сатылды.

¹¹ «Қазақстан актуарлық орталығы» акционерінің 17.10.2007 ж. №4 шешімімен таратылды.

¹² 24.09.2007ж. №108 «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетіне өтеусіз берілді.